

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ORTA DOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI

**TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE UMMAN VE TÜRKİYE İLE EKONOMİK
İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

RAMAZAN AKARÇEŞME

İSTANBUL, 2018

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ORTA DOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI

**TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE UMMAN VE TÜRKİYE İLE EKONOMİK
İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

RAMAZAN AKARÇEŞME

DANIŞMAN

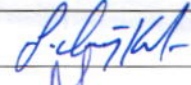

Dr. Eyüp Sabri KALA

İSTANBUL, 2018

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politigi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506212009 no'lu Ramazan AKARÇEŞME'nin hazırladığı " Tarihi Süreç İçerisinde Umman ve Türkiye ile Ekonomik ilişkileri" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI M.Ü. Lisansüstü Eğitim- Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/11/2018 tarihinde saat 11:00 de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin kabulü ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr.Öğr.Üyesi. Eyüp Sabri KALA	OLUMLU	
Prof.Dr. Ahmet TABAKOĞLU	OLUMLU	
Dr.Öğr. Üyesi S.Çağrı KOCAKAPLAN	OLUMLU	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 06/12/2018 tarih ve 2018/25-06 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU
Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Ramazan AKARÇEŞME
Anabilim Dalı	: Orta Doğu Ekonomi Politiği
Tez Danışmanı	: Dr. Eyüp Sabri KALA
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Kasım 2018
Anahtar Kelimeler	: Umman, Oman, Sultan Kabus, Bu Said, Ya`rubi, Nebhani

ÖZET

Umman, 1970 yılında kansız bir darbe ile iktidara geçen Sultan Kabus b. Said tarafından Monarşi ile yönetilmektedir. Coğrafi olarak bulunduğu Orta doğu'nun siyasi karmaşasından uzak bir şekilde yoluna devam etmektedir.

Umman geçen yüzyıllarda Arabistan'ın güney kıyılarının yanı sıra Hindistan alt kıtası ve Afrika'da da ticari faaliyette bulunup koloniler kurmuş, bölgenin Avrupalıların etkisi altına girmesinden sonra uzun yıllar kapalı ve kısmen kendisine yeterli bir ekonomi olmuştur.

1960'lı yılların ikinci yarısında bulunan petrolün 1970'lerde ihraç edilmesiyle beraber ekonomik olarak yapısal dönüşüm başlamış, petrol ekonominin temeli ve esas gelir kaynağı olmuştur.

Türkiye-Umman ekonomik ilişkilerine baktığımızda ise iki ülke arasındaki ticaret hacmi, tarihi ve sosyal ilişkilere rağmen ihmal edilmiş olmakla beraber son on yılda önemli bir artış ivmesi yakalamıştır.

"Tarihi Süreç İçerisinde Umman Ve Türkiye İle Ekonomik İlişkileri" konulu tez çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Um-

man'ın coğrafi durumu ve demografik bilgileri, ikinci bölümde Umman'a İslam'ın gelişi ve İmamet müessesesi, üçüncü bölümde yakın dönem Umman siyasi yapısının oluşumu ve Sultan Kabus Bin Said'in yönetim anlayışı, dördüncü bölümde Osmanlı-Umman ilişkilerinin tarihi seyri ve bu seyirdeki ni-rengi noktaları, son olarak beşinci bölümde ise Umman ekonomisinin genel durumu ve ekonomi içerisindeki başlıca sektörlerin analizi, Umman dış tica-reti, Umman-Türkiye ekonomik ilişkileri ve Umman'ın üye olduğu organizas-yonlar incelenmeye çalışılmaktadır.

GENERAL INFORMATIONS

Name and Surname	: Ramazan AKARÇEŞME
Department	: Middle East Economy Politics
Thesis Adviser	: Dr. Eyüp Sabri KALA
Type of Thesis and Date	: Master's Degree – November 2018
Keywords	: Umman, Oman, Sultan Kabus, Bu Said, Ya`rubi, Nebhani

ABSTRACT

Oman, governs in a Monarchy system by Sultan Kabus B. Said who became to power with a bloodless coup in 1970. It is on its way which away from the political confusion of the Middle East, where it is geographically located.

Over the past centuries Oman has been dealing with trade and colonies in India and Africa, as well as on the southern coast of Arabia and has been closed and partly in itself an adequate economy for many years after the region became influenced by Europeans.

With the export of petroleum in 1970s which found in the second half of the 1960s, structural transformation has begun and petroleum became the basis of economy and the main source of income.

When we look at the economic relations between Turkey and Oman, the trade volume between two countries, despite being neglected in spite of its historical and social relevance, it has caught a significant acceleration in the last decade.

The name of my thesis study is "Oman in historical process and economic relations with Turkey" and consists with 5 chapters. In first chapter,

geographical situation and demographic information were studied. In second chapter, arrival of Islam and Imamet to Oman were analyzed. In third chapter the formation of the near-term political structure of Oman and the management understanding of Sultan Kabus Bin Said were studied. In the fourth chapter, the history of the Ottoman-Oman relations and the points of the triangulation were examined. And in the last chapter, the analysis of the general situation of the Oman economy and the dominant sectors, foreign trade of Oman, the economic relations of Oman-Turkey and the organizations that Turkey and Oman is member were studied.

İÇİNDEKİLER

GENEL BİLGİLER	I
GENERAL INFORMATIONs	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
UMMAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER	3
1.1. COĞRAFİ KONUM.....	4
1.2. DEMOGRAFİK YAPI	6
1.3.1. Maskat Vilayeti.....	9
1.3.2. Zafar Vilayeti	9
1.3.3. Musendem Vilayeti.....	10
2. BÖLÜM	11
İSLAM'IN UMMAN'A GELİŞİ, İMAMET MÜESSESESİ	11
2.1. İSLAM'IN UMMAN'A GELİŞİ	11
2.2. İMAMET MÜESSESESİ	13
2.2.1. Nebhaniler	14
2.2.2. Ya'rubiler	14
2.2.3. Bu Said Hanedanı	16
3. BÖLÜM	20
YAKIN DÖNEM UMMAN SİYASİ YAPISININ OLUŞUMU, SULTAN KABUS VE YÖNETİMİ.....	20
3.1. SULTAN KABUS BİN SAİD	20
3.2. YÖNETİM.....	22
3.2.1. Adalet	22
3.2.2. Devletin Temel Yasası.....	23
3.2.3. Umman Meclisi.....	25
3.2.4. Eğitim	26
3.2.5. Evkaf Ve Din İşleri	27

3.2.6. Dış Politika.....	28
3.2.7. Körfez İşbirliği Konseyi.....	30
4. BÖLÜM	33
OSMANLI-UMMAN İLİŞKİLERİ TARİHİ SEYRİ.....	33
4.1. KIZILDENİZ VE HİNT OKYANUSU'NDA PORTEKİZ'LE MÜCADELE	33
4.2. MEMLUK - PORTEKİZ MÜCADELESİ	34
4.3. OSMANLI - PORTEKİZ MÜCADELESİ	38
4.4. SELMAN REİS	39
4.5. PORTEKİZLİLER'İN DİÜ'YA SALDIRISI.....	42
4.6. HADİM SÜLEYMAN PAŞA'NIN HİND SEFERİ.....	45
4.7. PİRİ REİS	50
4.8. HÜRMÜZ SEFERİ.....	53
4.9. HÜRMÜZ MUHASARASI	55
4.10. PİRİ REİS'İN İDAMI	57
4.11. MURAT REİS.....	59
4.12. SEYDİ ALİ REİS.....	60
5. BÖLÜM	67
UMMAN EKONOMİSİ VE TÜRKİYE UMMAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	67
5.1. UMMAN EKONOMİSİNİN GENEL YAPISI.....	67
5.2. SEKTÖRLERE GÖRE EKONOMİK DURUM	68
5.2.1. Enerji (Petrol ve Doğalgaz) Sektörü.....	68
5.2.2. Petrol.....	69
5.2.3. Doğalgaz	70
5.2.4. Tarım	71
5.2.5. Balıkçılık.....	73
5.2.6. Turizm.....	74
5.2.7. Madencilik.....	75
5.2.8. İmalat Sanayi.....	75
5.3. DIŞ TİCARET.....	76
5.3.1. İhracat	77
Umman ihracat verileri	77
5.3.2. İthalat.....	81
5.4. YAKIN DÖNEM TÜRKİYE-UMMAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	85
5.4.1. Türkiye-Umman arasındaki ikili anlaşmalar.....	87

5.4.2. Türkiye'nin Umman'a İhracatı.....	89
5.4.3. Türkiye'nin Umman'dan İthalatı	91
SONUÇ	93
EK: MASKAT MESELESİ	95
KAYNAKÇA	105

TABLO ve ŞEKİL LİSTESİ

No	İçerik	Sayfa No
Şekil 1	Arapların iki büyük kolu Adnaniler ve Kahtaniler' in şeceresi	7
Şekil 2	Kahtaniler' in şeceresi	8
Şekil 3	Umman'ın başlıca petrol ve doğal gaz altyapısı	69
Tablo 1	Temel Ekonomik Göstergeler	67
Tablo 2	Umman Petrol Üretimi	70
Tablo 3	Umman Doğalgaz Üretimi	71
Tablo 4	Umman dış ticaret göstergeleri	77
Tablo 5	Umman ihracat verileri	77
Tablo 6	Umman'ın genel ihracatı ve başlıca ihracat yaptığı ülkeler	78
Tablo 7	Umman'ın ihracatı ve başlıca ihraç ürünleri	80
Tablo 8	Umman ithalat verileri	82
Tablo 9	Umman'ın genel ithalatı ve başlıca ithalat yapılan ülkeler	82
Tablo 10	Umman'ın ithalatı ve başlıca ithal ürünler	84
Tablo 11	Türkiye - Umman ikili ticareti	86
Tablo 12	Türkiye-Umman arasında yapılan ikili anlaşmalar ve protokoller	88
Tablo 13	Türkiye'nin Umman'a ihracatı ve başlıca ihraç ürünleri	89
Tablo 14	Türkiye'nin Umman'dan ithalatı ve başlıca ithal ürünleri	91

KISALTMALAR

b. : Bin

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DEİK : Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

GSYİH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Haz. : Hazırlayan

İTO : İstanbul Ticaret Odası

KİK : Körfez İşbirliği Konseyi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

ss. : Sayfalar

S. : Sayı

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TDK : Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

OPEC :Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (Organization of the Petroleum Exporting Countries)

GİRİŞ

Arap Yarımadasının güneydoğusunda bulunan Umman, Körfez İş Birliği Teşkilatı'na üye olan altı ülkeden biridir. Umman, coğrafi olarak önemli bir konumda bulunmasının yanı sıra tarihi olarak da bir derinliğe sahiptir. Stratejik Hürmüz boğazı üzerinde bulunan Umman geçen yüz yıllarda coğrafi konumunun verdiği avantajla yakın hinterlandta bulunan Arabistan'ın güney kıyıları ve İran ile birlikte Hindistan, Çin, Uzak Doğu ve Doğu Afrika'da da ticari faaliyette bulunmuş, sosyal ve kültürel etkileşim yaşamıştır.

Orta doğuda bir tarafta nüfus yoğunluğu fazla olan, ekonomik olarak zayıf, istikrarsız Arap ülkeleri diğer tarafta petrol ve doğalgazla aşırı zenginleşmiş lüks ve israf içindeki Körfez ülkeleri mevcuttur. Bu denklemde Umman Körfez ülkelerinden olmakla birlikte bu iki farklı durum arasında vasatı, dengeyi temsil etmektedir. Sosyal karışıklık, siyasi istikrarsızlık, fiziki, ekonomik yetersizlik ve kaotik bir durumun hâkim olduğu Orta doğuda uzun yıllardır süren ülke içi istikrarı ve tarafsız dış politikası ile bir istisna oluşturmaktadır. Sultan Kabus ülke yönetimini devraldığı 1970'den günümüze kırk yılı aşkın süredir ekonomi, eğitim, altyapı vd. alanlarda ülkenin yeniden yapılanma sürecini başarıyla yönetmiş ve Umman bölgenin gelişmiş ülkeleri arasında yer almıştır.

Nüfus yoğunluğu az olsa da, tarihi devlet geleneği ve yönetim ile halk arasındaki diyalogun güçlü olması Körfez ülkelerine göre daha az olan hammadde kaynaklarını ülke kalkınması ve halkın refahı için altyapı yatırımlarında kullanması Umman'ı diğer ülkelerden ayırtmaktadır. Umman bir yandan geleneksel kültürü ve değerlerini muhafaza ederek diğer yandan modern dünyaya entegre olma çabasını sürdürmektedir.

Umman petrolden elde ettiği kaynakları, halkının, ülkesinin ve bölgenin kalkınmasına ayırmaktadır. Ülkede çaplı ve büyük kalkınma projeleri gerçekleştirilmektedir. Basra Körfezi'nden geçen petrol tankerlerin tamamı Umman ve İran arasındaki Hürmüz Boğazı'nı kullanmaktadır. Bu durum enerji transfer güvenliği için Umman'ın stratejik konumunu önemli kılmaktadır.

Umman'ın coğrafi konumu, iklimi ve tarıma elverişli arazisinin sınırlı olması nedeniyle tarih boyunca balıkçılık, denizcilik ve ticaret en önemli sektörler olmuşlardır. Geçen yüzyıllarda yalnızca Arabistan'ın güney kıyıları ile değil, Hindistan alt kıtası ve Afrika'da da ticari faaliyette bulunan ve koloniler kuran Umman, bölgenin Avrupalıların etkisi altına girmesinden sonra uzun yıllar kapalı ve kısmen kendisine yeterli bir ekonomi olmuştur. 1960'lı yılların ikinci yarısında ülkede petrolün bulunması, akabinde 1970'de Sultan Kabus' un hükümdar olmasıyla hızla modernleşme sürecine giren Umman ekonomik ve toplumsal altyapı için gerekli atılımları yapmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda petrol ihraç etmeye başlayan Umman'da yapısal dönüşüm başlamış, petrol ekonominin temeli ve esas gelir kaynağı olmuştur.

Umman'ın siyasal ve toplumsal gelişimi hakkında literatür; tarihi belgeler/kaynaklar taranarak oluşturuldu. Tarihi kaynakların özelinde Umman hakkında bilgiler derlenerek bir araya getirildi. Akabinde kaynaklardan konuyla ilgili olanlar derlenerek özet haline getirilmiştir. İnternet ortamında yayınlanan bilimsel makaleler, dergiler ve elektronik kitaplar incelenmiş, YÖK sitesinde yayınlanan tezlerden de faydalanılmıştır. Ekonomi Bakanlığı, TÜİK, DEİK, Umman İstatistik Merkezi gibi kurumların yayınlamış olduğu ve-rilerden tablolar hazırlanmış ve analizleri yapılmıştır.

1. BÖLÜM

UMMAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Arap yarımadasının güneydoğusunda yer alan ülkeye, 1970 yılına kadar Maskat ve Umman Sultanlığı adı veriliyordu. Ağustos 1970'de ülkenin adı Umman Sultanlığı olarak değiştirildi.¹ Monarşi ile yönetilen ülkenin resmi adı Umman Sultanlığı (Saltanat-u Uman) dır. Türkçe 'de Umman olarak kullanılan isim Arapça Uman, İngilizce Oman olarak telaffuz edilmektedir.

Antik kaynaklarda ülke Umman ve Magan adıyla zikredilir.² Umman isminin kaynağı konusunda muhtelif rivayetler vardır; Arap dilbilimci İbn al-Arabi Umman kelimesini "devamlı bir yerde bulunmak" manasına gelen "a'mane" den müştak olduğunu gösterir.³ Yakut, Umman b. Sebe Sebei b. Yefsan b. İbrahim El-Halil'in bu şehri kurması münasebetiyle adını ondan aldığı ifade eder.⁴

Bugünkü Umman topraklarında insan yerleşimlerinin izleri yaklaşık beş bin yıl önceye kadar gider. Arkeologlar yapılan araştırmalarda Umman'da bakır madenleri ve bakır işleme aletleri bulmuşlardır. Sümer tabletlerinde denizcilik ve ticaretle zenginleşmiş bir ülke olarak geçen gizemli Magan'ın burası olduğunu gösteren bazı arkeolojik bulgular vardır. İran'a yakınlığı nedeniyle Umman sahili erken dönemde Sasani hakimiyetine girmiştir.⁵

Güney Arabistan'da Ma'rib civarında yapılan arkeolojik kazılar bölgenin Milattan 10-15 yüzyıl önceye çıkan kadim ve parlak bir medeniyete sahip olduğunu göstermektedir. Güney Arabistan'da ve yarımadanın diğer böl-

---

¹ Ramazan Özey, **Ülkeler Coğrafyası**, İstanbul: Aktif Yayınevi,2010, s.125.

² Mustafa L. Bilge, "Uman", **DİA**, C.42, Ankara: TDV, 2012, ss.140-144.

³"Umman", **MEB İslam Ansiklopedisi**, C.13,İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986, s.29.

⁴ Orhan Ateş, **Günümüz Umman İbadiyyesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, 2007, s.129.

⁵ "Umman ", **Ana Britannica Ansiklopedisi**, C.31, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1994, s.1.

gelerinde oturan ve konuştukları diller birbirine benzediği için "Sami Kavimler" denen toplulukların en belirgin ve yaygın tipini Araplar teşkil eder. Bu konu aşağıdaki iki farklı kaynaktan şöyle açıklanmıştır:

*"Kökünü Tevrat'tan alan ve oradan İslamiyet'e de geçen bir söylentiye göre insanlar, Nuh Tufanından sonra Nuh Peygamberin bu tufandan kurtulan oğulları: Ham, Sam ve Yafes neslinden türemişlerdir. Daha ziyade o zamanlar konuşulan diller esasına dayanan, gerçekte insan topluluklarının incelenmesini kolaylaştırdığı için benimsenen bu söylentiye göre eski Kuzey Afrika milletlerine "Hami Kavimler"; Arapça, İbranca, Süryanice, Habeşçe ve Finike dilleri ile konuşan topluluklara "Sami Kavimler"; Orta Asya' dan yayılan ve Turaniler denilen halka "Yafes Oğulları" denir."*⁶

*"Hz. Peygamber (SAV) şöyle buyurmuştur: Nuh'un üç oğlu vardı: 1-Sam 2-Ham 3-Yafes. Sam, Arapların babasıdır. Yafes Rumların babasıdır. Ham, Habeşlerin babasıdır.(Ahmet b.Hanbel –Müsned c.5s.10-11) Hz. Nuh Hz. Adem'den sonra, Ebul-beşer=İnsanların atasıdır. Diğer bir ifadeyle insanların birinci atası Adem (a.s.), ikinci atası da Nuh (a.s.) dir. (İbn Haldun-Tarih,c.2ks.1,s.4-5.)"*⁷

1.1. COĞRAFİ KONUM

Ülke Arap yarımadasının güneydoğu kesiminde yer alır. Kuzeybatıda Birleşik Arap Emirlikleri, batıda Suudi Arabistan, güneybatıda Yemen'le sınır komşusudur. Güneyde ve doğuda Hint Okyanusu, kuzeydoğuda ise Basra Körfezi ile çevrilidir. Hürmüz Boğazına kadar sokulan Musendem Yarımadasının kuzey ucunda yer alan Ruusü'l Cibal bölümü ile doğudaki El-Mesire Adası ve güneydeki Huriya Mariya adaları da Umman sınırları içindedir.⁸ Kıyılarının Uzunluğu yaklaşık 1700 km'dir. Yüz ölçümü:309.500 km²'dir.

Umman'da iklim genelde sıcak ve kuraktır. Deniz kıyıları muson yağmurları etkisindedir ve yaz yağışları alır. Maskat ve diğer kıyı merkezle-

⁶ Neşet Çağatay, **İslam Dönemine Dek Arap Tarihi**, Ankara: TTK Basımevi, 1989, s.2.

⁷ Asım M. Köksal, **Peygamberler Tarihi**, 18.Basım, C.1, Ankara: TDV, 2013, ss.107-108.

⁸ "Umman ", **Ana Britannica Ansiklopedisi**, C.31, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1994, s.2.

rinde nemlilik oranı yüksektir. Umman arazisinin büyük kısmı çöllerle kaplıdır ve ziraata elverişli değildir. İç kesimlerle kıyı kesimi arasındaki geçiş bölgelerinde, dağlar arasında verimli vahalar bulunur. Bu vahalarda, suyun sattihtan çok aşağıda bulunmadığı yerlerde yeraltı su kanallarıyla, diğer yerlerde kuyular vasıtasıyla sulama yapılır.

Umman'daki tarımın ve uygarlığın dayanağı olan tarihi sulama sistemine "felec" adı verilir, çoğulu "eflac" dır. Bu sistem Umman'ın coğrafi yapısına uygun olarak geliştirilmiş, geçmişini olan, yaygın kullanılan Umman'a has bir sulama sistemidir. Yeraltı sularının çıkarıldığı derinlik, kanalın uzunluğu ve suyun kullanıldığı yerlere göre çeşitlilik arz eden bu tarihi sistem, M.Ö dönemlerde İran'dan göç eden topluluklardan kalmadır. Bu sistemin en önemlileri: Felec el-hatmayn, Felec Daris, Felec El-Muyesser, Felec El-Ciile, Felec El-Malki' dir Bu Felecler Unesco dünya mirası listesindedir.⁹

Arap yarımadasının en büyük çölü olan Rub'ul-hali'nin doğu kesimi bu ülkenin sınırları içindedir. Çöl alanından kuzeydoğuya, Umman Körfezi kıyılarına doğru gidilince ülkenin dağlık köşesiyle karşılaşılır. Cebel-i Ahdar (Yeşil Dağ) adıyla bilinen ve yüksekliği 3.000 metreyi aşan (3.035) bu dağlar, Arap yarımadasının öteki dağlık kesimlerinden farklı olarak Türkiye ve İran'ın güneyindeki dağlar gibi jeolojinin üçüncü zamanında oluşmuş Alp kıvrımları sistemine dahildir.¹⁰ Bu dağ silsilesi ile deniz arasında Umman'ın en verimli ovası al-Batine vardır. Al-Batine, Umman körfezi sahili ile Hacer dağları arasında kalan ovalık kıyı kesimidir. Batine ismi Zahire' nin karşısı olarak alçak bölge manasına gelir. Zahire ise Hacer dağlarının batı kesimindeki yüksek bölgelere verilen addır. Batine kıyı şeridinden Zahire yüksek bölgelerine Vadi-l cizi ve Vadi-l hevasine geçitleriyle ulaşılır.¹¹

Al-Batine ovası Umman'ın tarıma en elverişli topraklarıdır. Ülkenin diğer verimli kısımları Güney Zafar eyaletinde dağlarla deniz arasında kalan topraklardır. Umman'da tarımsal üretim olarak hububatlardan buğday, darı

⁹ http://whc.unesco.org/en/list/1207/multiple=1&unique_number=1384 (06.08.2017).

¹⁰ Bilge, "Uman", ss.140-144.

¹¹ Mustafa L. Bilge, "Bâtine", **DİA**, C.5, Ankara: TDV, 1992, s.190.

ve tüketimin az bir kısmını karşılayacak kadar pirinç yetiştirilir. Meyvelerden, Hurma, kavun, karpuz, muz, kiraz, kayısı, incir, ceviz, nar yetiştirilir. Tüketilen pirincin büyük bir kısmı ithal edilirken taze sebze ve meyvelerin bir kısmı da ihraç edilir. Hayvancılıkta koyun, keçi ve sığır yetiştiriciliği yapılır. Bütün kıyılarda balıkçılık yaygındır.

1.2. DEMOGRAFİK YAPI

Umman'ın nüfusunu oluşturanların çoğunluğu, Me'rib Barajı'nın yıkılmasından sonra¹² buraya göç eden kabilelerden oluşmaktadır. Ülke, bu dönemde bölgeye ilk gelen kişi olan Umman b. Kahtan'a nispetle Umman olarak isimlendirilmiştir. Arap tarihi araştırmacıları Arapları, Arab-ı Baide ve Arab-ı Bakiye olarak ikiye ayırmaktadır: Arab-ı Baide;(Baide "yok olmuş" anlamına gelen "bid"den türemiştir) Eski çağlarda yaşayan ve yok olan Araplardır. Arab-ı Bakiye; İslam'ın doğuşuna kadar varlığını koruyan Araplardır ve Arab-ı Aribе yani Kahtaniler ve Arab-ı Müsta'ribe yani Adnaniler olarak iki kola ayrılmışlardır.¹³

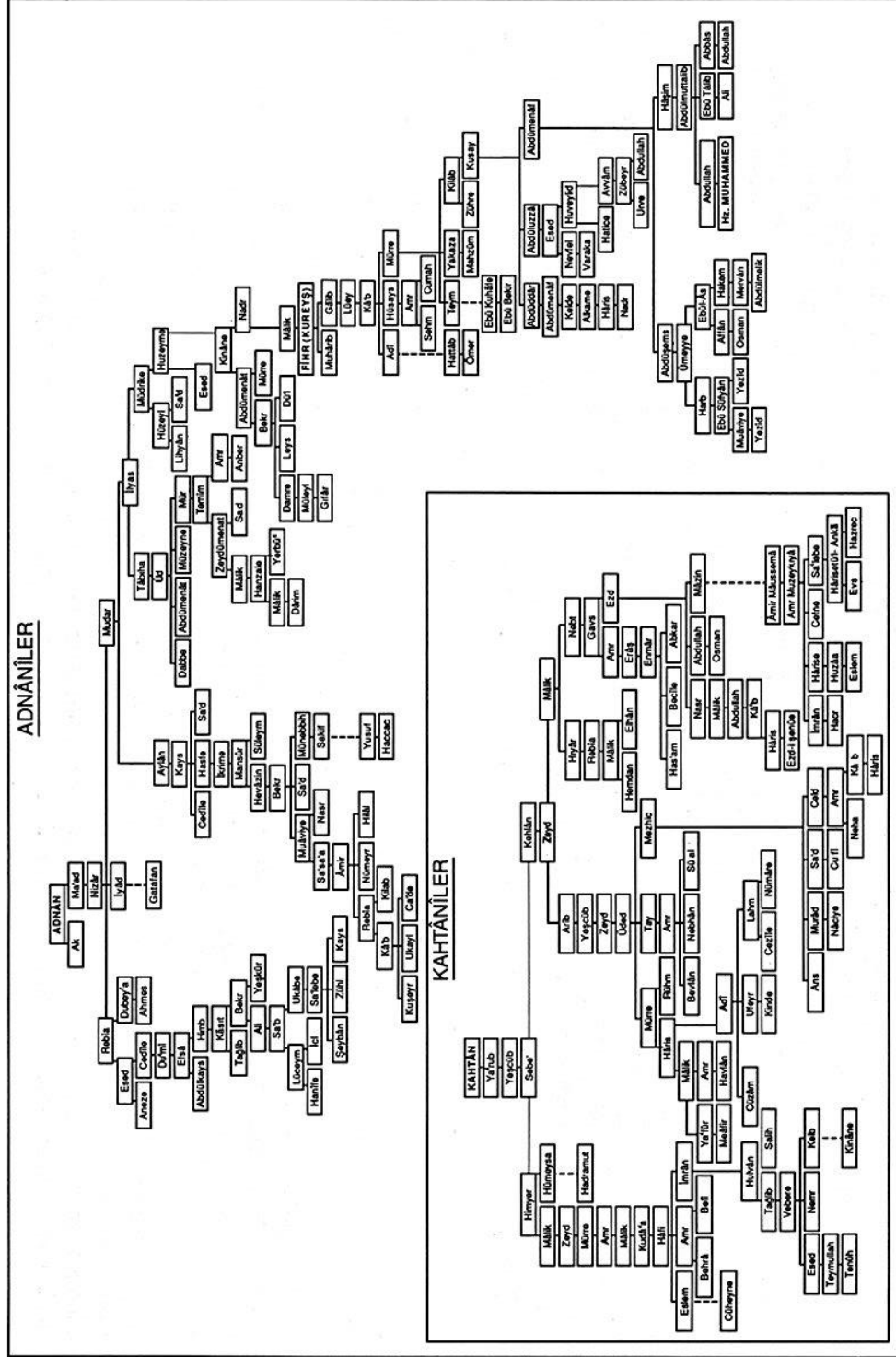
---

¹² Me'rib Barajının Arim selinin etkisiyle yıkılması Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: *Fakat onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların bahçelerini ekşi meyveli ağaçlar, acı ilgın ve biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.* (Kur'an-ı Kerim, 34/16)

¹³ Mehmet Şemsettin Günaltay, **İslam Öncesi Arap Tarihi**, Mehmet Mahfuz Söylemez (Sadeleştiren) Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006, s.38.

Şekil 1

Arapların iki büyük kolu Adnaniler ve Kahtaniler'in şeceresi¹⁴

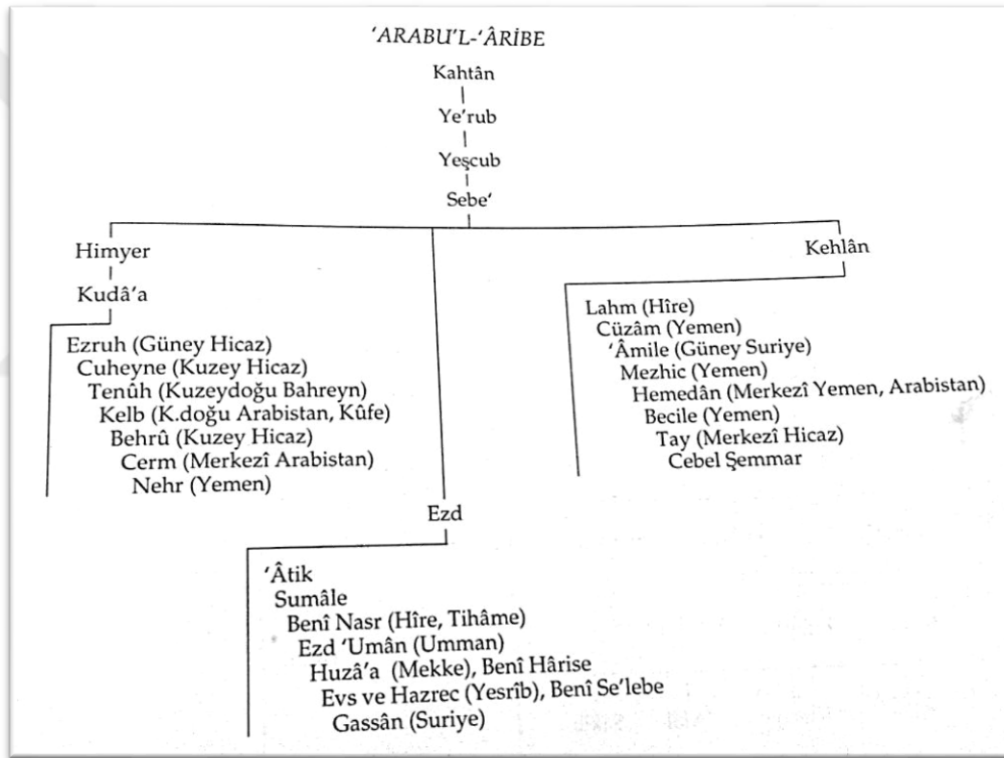

¹⁴ Abdülkerim Özaydın, "Arap" (İslâm'dan Önce Araplar' da Sosyal ve İktisadî Hayat) **DİA**, C.3, Ankara: TDV, 1991, s.324.

Arim Seli faciasından sonra Yemen'den göçen Kehlan b. Sebe b. Yeşcub b. Ya'rub b. Kahtanoğulları altı kola ayrılarak dağılmıştır. Bunlardan İmran b. Amir kolu Umman dolaylarına gelerek Umman Ezd'ilerini oluşturmuştur.¹⁵ Umman'daki nüfusun ekseriyeti Ezd kabilesi mensuplarından oluşurken iç kesimlerinde, çöllerde ise Ezdiler dışında pek çok kabile mensubu yaşamıştır.¹⁶

Şekil 2

Kahtanilerin şeceresi¹⁷

Bu göç hareketlerinde başı çeken Kahtan ve Nizar kabileleri zamanla Hinaviler ve Gifariler olarak adlandırılmıştır.¹⁸ Bugün dahi kabilevi toplum özellikleri çok belirgin olan Umman'da Hinaviler ve Gifariler etkindir. Geç-

¹⁵ Günaltay, s.182-183.

¹⁶ El-Belazuri, **Fütuhu'l-Buldan/Ülkelerin Fetihleri**, Mustafa Fayda (Çev. Mustafa Fayda), Siyer Yayınları, İstanbul: 2013, s.89.

¹⁷ İsmâ'il R.Al-Faruqi, Lois Lamia Al-Faruqi, **The Cultural Atlas of Islam**, New York: 1986. Türkçe Baskısı, İnkilâb Basım Yayın, 3.Baskı, İstanbul: 1999, s.21.

¹⁸ "Umman ", **Ana Britannica Ansiklopedisi**, C.31, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1994, s.2.

mişte bu iki kabile arasında ciddi sürtüşme hatta savaşlar yaşanmıştır. Umman toplumunda günümüzde aynı taassup yoksa da bir rekabet ve asalet yarışının varlığı hala hissedilmektedir.¹⁹

Günümüzde 4.227.000 nüfusa sahip olan Umman'ın resmi Dili Arapçadır. İngilizce yaygın olarak kullanılmakla birlikte Beluci, Urduca ve Hint dilleri de konuşulmaktadır. Yerli ve Müslüman halkın %75'i Hariciliğin ılımlı bir kolu olan İbadi mezhebine mensup iken geriye kalan Müslüman halk da Sünni ve şiidir. Umman nüfusunun yaklaşık % 44'ünü oluşturan göçmen işçi nüfusun önemli bir kısmı da Hindu dinlerine mensuptur. Yabancılar içinde Hintliler ağırlıkta olmakla birlikte Pakistanlılar, Bengladeşliler, Filipinliler de bulunmaktadır.

1.3. VİLAYETLER (MUHAFAZALAR)

lke idari olarak vilayet anlamında kullanılan muhafazalara ayrılmıştır. Başkenti Maskat'tır.

1.3.1. Maskat Vilayeti

Maskat ülkenin başkenti, siyasi ve idari olarak devletin merkezidir. Nüfus yoğunluğu ve ticari faaliyetlerin en yoğun olduğu bölge de burasıdır. Maskat coğrafi olarak Umman Körfezi'nde, Cenubi Batine Muhafazası sahili-nin güneyinde, Umman Denizi ve Hacer Dağları arasında yer alır. Muhafaza altı vilayetten oluşmakta olup bunlar: Maskat, Matrah, Bevşer, Es-Sib, El-Amirat ve Kariyyat'tır.

1.3.2. Zafar Vilayeti

Zafar ülkenin güneyinde bulunur, doğusunda Vusta vilayeti, güney batısında Yemen Cumhuriyeti hududu, güneyinde Umman Denizi, kuzey ve kuzey batısında Rub-ul Hali çölü vardır. Merkezi Salale olan muhafaza on vilayetten oluşur, bunlar: Salale, Mirbat, Smreyt, Taka, Sedah, Rahyut, Zalkut, Mukşin, Mezyune, şelim ve Cezer-ul Hallaniyet'tir. Bölgenin bir kısmı

¹⁹ Zekeriya Kurşun, **Modern Orta doğu Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 2013, s.136.

Haziran-Eylül döneminde Muson yağmurlarının etkisindedir. Yağış alan yerlerde tarım ve Zafar'ın uzun sahilinde balıkçılık yapılır. Dini ziyaret yerleri bakımından Kur'an-ı Kerim'de geçen "Ahkaf" mevkiinin bu bölgede olduğu ve yine Hud, Eyyub, Salih peygamberlerin (A.S.) kabirlerinin burada olduğu rivayet edilir.

1.3.3. Musendem Vilayeti

Musendem Vilayeti, Umman'ın en kuzeydeki bölümüdür. Arap Yarımadasında, Hürmüz Boğazı'nın İran'a doğru yaklaştıkça daralan bölümünde, burun gibi incelen, Musendem yarımadasının uç kısmıdır. Muhafazanın ülkenin ana toprak parçasıyla arasına Birleşik Arap Emirlikleri toprakları girer. Engelibeli arazisinde dağlarının yüksekliği 1.800 metreye kadar çıkar. Bu toprak parçası dünyanın en önemli su yollarından birinde stratejik önemi haizdir. Muhafaza dört vilayetten müteşekkildir. Bunlar: Hasab, Medha, Buha ve Debba'dır.

2. BÖLÜM

İSLAM'IN UMMAN'A GELİŞİ, İMAMET MÜESSESESİ

2.1. İSLAM'IN UMMAN'A GELİŞİ

Doğu Arabistan sahillerinin en güneyinde uzanan Umman ülkesi o devirde Mekkeli tüccarlar için cazibesi olan bir yerdi. Hz. Muhammed (A.S.) devrinde burada, Ceyfer ve Abd adında iki kardeşin ortak hükümdarlığı vardı, bu ikisinin babaları el-Culanda İran İmparatoru tarafından Umman kralı olarak tanınmıştı. Arabistan'ın en önemli yıllık iki fuarı Suhar ve Deba şehirlerindeki fuarlar bu ülkedeydi. İran Hükümdarları Umman'ın krallarını Bennü'l-Mustekbir ailesi mensupları arasından seçiyorlardı. Krallar bu fuarlardan ticari mallar üzerinden öşür vergisi tahsil ediyorlardı. Umman'daki Suhar fuarı için ise Receb ayında Bahreyn'deki Muşakkar fuarını müteakip aynı ayın 20. günü ticari kervanlar Suhar şehrine gelirlerdi. Buradaki fuar ise 5 gün sürerdi. el-Culanda bu bölgede öşür vergilerini tahsil ederdi. Bundan sonra ise Deba fuarı gelir ki bu şehir Arabistan'ın en büyük iki liman şehridir. Sind (bugünkü Pakistan), Hind, ve Çin'den gelen, batıdan doğudan gelen birçok tüccar burada buluşurdu. İşte bu Deba fuarı ise, Receb ayının son günü faaliyete başlardı. Culanda'ın uI-Mustekbir Suhar'da yaptığı gibi burada da öşür vergileri tahsil ederdi.

Diğer komşu hükümdarlıklara yaptığı gibi Hz. Muhammed (A.S.) Hicri 7. yılda Umman'a da Amr b. As vasıtasıyla bir dine davet mektubu gönderdi. İslam Öncesi devirde sık sık Mısır ve Habeşistan'a uğrayan Mekkeli ticaret adamı Amr b. As muhtemelen Umman fuarlarına gidiyordu. Bu nedenle Necaşi'yi önceden tanıdığı gibi bu ülkenin hükümdar ailesini de şahsen tanımaktaydı. Hz. Muhammed (A.S.) 'ın mektubu şöyledir:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Resülullah Muhammed'den, elCulanda'nın iki oğlu Ceyfer ve 'Abd'a: Allah'ın hidayet yolu üzerinde bulunan kimselere selam olsun! Ben her ikinizi de İslam'ın çağırdığı yola davet ediyorum. Bu halde ikiniz de (İslam'a) giriniz ve böylece ikiniz de emniyet

ve selamet içinde olunuz. Zira ben Allah'ın, bütün insanlar için gönderdiği ve bütün canlı varlıkları aydınlatmak üzere vazifelendirdiği bir Resulüyüm. (Allah'ın) sözü kafirler üzerinde gerçekleşecektir. Bu duruma göre her ikiniz de İslam'ı kabul edecek olursanız, her ikinizi de idare(iş) başında tutacağım. Fakat böyle olmayıp da İslam'ı reddedecek olursanız bu halde mülk ve saltanatınızı elinizden alacağım: Süvarilerim bütün sizin ülkenizde karargah kuracaklar ve benim nübüvvetim böylece her ikinizin de mülkü üzerinde muzaffer olacaktır."²⁰

Her iki kral da İslam'ı kabul ettiler ve Amr b. As' ın bu bölgede İslam'ı yayma işini kolaylaştırdılar. Onların bu hidayetlerinin samimiyetle yapıldığını daha sonra cereyan eden şu olay doğrulamaktadır: Hz. Muhammed (A.S.) dünya hayatına veda ettikten sonra, bu iki hükümdara komşu bölgelerde irtidat ve dinden çıkma olayları baş gösterdiyse de onlar İslam'a sadık kaldılar, sulh ve sükunun bölgede yeniden tesisi için birçok yardımlarda bulundular. Elçi Amr, İslam Hükümeti'nin Umman'daki Özel Valisi olarak iş görmekle birlikte, bölgede oturan Müslümanların vergilerini toplama, bunlar arasında çıkan ihtilafları çözme görevleri yürütmekteydi. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Umman halkı Hz. Ebubekir'in isteği üzerine Ridde Savaşları'nda yer almış ve Umman bu dönemde vergiden muaf tutulmuştur. Hz. Ebubekir'den sonra gelen ikinci halife Hz. Ömer, Ala b. Hadrami' yi Bahreyn ve Umman bölge valisi olarak tayin etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra gelen her iki halifenin Umman hükümdarlarının yönetim biçimlerine karışmadan sadece İslam'a girmelerini kabul etmeleri ve onların siyasi otoritelerine saygılı davranarak ülkenin yönetimini tamamen kendilerine bırakmaları, Umman'da İslam'ın yayıldığı ilk günden bugüne devlet yapılanmasına duyulan saygının belirtisi olarak görülmüştür. Hz. Osman döneminde ise Umman, Basra valiliği tarafından yönetilmiştir.

---

²⁰ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, (Çev. Salih TUĞ), C.1,Yeni Şafak Yayınları, Ankara: 2003, ss.408-410.

2.2. İMAMET MÜESSESESİ

Hz. Ali zamanında yaşanan siyasi karışıklıklarda taraf olmamayı tercih eden Ummanlılar, bu süreçte olaylardan uzak durmaya çalışmış, ancak Umman Kralı Abd Culande' nin Muaviye'nin hilafetini kabul etmemesi sebebiyle ülke işgale uğramıştır. Umman, Emevi ve Abbasi hilafetlerini kabul etmediği için saldırılara maruz kalmış, Emevi yöneticileri yerine kendi içlerinde seçtikleri imamlarını halife olarak kabul etmişlerdir. Bu anlamda Umman'da, İbadi mezhebi uygulamaları gereği 8. yüzyılda imamlik kurumu oluşmuş ve yakın bir zamana kadar da varlığını sürdürmüştür. Umman'da imamet, tarih boyunca kimi zaman aktif kimi zaman pasif olarak devam etmiş ve ülke idari yapısını temsil etmiştir.²¹

Umman imamlığının kurulmasından sonra ilk hedefleri kendi mezhep anlayışlarına göre bir devlet kurmak olmuştur. İlk İbadi imam olan Cülenda b. Mesut, 751 yılında tahta seçim yolu ile gelmiştir. Bir iç savaş sırasında hayatını kaybetmesi üzerine uzun bir kargaşadan sonra 801 yılında imamlığa Varis b. Kaab seçilmiştir. Onun seçilmesinden sonra yaklaşık üç asır sürecek istikrar ve refah dönemi başlamıştır. Bundan sonra ülkenin deniz ticareti de gelişmiş ve Sohar İslam Dünyası'nın en büyük ticari limanı haline gelmiştir.

Zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte bölge İbadi imamları tarafından yönetilmeye devam etti. 794'te Nizva' da toplanan şurada imam seçilen Ezd kabilesine mensup Muhammed b. Abdullah b. Affan bölgede ikinci İbadi imamlığını kurmuştur. Özellikle Basra'dan gelen seçkin kişiler sayesinde Umman, İbadiliğin en önemli merkezi oldu. 893'te Abbasiler'in Bahreyn Valisi Muhammed b. Nur, Nizva'yı itaat altına aldı. Bu dönem 932 yılında Ebu'l-Kasım Said b. Abdullah'ın imam seçilmesine kadar devam etti. Umman 930 da Bahreyn Karmatileri' nin lideri Ebu Tahir el-Cennabi tarafından ele geçirildi. 943 yılında tekrar Abbasi hakimiyetine girmekle birlikte imamlar vasıtasıyla yönetildi. 967 de Büveyhiler' in ardından Selçukluların

---

²¹ Hatice Cengiz, **Umman Sultanlığı**, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul: 2018 s.5.

hakimiyetine geçti. Kirman Selçuklularının kurucusu Kavurd Bey, Hürmüz Emiri Bedr İsa'nın yardımıyla 1053-1062 yılları arasındaki bir tarihte gerçekleştirdiği deniz aşırı seferle bir mukavemetle karşılaşmadan Umman'ı zapt etti. Bağdat'ın kurulmasından itibaren Umman bir ticaret limanı olarak gelişme gösterdi. Uzakdoğu ve Doğu Afrika ile yapılan deniz ticaretinde Maskat her zaman önemli bir kavşak noktası oldu. Ancak zaman zaman tüccarların saldırılara maruz kalması yüzünden ticaret kesintiye uğradı.²²

2.2.1. Nebhaniler

Nebhaniler döneminde ülkede yaşanan en önemli hadise, Portekiz işgali ve ülke içinde ortaya çıkan iç karışıklıklar sebebiyle bölünmüş idari yapıdır. Bu dönemde Umman'da kabileler arasındaki ayrılıkların asıl nedeni, Nizva ve Rustak medreseleri (iki farklı fıkhi medrese) arasındaki ihtilaflardır. Ülke içindeki bu parçalanma dış güçlerin ülkeyi işgal etmesini kolaylaştırmış; üstelik bazı kabileler, işgalci ülke yöneticileriyle yakın dostluklar kurmuşlardır. Nebhanilerin iktidara tam olarak hangi tarihte ve hangi imamla geldikleri ise bilinmemektedir. 1154 yılında Beni Nebhan idaresine geçen Umman'da gücünü kaybeden imamet, süreç içerisinde daha da zayıflamıştır. Sahil kesiminin dış güçlere açık olması yüzünden Portekizliler 1508 yılında Umman sahillerini işgal ederek 1650 yılına kadar sürecek olan en uzun istila dönemi başlamıştır. Bu süre zarfında Umman'da pek çok hanedan idareyi ele geçirmiştir. Nitekim Umman, Portekiz işgali altında iken imamet, sadece birkaç bölgede varlığını devam ettirme çabası içinde olmuştur.²³

2.2.2. Ya`rubiler

Portekiz işgali sırasında Nasır b. Mürşid'in başlattığı milli mücadele ile yeniden tek bir imamın idaresinde birleşen Ummanlılar için bu kez Ya`rubi İmamlığı dönemi başlamıştır. Ya`rubiler Umman'da Nebhaniler'den sonra hüküm sürmüştür. İbadi mezhebine mensup olan Ya`rubiler'in Nebhaniler gibi Ezd kabilesinin bir kolu veya Nebhaniler'in alt kollarından biri olduğuna

---

²² Bilge, "**Uman**", ss.140-144.

²³ Cengiz, **Umman Sultanlığı**, s.5.

dair görüşler vardır. Hanedan, Umman'da iç karışıklıkların yaşandığı bir süreçte Hamis b. Said eş-Şaksi er-Rustaki, Mes'ud b. Ramazan en Nebhani en-Nezvi gibi din alimleri başta olmak üzere bölge ileri gelenlerinin Nasır b. Mürşid b. Malik el-Ya'rubi'ye biat etmesiyle 1615 yılında kurulmuştur. 1595 yılında Rustak' ta doğan Nasır b. Mürşid, Umman İbadiliği' nin önemli isimlerinden biridir. Rustak' ı merkez edinen Nasır b. Mürşid yönetimi ele geçirmek isteyen gruplarla mücadele ederek Umman'da birliği sağladı. Bu dönemin en önemli olayı Portekiz işgalinin bitirilmesidir. Nasır ülke idaresini ele aldıktan sonra ülkenin parçalanmış bölgelerini birleştirmiş, istikrarı sağladığı bölgelerde büyük kaleler yaptırmış, ülkesinde siyasi ve sosyal düzeni yeniden tesis etmiştir. Nasır'ın yirmi altı sene, 1640 a kadar süren imamlığı sırasında Umman, yeniden birlik ve beraberliğine kavuşmuştur.

Bugün Umman'da bulunan kalelerin birçoğu bu dönemden kalmadır. Nasır b. Mürşid zamanında Ummanlılar denizcilikte sahip oldukları bütün maharetleri ortaya koymuşlardır. Umman, Ya'rubi yönetimi döneminde büyük bir kalkınma yaşamıştır; yerel ve uluslararası seviyede önemli başarılar kaydedilmiş, büyük bir deniz donanması kurulmuş ve ülkenin önemi artmıştır. Bu dönemde Doğu Afrika ve Hint Okyanusu'nda hakimiyeti ele geçiren Portekizlilere karşı başarılı mücadeleler verilerek Umman, Portekizliler' den sonra bölgede önemli bir deniz gücü haline gelmiştir. Akabinde Umman ticaretinin gelişmesiyle halkın refah seviyesi artmış ve imar faaliyetlerine girişilmiştir. Nasır, Maskat'ı zapt etmek için Mes'ud b. Ramazan en-Nebhani kumandasında bir ordu sevk edince Portekizliler barış antlaşması yapmak zorunda kaldı (1630). Nasır'ın Culfar' daki (Re'sül-hayme) İran birliklerine karşı 1633'te Ali b. Ahmet komutasında gönderdiği ordu da başarılı oldu. Matrah ve Suhar'a düzenlenen seferler sonucunda Portekizliler barış antlaşması teklif ederek burada kalmaya devam ettiler. Nasır'ın ölümünden önce Umman'da genel olarak Portekiz hakimiyeti zayıflamış, Portekizliler' in elinde sadece Maskat, Matrah ve Suhar'daki kaleler kalmıştı. Nasır'ın halefi I. Sultan b. Seyf b. Malik (1640-1680) Portekizlilerden Maskat'ı aldı (1650).²⁴

---

²⁴ Casim Avcı, "Ya'rubiler", **DİA**, C.43, Ankara: TDV, 2013, ss.335-336.

Ya'rubî Sultanı Murşid b. Nasır ve ardından Sultan b. Seyf Portekizlileri Umman sahillerinden çıkarmışlardır. Ya'rubîler, Portekizlilerin Hint sahilleri ve Doğu Afrika'daki varlıklarını da tehdit etmişlerdir. Bu süreçte Umman, büyük bir deniz gücü haline geldi. İmam ikinci Sultan b. Saif'in 1718'de ölümünden sonra ülkede halifelik seçimi yüzünden iç savaş çıkmıştır. Persler Matrah ve Maskat bölgelerini işgal etmişler ama Sohar bölgesini savunan Ahmet b. Said'i yenememişlerdir. Ahmet b. Said daha sonra ülkeyi Persler'den kurtarmış ve iç savaşa son vermiştir.1750 yılında Ya'rubîlerden Al Bu Said hanedanı kurulmuştur.

2.2.3. Bu Said Hanedanı

Ahmet b. Said 1744 yılında imamlığa seçilmiştir. İç savaş sonrası düşman grupların barıştırılmasında birçok zorlukla karşılaşmasına rağmen, Umman Deniz Kuvvetleri'ni hesaba katılacak duruma getirmeyi başarmıştır. Geleneksel imam özelliklerinden ziyade devlet adamı yönü ağır basan Ahmet b. Said ile birlikte Umman'da devlet idaresinin yavaş yavaş dini imamlıktan siyasi liderlik yapısına geçtiği belirtilmektedir. Seferlere bizzat katılarak korsanları ve Persleri Basra Körfezi dışına atmıştır. Deniz gücü olmalarına rağmen başkentleri Umman içlerindeki Nizva olmaya devam etmiştir. Bu yüzden hala imamlığın ruhani merkezi olarak burası kabul edilmektedir.

Ahmet b. Said, işgal nedeni ile parçalanmış olan ülkesine yeniden devlet heybeti kazandırmıştır. Ülke içinde olduğu kadar uluslararası sahada da aktif siyaset takip eden Ahmet b. Said döneminde Hollanda ve İngiltere, sıcak sularda devam eden çekişmelere rağmen, Umman'ın egemenlik alanını kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemin önemli bir başka olayı ise, Umman ile Osmanlı arasındaki yardımlaşmadır. Osmanlı Devleti Basra Körfezi'nin Fars işgali altında olduğu 1775'te Umman'dan kendisine yardım etmesini istemiş, dönemin Umman Sultanı Ahmet b. Said de bu talebe olumlu yanıt vererek Osmanlı'ya denizden yardım filosu göndermiştir.

1783'te öldüğünde oğlu Said imamlığa seçilmiştir. Ondan sonra oğlu Said b. Ahmet Umman hakimi oldu. Said, halk tarafından pek sevilmediği

gerekçesiyle idareyi oğlu Hamid'e bırakarak Rustak bölgesine çekildiyse de imamlık makamı kendisinde kaldı.²⁵ Fakat bu sıfatı kendisinden sonra Bu Said hanedanından kimse kullanmadı. Daha sonra gelen Umman hâkimleri sultan veya Seyyid sıfatını aldılar. İmam Said b. Ahmet vefat edince yerine, Bu Said hanedanının önemli isimlerinden ve ülkeye Şehbar, Hürmüz, Kışm, Bender Abbas ve Bahreyn'i de katacak olan amcası Seyyid Sultan geçti. Seyyid Sultan zamanında Necid bölgesinden gelen Vehhabi akımına karşı mücadele edildi. 20 Kasım 1804'te bir deniz muharebesinde Seyyid Sultan korsanlar tarafından öldürülünce idareyi eline alan oğlu Seyyid Said b. Sultan, Umman Sultanlığı' nı kardeşi Salim ile birlikte yönetti. Devamlı şekilde Vehhabi tehdidinden rahatsız olan Seyyid Said zaman zaman Maskat'ı bırakarak Suhar bölgesine çekildi. Onun devrinde köle ticareti sınırlandırılırken 1847'den itibaren de Afrika'dan köle getirilmesi yasaklandı.²⁶ Yine onun zamanında Bu Said hanedanı sınırlarını Afrika'ya kadar genişletmiş, bu kıtada Zengibar'ı ve Pemba'nın bir kısmını idaresi altında bulundurmıştır. Kilve, Mafya ve Lamu adaları da zaman zaman Umman idaresine girmiş olan Afrika topraklarıdır.

Seyyid Said b. Sultan zamanında, bugün Somali'nin başşehri olan Mogadişu'dan Kap Delgado'ya kadar uzanan bölgedeki Arap kabileleri ve sahillerde yaşayan diğer kabileler üzerinde Umman Devleti'nin kuvvetli bir nüfuzu vardı. Said b. Sultan Umman'ı aralıksız olarak 49 sene (1807-1856) yönetmiştir. O, Umman'ı imparatorluk seviyesine çıkarmış ve Doğu Afrika'ya yerleşerek Zengibar'ı başkent yapmıştır. Siyasi bir deha olduğundan da bahsedilen Said b. Sultan, Cevadir' den Belucistan' a kadar bütün sahil şeridini topraklarına katmıştır. Said b. Sultan Umman halkının Zengibar tarafına göç etmelerini teşvik ederek bölgeye pek çok Arabın yerleşmesini sağladı. Ancak Said'in ölümü akabinde oğulları büyük imparatorluğu bir arada tutmakta başarılı olamadılar. Ayrıca denizlerde buharlı gemilerin kullanılmaya başlanmasıyla denizdeki üstünlüklerini kaybettiler.²⁷ Onun izlediği hoşgörü

²⁵ Mustafa L. Bilge, "Bu Said Hanedanı", **DİA**, C.6, Ankara: TDV, 1992, ss.339-340.

²⁶ Bilge, "**Bu Said Hanedanı**", ss.339-340.

²⁷ Kurşun, s.137.

siyaseti sonucu Uganda, Gana, Kongo, Ruanda, Malavi, Zambiya ve Mozambik'te birçok kabile İslam'ı kabul etmiş ve bu şekilde İslam bu ülkelerde de yayılmıştır.²⁸

1856 yılında vefat ettiğinde Seyyid Said'in çocuklarından altısı kendisinden sonra devlet idaresine geçmiş, ikisi Maskat'ta, dördü Zengibar'da hüküm sürmüştür. Bu Said hanedanının en güçlü simalarından olan Seyyid Said'in vefatı üzerine oğlu Süveyni Maskat'ta hüküm sürerken kardeşi Mecid Zengibar'ı yönetti. Süveyni 1820'de Habeşistanlı bir cariyeden doğmuş ve Zengibar'a hiç gitmemişti. Seyyid Said'in üçüncü oğlu olan Süveyni en büyük oğlu Salim tarafından 14 Şubat 1866'da öldürüldü. Maskat'ta hakim olan Seyyid Salim b. Süveyni de iki yıl sekiz ay kadar yönetimde kaldıktan sonra 1868'de Azzan b. Kays tarafından öldürüldü. Seyyid Said'in beşinci oğlu Seyyid Türki babası hayatta iken Suhar'a vali tayin edildi (1851), ve daha sonra Umman'a sultan oldu (1871-1888). Ölümünden sonra küçük oğlu Seyyid Faysal idareyi eline aldı. Bu Said hanedanının iki taraftaki hükümdarları arasında önceleri ahenkli bir idare vardı. Zengibar'daki Seyyid Mecid b. Said Maskat'taki kardeşi Süveyni b. Said'e vergi ödüyordu. Ancak Zengibar'da 1870 yılında başa geçen Seyyid Bergaş, Maskat'a da hakim olmak istedi. Bu arada Afrika'da nüfuz sahalarını genişletmeye çalışan Avrupalı sömürgeci ülkelerden İngiltere, Fransa ve Almanya, Bu Said hanedanının idaresi altındaki bölgeleri tespit etmek için bir heyet kurdular. Bu heyetin çalışmalarını ile Bergaş Zengibar'ın hakimi olarak kabul edildi ve nüfuz dairesine Baraja, Mogadişu, Lamu takımadaları, Tungi ile Kipini arasındaki sahil ilave edildi. Sonradan Lamu İngilizler'e ait British East Africa Company'ye, Somali limanları da İtalya'ya verildi. 1890'da yine bir İngiliz-Alman anlaşması sonucunda Bu Said hanedanının mülkiyetinde bulunan Uмба nehrinin kuzey bölgesi Almanya tarafından satın alındı. Ancak geri kalan bölgelerin hemen tamamı İngiliz nüfuz bölgesine dahil edildi. Zengibar adaları ve Pemba 1890'da İngiliz himayesine girdi.

Zengibar Sultanlığı 1963 Aralığında bağımsızlığını ilan etti, ancak

---

²⁸ Cengiz, s.6.

1964'te bir ihtilal ile sultanın idaresine son verildi. Hanedanın Umman tarafı, 1901 yılından itibaren iç bölgelerde başlayan muhalif bir hareketle karşı karşıya kaldı. Seyyid Faysal İngilizlerle olan iyi ilişkileri sayesinde yönetimi elinde tutmakla birlikte mücadelelerini sürdüren isyancılar 1913'te kendileri için ayrı bir imam seçtiler. Aynı yıl Faysal öldü. Yerine geçen oğlu Teymur, 1920 yılında İngilizler'in aracılığıyla isyancıların iç kesimde özerk bir yönetim kurmasını kabul ederek hanedanı bu tehditten kurtardı. 1932 yılına kadar Maskat Sultanlığını elinde tutan Teymur aynı yıl yönetimi oğlu Said'e devrederek sultanlıktan çekildi. Kendisi 1965'te Bombay'da öldü. Said b. Teymur, 1970'te oğlu Kabus'un yaptığı bir saray darbesiyle yönetimden uzaklaştırıldı. Bugün Sultan Kabus b. Said, başşehri Maskat olan Umman Sultanlığının devlet başkanıdır.²⁹

---

²⁹ Bilge, "**Bu Said Hanedanı**", ss.339-340.

3. BÖLÜM

YAKIN DÖNEM UMMAN SİYASİ YAPISININ OLUŞUMU,

SULTAN KABUS VE YÖNETİMİ

Monarşi ile yönetilen Umman Sultanlığında Devlet Başkanlığı görevini Sultan Kabus b. Said al-Said yürütmektedir. 1970 yılında kansız bir darbe ile iktidara geçen Sultan Kabus b. Said, öncelikle iç güvenliği sağlamaya çalışmış, Zafar' daki iç karışıklıkları çözmüş, ülke içinde ve dışında sorunları diyalog ve diplomasi ile çözmeye çalışmıştır. Tezimizin bu bölümünde yakın dönem Umman siyasi oluşumunun lideri Sultan Kabus hakkında bilgiler verip Umman siyasetindeki kurumları anlatmaya çalışacağız.

3.1. SULTAN KABUS BİN SAİD

Sultan Kabus b. Said 18 Kasım 1940 tarihinde Dofar bölgesinin Salalah kentinde dünyaya gelmiştir. Sultan Said b. Teymur'un tek oğlu olup 1744 yılında iç savaş sonunda iş başına gelen İmam Ahmet b. Said tarafından kurulan Al-Busaidi hanedanının sekizinci sultanıdır. Sultan Kabus ilk gençlik yıllarını Salalah' ta geçirmiş ilk ve orta eğitimini burada almıştır. On altı yaşında babası onu İngiltere'de bulunan özel bir eğitim kurumuna okumak için göndermiştir. 1960 yılında Sandhurst Kraliyet Askeri Akademisi (Royal Military Academy Sandhurst, RMA) 'ne harp okulu öğrencisi olarak girmiştir. Akademiyi subay olarak bitiren Sultan, İngiliz Piyade Taburunun Almanya'da yapmış olduğu ve bir yıl süren tatbikatlara İngiliz ordusunda muvazzaf subay olarak katılmıştır. Daha sonra Sultan Kabus b. Said İngiltere'ye dönerek yerel hükümetin yönetim usulleriyle ilgili eğitim görmüş ve ülkesine dönmeden önce bazı batı ülkelerini ziyaret etmiştir.³⁰

Daha sonra ülkesine dönen Sultan Salalah'ta geçirmiş olduğu altı sene içinde İslam dinini, ülkesinin ve halkının tarihini incelemiştir. Sultan Kabus

---

³⁰ **Umman 2000** Otuz Yıllık Sadakat, Çeviren: Rauf İsaoglu, Umman Tanıtma Bakanlığı, 2000, s.6.

23 Temmuz 1970'de tahta çıkmıştır. Çıkış töreninde verdiği demeçte ülkenin yeni bir bayrağa kavuşacağını ve adının "Muskat ve Umman" yerine, birleştirilerek Umman Sultanlığı adını alacağını belirtmiştir. Vatandaşların dolaşım özgürlüğünü sınırlayan yasalar kaldırılmış ve dış ülkelerde yaşayan Ummanlılar, ülkeyi bekleyen meydan okumaya birlikte karşı konulması için geri çağırılmıştır.

Devletin Temel Yasası'nın 42. maddesi Sultanın üstlendiği görevleri belirtmiştir. Bu görevlerin bazıları şunlardır: Ülkenin bağımsızlığının, birliğinin ve toprak bütünlüğünün, iç ve dış emniyetinin, vatandaşların hak ve hürriyetlerinin, yasaların üstünlüğünün korunması ve kollanması ayrıca devletin genel siyasetinin biçimlendirilmesi, devletin maruz kalabileceği ve Sultanlığa karşı olan tehditlere karşı acil önlemler alınması, bakanlar kuruluna başkanlık etmesi, bakanlar kurulu başkanlığına Sultanın yerine görev yapabilecek kişi ya da kişilerin atanması, bakanları, yüksek düzeyde müsteşarları, üst düzey hakimleri ataması veya onları görevlerinden uzaklaştırması, olağanüstü durumun, seferberliğin ve savaşın ilan edilmesi, barış antlaşmasının onaylanması, yasaların çıkarılması, ikili ve çok taraflı anlaşmaların, genel bütçenin onaylanması, genel ya da kısmi affın ilan edilmesi veya cezaların indirilmesi.

Sultan 1970'de tahta çıktığı zaman ülkede onu bekleyen birçok sorun vardı. Altyapıdan tamamen yoksun olan ülkede durgunluk ve çatışma hali mevcuttu. Umman'ın petrol gelirine kavuşmuş olmasına karşın bu gelirin çok azı ülke kalkınmasına harcanmıştı. Umman sağlık, eğitim, iskan, haberleşme alanlarında geri olmakla kalmamış, güneyde Dofar bölgesinde komünist unsurların ayaklanmalarından ve bu ayaklanmaları bastırma çabalarından yorgun düşmüştü. Bütün bunlara rağmen Sultan dirayeti ve gayreti ile bu problemlerin üstesinden gelmiştir. Böylece Umman istikrarsız bir durumdan refah ve istikrar vahası haline gelmiştir. Sultan Kabus, ülkenin 21. yüzyıldaki ekonomik ihtiyaçlarını, halkının istek ve arzularını karşılayacak yeni bir yön çizmeye çalışmaktadır. Umman'da yaşanan diğer bir önemli dönüşümde özel

sektörün giderek kamu sektörünün yerine geçmesi ve birçok alanda gelişmenin önemli bir aracı olarak görev üstlenmesi olmuştur.

Sultan Kabus, bir resmi geçitte genç subaylara kendi deneyimlerini aktararak şöyle demiştir: " Şunu gayet iyi biliyorum ki edinmiş olduğum değerler sonsuza dek benimle yaşayacaktır. Disiplinin, biri tarafından diğerlerine empoze edilen bir şey olmadığını öğrendim. Disiplinin, kişi tarafından ilk önce kendine uygulaması gereken bir nitelik olduğu kanısındayım. Keza hizmetin gerçek anlamını da öğrendim: Karşılık beklemeden vermek. Bir başka deyişle önemli olan toplumdur birey değil. Ayrıca şunu da öğrendim: Sorumluluk beraberinde yükümlülükler getirir." ³¹

3.2. YÖNETİM

Umman Sultanlığında savunma, dış politika ve iç güvenlik konuları başta olmak üzere ülke yönetiminde 1970 yılından bu yana iktidarda bulunan Sultan Kabus tek ve son karar merciidir. Devlet Başkanı Sultan Kabus, Başbakanlık makamının yanı sıra Savunma, Maliye ve Dışişleri Bakanlığı görevlerini de kanunen uhdesinde bulundurmaktadır.

Hükümet üyeleri doğrudan Sultan tarafından atanmaktadır.6 Kasım 1996 tarihinde Sultan Kabus'un yayınladığı Sultanlık Kararnamesiyle anayasa niteliğindeki Temel Yasa ilan edilmiş ve böylece Devlet Konseyi ve Şura Meclisi'nden oluşan iki kanatlı Meclis yapısıyla meşruti monarşiye geçilmiştir.

3.2.1. Adalet

Umman Sultanlığındaki adalet sistemi bir yandan şeriata, diğer yandan Umman'ın gelenek ve göreneklerine dayanmaktadır. Umman'daki mahkemeler dört dereceye ayrılmıştır: Yüksek Mahkeme, İstinaf Mahkemesi, Hazırlık Mahkemesi, Hızlı Yargı Mahkemesi. Bu mahkemeler cezai, medeni ve ticari davalara bakar. Şahsi konulara şeriat mahkemeleri, ticari davalara ise ticaret mahkemeleri bakmaktadır.

---

³¹ **Umman 2000** Otuz Yıllık Sadakat, Çeviren: Rauf İsaoglu, Umman Tanıtma Bakanlığı, 2000, s.8.

3.2.2. Devletin Temel Yasası

Ülkenin en önemli yasası olan Devletin Temel Yasası resmen 1996 yılında Sultanlık kararıyla yürürlüğe konmuştur. Bu yasanın amacı, politik ve sosyal istikrarı güçlendirmek, bireylerin hak ve hürriyetlerini garanti altına almak, tahtın boşalması halinde tahta çıkacak kişiyle ilgili yapılması gereken işlemleri belirtmek, Umman, Devlet ve Şura Meclislerinin kuruluş ve çalışma esaslarını belirtmektir. Bu yönleriyle Temel Yasa kapsamlı olup hükümetin ve adalet mekanizmasının rolünü tüm yönleriyle belirtir. Ayrıca devletin ekonomi, güvenlik ve eğitim alanlarında, aynı zamanda da sosyal konularda gelişmesi için uygulanacak politikalarını saptar. Yedi bölümden ve seksen bir maddeden oluşan bu yasa devlet örgütünü ve bireylerin temel haklarını tüm yönleriyle ele almaktadır. Devletin Temel Yasası tüm vatandaşların yasa karşısında eşit olduklarını garanti etmektedir. Ayrıca din hürriyetini, konuşma hürriyetini, özgür basını, adil yargılamadan yararlanmayı ve milli dernek kurma hakkını da garanti altına almıştır. Yasa ayrıca gelecekte çıkacak olan tüm yasaların hukuki çerçevesini çizmiştir. Yasanın beşinci maddesi hükümet şeklinin "sultanlık" olduğunu ve sultanlığın Seyyid Turki b. Said b. Sultan'dan olan erkeklere miras yoluyla intikal edeceğini belirtmiştir. Yasa bununla da yetinmeyip tahta çıkacak olan halefin Müslüman, mantık sahibi ve Ummanlı Müslüman ana ve babanın meşru çocuğu olmasını öngörmüştür. Daha sonraki maddeler, halefin tahtın boşalmasından itibaren üç gün içinde yönetimdeki aile konseyi tarafından seçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yönetimdeki aile konseyi bu süre zarfında belirli bir halefi seçmede zorlanırsa savunma konseyi Sultan tarafından vasiyet edilen kişiyi tahta çıkarır.³²

Devletin Temel Yasası, birbirini tamamlayan genel hakların ve yükümlülüklerin anlatıldığı üçüncü bölümünde herkesin mahkemelere başvurma hakkının saklı olduğu, herkesin suçu kanıtlanmadan suçsuz muamelesi göreceği, herkesin savunma hakkının korunduğu ve zanlının hiçbir zaman ve

---

³² **Umman 2000** Otuz Yıllık Sadakat, Çeviren: Rauf İsaoglu, Umman Tanıtma Bakanlığı, 2000, s.9.

hiçbir şekilde kötü muameleye tabi tutulmayacağını açıkça belirtmiştir. Devletin Temel Yasası'nın altıncı bölümünde "Yasanın üstünlüğü, devlette ege-menliğin temelidir" denilmekte ve "hakimlerin şeref ve dürüstlüklerinin, hak ve hürriyetlerin yegane garantisi" olduğunu açıkça vurgulamaktadır. Aynı bölümün hakimlerle ilgili 59. maddesi hakime gerekli teminatı verip şöyle devam etmektedir: "Hakimler, yasaların belirttiği durumlar dışında azl olunamaz ve hiçbir taraf yargıçların ya da adaletin işine karışamaz, karışmaya veya yol göstermeye kalkışan, yasalara karşı suç işler." (Devletin Temel Yasası 6. Madde)

Sultanlıkta yasalaşan bütün kanun ve kararlar Sultan Kabus b. Said adına yürürlüğe girer. Bakanlar Kurulu, İhtisas Konseyleri, komiteler ve Alt Konseyler Bakanlar kurulu, Sultan Kabus b. Said'e devletin genel yasasının biçimlendirilmesinde ve yürürlüğe konmasında yardımcı olur. Devletin Temel Yasası'nın kırk dördüncü maddesi gereğince bakanlar kurulu devletin genel politikasını yürütmekle mükelleftir. Bu çerçevede "Devletin ekonomik, siyasi, sosyal ve idari konularında Sultana gereken tavsiyeleri sunmak zorundadır." Bunlara ek olarak, kanun ve karar tasarılarını hazırlamak, vatandaşların menfaatlerini korumak, gerekli hizmetleri sağlamak, ekonomik, sosyal, kültürel düzeyleri yükseltmek, mali, ekonomik ve beşeri kaynakların kullanılmasını düzenlemek, kalkınma planlarını tartışmak ve bütün bu konularda gerekli gördüğü tavsiyeleri Sultan Kabus b. Said'e sunmak, onaylamış olduğu karar ve yasaları yürürlüğe koymak ve izlemek, bakanların ya da diğer kurum ve kuruluşların tavsiyelerini tartışmak ve gerekeni yapmak, idari yönetimin devlet içindeki işleyişini denetlemek, çeşitli birimler arası organizasyonu ve ahengi sağlamak ve yasaların, kararların, yönergelerin, yönetmeliklerin anlaşma ve antlaşmaların, yargı organlarının kararlarının uygulanmasını denetlemek zorundadır. Bakanlar kuruluna yardımcı olmak bakımından ayrıca bir genel sekreterlik kurulmuştur. Devletin Temel Yasası'nın 53. maddesi ise bakanların aynı zamanda şirket yönetim kurulu üyeliği yapmalarını önlemektedir.

3.2.3. Umman Meclisi

Devlet Konseyi ve Şura Meclisi'nden oluşan iki kanatlı Meclisi'yle Umman şeklen bir meşrutî monarşi görünümündedir. Ancak, her iki kanadın da geleneksel anlamda yasama yetkisi bulunmamakla birlikte her iki Meclis'in de yönetime istişari anlamda (danışma) işlev gördüğü, toplumun belirli ihtiyaç ve beklentilerinin yansıtılmasına araç olarak faaliyetlerini sürdürdüğü gözlenmektedir.

Şura Meclisi'nin kuruluş amacı, hükümet ile halk arasındaki ilişkiyi güçlendirerek halkın siyasi sürece katılımını sağlamak ve kurumsal devlet yapısının oluşumuna katkıda bulunmaktır. Şura Meclisi'nin üye sayısı Başkanla birlikte 85'dir. Üyeler seçimle işbaşına gelmektedir. Umman Şura Meclisi'nin kökleri, 1981 yılında kurulan Devlet Danışma Konseyi'ne uzanmaktadır. 10 yıl görevini sürdüren Devlet Danışma Konseyi 12 Kasım 1991 tarihinde Şura Meclisi'ne dönüştürülmüştür. Şura Meclisi'nin kuruluş amacı, hükümet ile halk arasındaki ilişkiyi güçlendirerek halkın siyasi sürece katılımını sağlamak ve kurumsal devlet yapısının oluşumuna katkıda bulunmaktır. Şura Meclisi'nin üyeleri seçimle iş başına gelmekte ve 61 şehri temsil etmektedirler. Nüfusu 30.000 ve üstü olan vilayetler iki üyeyle, 30.000'den az olanlar ise bir üyeyle temsil edilmektedirler.

1997 yılında kurulan Umman Devlet Konseyi üyeleri ise Şura Meclisi üyelerinin aksine atamayla göreve gelmektedirler. Hükümete yardımcı bir danışma organı niteliğindeki Devlet Konseyi'nin Başkanı ve üyeleri, Sultan Kabus tarafından yayınlanan kararnamelerle atanmaktadırlar. Üyeler, genellikle konularında uzman akademisyenler, iş adamları ve üst düzey bürokratlardan oluşmaktadır. Sultan Kabus liderliğindeki devlet yönetiminin kadınların toplumsal statüsünün iyileştirilmesine atfettiği önemin göstergesi olarak, kadınlar da ayırım gözetilmeksizin, akademik yeterliliklerine ve mesleki de-

neyimlerine bağlı olarak Devlet Konseyi üyeliğine atanmaktadırlar. Konsey'in üye sayısı başkan ile birlikte 83'tür.³³

3.2.4. Eğitim

Umman'da yaygın öğretim kurumları diğer Körfez ülkelerine göre çok geç faaliyete geçmiştir. Sultan Kabus öncesi ülkede üç okulla hizmet veren eğitim sektörü, Kabus ile önemli bir atılım içine girmiştir. İlk yıllarda ekonomi ve eğitim alanlarında ciddi reformlar yapılan ülkede çok kısa sürede yüzlere varan okul açılmıştır. Eğitimdeki açığı gidermek için başta Mısır olmak üzere birçok ülkeden öğretmen getiren Sultan Kabus, öğrencilere Mısır ve Avrupa ülkelerinde okumaları için pek çok kolaylık sağlamıştır. Zaruri hizmetlerin sağlanmasından sonra ülkenin ilk ve tek büyük üniversitesi olan Sultan Kabus Üniversitesi 1986'da faaliyete geçmiştir. Bu nedenle bugün Umman'da kırklı yaşların üstünde eğitimli kişilerin büyük çoğunluğu yurt dışında eğitim almıştır. Ülkede eğitim sistemi 4+4+3 şeklindedir. İlkokulda karma olan eğitim ortaokuldan itibaren kız-erkek olarak ayrılmaktadır. Üniversitelerde ise kızlar ve erkekler bir arada eğitim almakla birlikte, amfide ayrı yerlerde oturmaktadırlar. Sultan Kabus Üniversitesi'nden başka ülkede 20'den fazla enstitü şeklinde hizmet veren özel fakülte bulunmaktadır. Bunlar genelde bir alanda ihtiyaca hizmet vermek üzere açılan tek bölümlü okullardır. Eğitim hizmeti, ilkokuldan üniversite sonuna kadar Umman vatandaşlarına ücretsiz olarak verilmektedir. Bununla birlikte ülkede özel okullar ve uluslararası okulların hepsi olmasa da büyük çoğunluğunda kızlar ve erkekler bir arada okumaktadır. Umman'da ilkokul, ortaokul ve liseler Eğitim Bakanlığı'na, üniversiteler ise Yükseköğretim Bakanlığı'na bağlıdır. Ülkede 2016 itibarıyla 530'u özel olmak üzere toplam 1.647 okul ve bu okullarda eğitim gören 724.395 öğrenci bulunmaktadır. Umman'da devlet okulları eğitim sektörünün %74,6'sını oluştururken özel okullar %14'lük kısmı oluşturmaktadır. Ülkede %8'lik bir kesimi de yabancıların okuduğu okullar teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra okuma yazma merkezlerinde okuyan yetişkin-

---

³³https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/dostluk_gruplari.ulkeNo=86
(14.02.2018)

lerin sayısı da 26.552'dir. Ülkede okuma yazma bilmeyen Ummanlıların oranını 2015 itibarıyla %7,1'dir.³⁴

3.2.5. Evkaf Ve Din İşleri

İslam, Umman Sultanlığının resmi dini olup Umman, Hazreti Muhammed (A.S.)'in öğretilerini ve İslam akidesini benimseyen ülkelerdendir. İslam Dininin bir kolu olan İbadi mezhebi Umman'da, yedinci yüzyılda yaşamış olan Abdullah b. İbad tarafından geliştirilmiştir. Ummanlı Müslümanların bir kısmı İbadi, diğer bir kısmı da Sünni ve Şii mezheplerine bağlıdır. Mezhepler arasındaki tarihi anlaşmazlıklara rağmen Ummanlıların hoşgörüsü sayesinde toplumda mezhep ayrımı denen bir olgu yoktur. Nitekim herkes, diğer dinlere bağlı olanlar dâhil, dini vecibelerini istedikleri ve diledikleri gibi yerine getirmekte serbesttirler.

1994 yılında kutlanan Milli Gün dolayısıyla Sultan yaptığı konuşmasında, ülkesinin dini konudaki açık görüşlülük geleneğini vurgulamıştır. Ayrıca eksik bilgilere dayandırılan İslam fanatizmini kınamıştır. Sultan, İslam'ın abartmayı, bağnazlığı ve şiddeti reddettiğini çünkü bu dinin açık fikirliliği savunduğunu vurgulamıştır.

Camilerin bakımı, onarımı ve toplumun yararı için bağışlanan menkul, gayrimenkul malların ve vakıfların idaresi, Bakanlık tarafından yürütülmektedir. Zekât ise bilindiği üzere İslam'ın şartlarından biridir. Başka bir deyişle zengin olan fakire olan vergisidir ve herkese geliri ölçüsünde farz olan bir ibadettir. Bu itibarla zekâtları bakanlık toplar ve dağıtır. Bakanlık ayrıca Kuran-ı Kerim'in öğretilmesinden sorumludur. Ülkede beş yüzden fazla Kuran kursu mevcut olup erkek ve kız öğrencilere Kuran-ı Kerim öğretilmesinden başka temel dini bilgiler ve okuma yazma da öğretilir. Öğrenciler bu bilgileri ilkokula başlamadan evvel öğrenmiş olurlar. Ayrıca bakanlık okullar kapandığında tekrar bu kursları açarak öğrencilerin yaz tatillerini değerlendirmeye çalışmaktadır.

---

³⁴ Hatice Cengiz, **Umman Sultanlığı**, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul: 2018 s.15.

Müslümanların Ramazan ayında oruç tutmaları İslam'ın belli başlı şartlarından birisidir. Ülkede 29 veya 30 günlük süre içinde sosyal yaşamda ve çalışma saatlerinde büyük değişiklikler meydana gelir. Yabancıların da Ramazan ayı içinde Müslüman topluma adapte bir şekilde hareket etmeleri geleneksel bir tutum haline gelmiştir. Ramazan ayı aynı zamanda bir dayanışma ve hayır yapma ayıdır. Hac farızası bilindiği üzere İslam'ın şartlarından dır. Bunun için Bakanlık hacca gidiş ve gelişleri koordine etmek zorundadır. Mekke'ye gitmeye karar veren hacılar ilk önce kayıtlarını yaptırırlar, daha sonra hac görevinin en iyi şekilde yerine getirilmesi için ruhi ve fiziki olarak hazırlanırlar. Bakanlık hac amacıyla Suudi Arabistan'a giden vatandaşlarının rahatlığını sağlamak için gereken tedbirleri alır.

3.2.6. Dış Politika

Sultan Kabus' un yönetime geçmesinden sonra Umman dış politikası dört ilke üzerinde şekillenmiştir. Bu ilkeler, komşularla dostça ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi, denizcilik geleneği ile tutarlı olarak dışa açık bir vizyon, karşılıklı ilişkilere pragmatik bir yaklaşım, kısa vadeli ideolojik konulardan ziyade birincil jeo stratejik gerçeklikleri vurgulama ve çatışmadan ziyade işbirliği ve barış yoluyla güvenlik arayışıdır. Umman görece bağımsız ve ılımlı bir dış politika izlemektedir. Bütün Orta doğu ülkeleriyle iyi ilişkilere sahip olmaya çalışmış ve Sünni-Şii ayrımı, Arap-İsrail sorunu ve Mısır-İsrail antlaşması gibi konulara taraf olmamıştır. Körfez ülkelerinin aksine İran'ı bir düşman olarak tanımlamamış ve İran ile siyasi, ticari ve kültürel ilişkilerini devam ettirmiştir.³⁵

Çevre ülkelerle dostane ilişkiler kurma, düşman edinmeme, ülkeler arasındaki ya da bölgesel problemlerde taraf olmama şeklinde tanımlanabilecek bir dış politika izlemektedir. Umman Batı ve Amerika ile ilişkilerinde sıkı ekonomik, siyasi ve askeri bağlar kurmuş ve bu sayede Suudi Arabistan ve İran arasında başarılı bir denge politikası izlemeyi başarmıştır. Dış politikada da ABD ve Batı yanlısı bir çizgide siyaset izleyen, ancak İran'la da iliş-

³⁵ <http://www.orsam.org.tr/files/OA/17/3muhittin.pdf> (Muhittin Ataman Oman Dış Politikası: Gelenek ve Yenilik Arasında Denge Arayış Orta doğu Analiz Mayıs'10 C.2 – S.17 s.52)

kilerini bozmamaya özen gösteren Umman Amerikan'ın bölgedeki önemli müttefiklerinden biri olmasının yanı sıra, komşuları İran ve Suudi Arabistan'ın her ikisiyle de ilişkilerini iyi tutarak bir taraftan gelebilecek tehlikeyi diğer tarafla dengelemeye çalışmaktadır. Umman'ın dış politikası tarafsızlık ve devletlerin iç işlerine karışmama ilkesine dayanmaktadır. Körfez İşbirliği Teşkilatında (KİK) temkinli siyaset izleyerek İran'ı gücendirmemeye özen göstermiştir.³⁶

Dünyanın en önemli enerji geçiş güzergâhlarından olan Hürmüz Boğazına kıyısı bulunan Umman, hem bölge ülkeleri hem de dünya enerji nakil güvenliği için stratejik bir öneme sahiptir.

Umman'ın yakın tarihine bakıldığında bugünkü uzlaşmacı tavrının tarihsel bir arka planı olduğunu ve Sultan Kabus' un istikrarlı bir şekilde bu "tarafsızlık vizyonu" nu sürdürdüğü görülebilir. 1970'te babası Said b. Teymur' u İngilizlerin yardımıyla tahttan indiren Kabus b. Said, yönetimi ele geçirdikten sonra babasının tecritçi dış politikasına son verip aktif bir dış politika izleyerek, çok boyutlu ilişkiler geliştirmeye özen göstermiştir. Ülkede iç istikrarı sağlamayı birincil öncelik olarak gören Sultan, bunu gerçekleştirme de bölgedeki güçlü komşularından elde edebileceği desteğin önemini bilincindeydi. Bu bağlamda Basra Körfezinin karşı kıyısındaki İran'la ilişkilerini geliştirmeye önem verdi ve buna karşılık olarak da ülkedeki Sovyet destekli Dofar İsyanının (1962-1976) bastırılmasında İran Şahından büyük destek gördü.

Umman'ın dış politikasının şekillenmesinde ve uzlaşmacı tavrında sosyal ve kültürel yapısının da önemli bir fonksiyonu vardır. Her şeyden önce, nüfusun büyük çoğunluğunun İbadi olması, bölgedeki Şii-Sünni temelli mezhep çatışmalarının dışında kalabilmesine imkân sağlamıştır. Tarihsel olarak Hariciliğe dayandırılan İbadilik, İslam mezhepleri içerisinde Ehli Sünnet ve Şiadan farklı bir geleneği temsil etmekle birlikte, temelde Sünnilerden çok az noktalarda ayrılmaktadır. Haricilikle ilişkilendirilmeyi reddeden mezhep

---

³⁶ <https://iramcenter.org/iran-umman-iliskileri-neden-farkli/> Ahmet Uysal İran-Umman İlişkileri Neden Farklı? Erişim tarihi: 21.09.2017

mensuplarının da haklı olarak vurguladıkları gibi, Hariciliğin dışlayıcı tavrından oldukça uzaktırlar. Zira ülkede çeşitli dini/mezhepsel ve etnik grupların uyum ve barış içinde yaşadığı gözlemlenmektedir. Halkının desteğini arkasına alan Sultan Kabus' un tarafsız dış politika yaklaşımının ve ülkenin bölgedeki uzlaşmacı, barış yanlısı imajının Ummanlılar tarafından da içselleştirildiği anlaşılmaktadır.³⁷ Umman, Körfez teşkilatının ekonomik olarak en güçlü, siyasi olarak da nüfuzu en yüksek üyesi olan Suudi Arabistan ile Umman arasında 17-18. yüzyıllarda Vehhabi hareketi nedeniyle, daha sonraları da sınırların çizilmesi nedeniyle sorunlar yaşanmasına rağmen Sultan Kabus meselelere Arap asabiyeti ile yaklaşmamış, bu sorunları denge ve hoşgörü siyaseti ile çözmüştür. Suudi Arabistan'ın Sünni dünyanın en güçlü ülkelere rinden biri olduğu gerçeğini idrak eden Sultan Kabus, komşusu ile sorunsuz bir ilişki sürdürmeyi öncelemiştir. Diğer yandan İran ile de tarihi ve ekonomik anlamda sıkı ilişkileri bulunan Umman için, bir ülke için diğerini önceleme siyaseti gütmeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.³⁸

3.2.7. Körfez İşbirliği Konseyi

Basra Körfezi Arap ülkeleri arasında ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliği amacıyla kurulan teşkilatın tam adı Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf; Meclisü't-teavün li-düveli'l-halici'l-Arabiyye) olup üye ülkeler arasında her alanda iş birliğini geliştirmek ve bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla 25 Mayıs 1981 tarihinde Riyad'da Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Bahreyn ve Katar devletleri arasında kurulmuş milletlerarası bölgesel bir teşkilattir. Kısaca (KİK) Körfez İşbirliği Konseyi (Gulf Cooperation Council [GCC]) olarak bilinen kuruluşun sözleşmesinde temel amacı üye ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda iş birliği yapmak şeklinde belirlenmiştir.³⁹

---

³⁷ Feyza Özçelik

http://ormer.sakarya.edu.tr/20,3,,60,korfez_bolgesinde_farkli_bir_ses_umman.html?highlight=umman
Erişim tarihi: 21.09.2017

³⁸ Hatice Cengiz, Mezhepsel Uzlaşmada Umman Örneği, http://insamer.com/tr/mezhepsel-uzlasmada-umman-orneği_1167.html Erişim tarihi: 21.09.2017

³⁹ Davut Dursun, "Körfez İşbirliği Konseyi" **DİA**, C.26, Ankara: TDV, 2002,ss. 267-268.

KİK'in kuruluş dönemine tekabül eden yıllarda ve sonrasında bölgede yaşanan kritik gelişmeler KİK'in kurumsal yapısı ve KİK üye ülkelerinin politikaları üzerinde belirleyici olmuştur. Önce 1979'da İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesi, aynı yıl Sovyetler' in Afganistan'ı işgali ve 1980'de İran-Irak Savaşı'nın başlaması bölgesel güvenlik ortamını bozmuş ve savunma gücü yetersiz olan Körfez ülkeleri de varlıklarını tehlikede görmeye başlamıştır. Körfez ülkeleri İran İslam Devrimi'nin ardından doğrudan askeri güvenlik tehdidinin yanı sıra İran'ın Körfez ülkelerinde yaşayan Şii nüfusu harekete geçirerek yönetimdeki aileleri ve monarşik düzeni sarsacağı endişesine de kapılmıştır. Böylece İslam Devrimi, dış politik bir mesele gibi görünmesine rağmen Körfez ülkeleri için doğrudan bir iç tehdit haline gelmiştir. Ayrıca Hürmüz Boğazı'nın karşı yakasında olması hasebiyle İran'ın Körfez'deki petrol akışını kontrol edebilecek stratejik bir konumda olması, Körfez ülkelerini İran'a karşı birleştiren sebeplerden birisi olmuştur. Bu gelişmelerin ürettiği riskler karşısında hem içeride oluşabilecek bir muhalefeti bastırmak, hem de dış tehditleri engellemek amacıyla Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, BAE, Kuveyt ve Umman 25 Mayıs 1981 tarihinde Abu Dabi'de Körfez İşbirliği Konseyi'ni kurmuşlardır.⁴⁰

KİK Genel Sekreterliği, kurulduğu tarihten bu yana Riyad'dadır. KİK'in temel organları, Yüksek Konsey, Bakanlar Konseyi ve Genel Sekreterliktir. Yüksek Konsey, KİK üyesi ülkelerin Devlet Başkanlarından oluşmaktadır ve Örgütün en üst organıdır. Başkanlık üye ülkeler arasında alfabetik sıraya göre her yıl el değiştirmektedir. Bakanlar Konseyi, üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarından oluşmaktadır. Bakanlar Konseyi, düzenli olarak üç ayda bir, yılda dört defa toplanmaktadır. Kasım 1981'de KİK Ülkeleri Ekonomik Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma, KİK Serbest Ticaret Alanını kurmuştur. Bahse konu Anlaşmanın yerini, 31 Aralık 2001 tarihinde Masakat'ta imzalanan yeni Ekonomik Anlaşma almıştır. Yeni Ekonomik Anlaşma, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik ve mali birlik, kalkınma entegrasyonu, insan kaynakları gelişimi, bilimsel ve teknik araştırmalar alanında işbirli-

---

⁴⁰ Gülşah Neslihan Akkaya, "Körfez İşbirliği Konseyi: Krallar Kulübü Ve Değişen Bölgesel Düzen", [Electronic Version], SETA Analiz, Ağustos 2013, S.70, s.8.

ği, ulaştırma, iletişim ve altyapı bölümlerinden oluşmaktadır. Bu anlaşma ile KİK ülkeleri arasında gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik ve mali birliğin kurulmasına karar verilmiştir. KİK ülkeleri arasındaki ortak pazar uygulaması, öngörülenden bir yıl gecikmeli de olsa 1 Ocak 2008 tarihinde başlatılmıştır. Kademeli bir şekilde hayata geçirilecek ortak pazar uygulamaları çerçevesinde, KİK ülkeleri vatandaşlarının, Körfez bölgesindeki tüm kamu ve özel kuruluşlarda çalışma hakkına sahip olmaları, gayrimenkul alıp satmaları, ülkeler arasında serbest dolaşımdan faydalanmaları ve eğitim ile sağlık olanaklarından yararlanmaları öngörülmektedir.⁴¹

KİK tüzüğünün dördüncü maddesinde konseyin temel amaçlarını üyeler arasında her konuda koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması; üye devletlerin halkları arasındaki ilişkileri derinleştirmek ve güçlendirme; ekonomi, finans, ticaret, gümrük, turizm, kanun yapma ve yönetim gibi alanlarda benzer düzenlemeler yapma; sanayi, madencilik, tarım, su ve hayvancılık dallarında bilimsel ve teknik ilerleme; bilimsel araştırma merkezleri kurma; ticaret ortaklığı geliştirme ve özel sektörle beraberlik olarak tanımlamıştır.⁴²

---

⁴¹ <http://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa>
Erişim Tarihi: 15.08.2017

⁴² Gülşah Neslihan Akkaya, "Körfez İşbirliği Konseyi: Krallar Kulübü Ve Değişen Bölgesel Düzen", [Electronic Version], SETA Analiz, Ağustos 2013, S.70, s.8.

4. BÖLÜM

OSMANLI-UMMAN İLİŞKİLERİ TARİHİ SEYRİ

Osmanlı Devleti Umman ilişkileri tarihi Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethiyle başlar. Osmanlı Devleti 1517 yılında Mısır'ı topraklarına dahil edince Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve çevresiyle tanıştı. Osmanlı Devleti Mısır'ı ve onun hakimiyeti altındaki Kızıldeniz kıyılarını ele geçince bu ülkenin Portekizlilerle yaptığı mücadeleyi de tevarüs etmiştir. Portekizliler 1515 yılında Aden Körfezi ilerisindeki Sokotra Adası ve Basra Körfezi girişinde stratejik öneme sahip Maskat ve Hürmüz'ü zapt ederek doğunun mallarını Akdeniz'e nakleden yolların kapılarını tuttular, böylece Hint Denizi'ndeki ticareti kontrol altına aldılar. Osmanlı Devleti, Müslüman tacirlerin gemilerini batıran, ticari emtialarına el koyan, hacca giden savunmasız insanları öldüren ve Kızıldeniz'e girerek Haremeyn'i tehdit eden Portekizlilerin bu saldırgan faaliyetleri karşısında kayıtsız kalmamıştır. Gerek bölge halklarından gelen yardım talepleri gerekse Akdeniz limanlarına Doğu ticaretinin eski canlılık ve zenginliğini yeniden kazandırmak için Süveyş tersanesinde inşa edilen donanma ve önemli komutanlarla Portekiz'e karşı sürekli mücadele içinde olmuştur. Bu bölümde Portekiz'le mücadelenin detayları anlatılmaya çalışılmıştır.

4.1. Kızıldeniz Ve Hint Okyanusu'nda Portekiz'le Mücadele

Portekizliler, Akdeniz'in batı köşesindeki dar topraklarından çıkıp Güney Afrika'yı dolaşarak Hindistan'a ulaştılar. Basra Körfezi ve Kızıldeniz üzerinden Akdeniz limanlarına taşınan Asya ticaret mallarının akış yollarını değiştirmeye ve denizde gemi trafiğine hâkim olan bazı kilit noktaları ele geçirmek suretiyle bölgedeki deniz ticareti üzerinde tekel kurmaya çalıştılar.⁴³ Portekizlileri, Lizbon'da denize dökülen Tejo nehri ağzından Asya sularına kadar götüren dini, iktisadi, stratejik ve siyasi faktörleri İngiliz tarihçisi C.R. Boxer şöyle sıralıyor: a) Müslümanlara karşı haçlı ruhu, b) Afrika'da ki Guinea altınına erişme arzusu c) Doğudaki Hıristiyanlığı temsil eden yarı

⁴³ Salih Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi, İstanbul: Mart 1977, S.31, s.71.

menkıbevi Preste Joao'yu arama isteği d) Doğudan gelen baharatın menşeyini bulma arzusu.⁴⁴

4.2. Memluk - Portekiz Mücadelesi

1501 yılında Memluk Sultanı olan Kansu Gavri, Sultanlığı tehdit eden çok mühim meselelerle karşı karşıyaydı. Osmanlılar ülkenin kuzey sınırlarını zorlarken, Şah İsmail yeni bir ideoloji yaymak suretiyle çevresini tehdit ederek Safevi devletini kurmaya çalışıyordu. Diğer taraftan Mısır'ın iktisadi hayatı ile yakın ilgisi bulunan Hint ticaret yolu Portekizliler tarafından tahrip edilmeye başlanmıştı.⁴⁵ Memluk sultanı, ekonomik sorunları, ticaret mallarından yüksek oranda vergi almak ve transit vergileri ağırlaştırmak suretiyle çözmeye çalıştı. Elde edilen gelirleri Halep ve Şam'da imar ve inşaa faaliyetlerinde kullanmış olmasına rağmen Kansu'nun aldığı tedbirler bir sonuç vermedi ve ülkenin mali çöküntüsü hızlandı. Özellikle ihdas edilen liman vergileri ile Avrupa'ya Mısır ve Suriye yoluyla nakledilen Hint mallarından alınan transit vergilerin ağırlığı, Portekizliler' i Hindistan'a giden yolu bulmaya sevk etti, nitekim Vasco do Gama İbn-i Macid'in rehberliği ile bu yolu keşfe muvaffak olduğu gibi Portekizliler Hindistan sahillerine sağlamca yerleştiler. Bu suretle Mısır yavaş yavaş en mühim gelir kaynağını kaybetti.⁴⁶

Portekizliler 1498'de Vasco do Gama vasıtasıyla Ümit Burnu yoluyla Hindistan'a gelmeyi keşfettikten sonra kuvvetli donanmalarıyla buralarda hâkimiyetlerini tesise başladılar.⁴⁷ Vasco do Gama'nın bu keşif seyahatinde kılavuz kaptanlığını denizci bir aileden gelen, yaşamı boyunca kaptanlık yapan, kitabül-fevaid fi usul'l-bahr ve'l-kavaid (Denizciliğin yöntem ve kuralları üzerine faydalı kitap)in yazarı olan, güzergâh üzerinde bulunan Somali'den Malabari' ye akıntıları, kasırgaları, yön saptama yollarını en kısa ve tehlikesi en az olan yolu bilen Ummanlı büyük denizci Ahmet b. Macid yap-

⁴⁴ Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, s.67.

⁴⁵ M. C. Şehabeddin Tekindağ, **Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış**, Tarih Dergisi, 1971, S.25, s.33.

⁴⁶ Tekindağ, **Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış**, s.33.

⁴⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. II, TTK Yayınları, Ankara: 1995, s.391.

mıştır.⁴⁸ Hindistan'da Portekiz sömürgelerini tesis eden kaptan Alphonse d'Albuquerque oldu. 1507'de Hint sahilindeki Goa' yı Portekiz sömürgelerine merkez yaptı. Portekizliler yalnız Hindistan kıyılarına el uzatmakla kalmayarak Kızıldeniz'den Endonezya'ya kadar uzandılar. Portekiz böylece Kızıldeniz ve Hint Denizinde çalışan Memluk, Arap ve Hintli denizciler ile bu denizler etrafındaki Müslüman devletler için tehlike oluşturan bir düşman vaziyetine geçti.⁴⁹

XVI. asırdan başlayarak Portekizliler' in bu yolu kullanmaları, dünyada o zamana kadar kurulmuş ekonomi sistemini⁵⁰ tehdit ederek imha aşamasına geldi. Malları taşıyan gemiler, vergilendiren limanlar ve Avrupa'ya intikal ettiren araçlar, zincirin bütün halkaları, müselsel halde topyekûn kazançlarını kaybetmeye başladılar. Portekizliler, bu üç kârı da kendilerinde birleştirmek yolundaydılar; Çin'den ve Hindistan'dan ticari ürünleri kendileri satın alıyorlar, bu ürünleri Ümit Burnundan dolaşmak suretiyle Lizbon Limanına getirip bütün Avrupa'ya satıyorlardı. Portekizliler, Hint Okyanusu'ndaki faaliyetlerini artırarak, hâkimiyetlerini zorla pekiştirmek ve muazzam kazanç sağladıkları ticareti tekelleri altına almak için denizlerde korku salmaya, korsanlık yapmaya başladılar. Hac mevsiminde gemi ile Mekke'ye gitmeye çalışan Müslümanlara saldırıp işkenceler yapmaya, sahillerde ki yerleşim yerlerini yağmalamaya, balıkçılıkla geçinen yerel halkın balıkçı gemilerine saldırıp batırmaya ve Müslümanlara ait ticaret gemilerini zapt etmeye, taşınan mallara el koyma ve mürettebata işkence yapmaya, öldürmeye başladılar. Amaçları Müslüman halkları korkutmak ve tacirleri yıldırarak bu denizlerden uzaklaştırmaktı.

Portekizler ticaretlerini artırdıkça Memluklerin vergi gelirleri azalmış ve Arap tüccarlar eski emniyetlerini kaybetmişlerdi. Portekizliler' in saldırgan tutumlarından çekinen Müslüman tacirler seferlerini ertelemeye başlayınca 1504'ten sonra İskenderiye'ye gelen baharatın miktarında önemli bir azalma

---

⁴⁸ Türkkaya Ataöv, **Vasco da Gama mı, Ahmed Bin Macid mi?** Tarih Vakfı Toplumsal Tarih Dergisi, S.25, Ocak 1996, ss.15-17.

⁴⁹ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s. 995.

⁵⁰ Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.2, Ötüken Neşriyat, İstanbul: 1994, s.366.

oldu ve buna bağlı olarak, Mısır'daki Memluk Devleti'nin transit ticaretinden elde ettiği vergi gelirleri de hatırı sayılır oranda düştü.⁵¹ Bundan sonra Memluklular ile Portekizliler' in arası açılmaya başladı.1503 yılında Hindistan'dan gelen bir Mısır gemisinin malları yağmalanarak batırılması, 1504 yılında on yedi Arap gemisinin Hindistan'ın Panane Limanı' nda imha edilmesi üzerine ilişkiler iyice gerildi ve Sultan Kansu Gavri Kızıldeniz ve Hint Denizi'nde Portekizliler' e karşı koyabilecek bir deniz kuvvetine ihtiyaç hissetti.⁵²

Portekizliler 1515 yılında Aden Körfezi ilerisindeki Sokotra Adası ve Basra Körfezi ağzındaki Hürmüz Boğazı'nı zapt ederek doğunun mallarını Akdeniz'e nakleden yolların kapılarını tuttular, böylece Hint Denizi'ndeki ticareti kontrol altına aldılar. Bu sırada Doğu ticaretinin Avrupa'ya açılan kapılarını teşkil eden limanlar Memlukler' in elinde bulunuyordu. Bunlar: Aden, Cidde, Süveyş yolunun sonundaki İskenderiye ile Hürmüz, Basra yolunun sonundaki Halep şehri ve Trablusşam limanı idi.⁵³ Hindistan, Çin ve diğer doğu memleketlerinden Müslüman tacirlerin gemileri ile bu deniz yolunu kullanarak gelen baharat ve diğer mallar bu limanlar vasıtasıyla Akdeniz'e ağılır oradan da Ceneviz ve Venedikli tacirlerce Avrupa limanlarına taşınırdı.

Portekizliler Hint sularına geldikleri zaman Hindistan kuvvetçe zayıf ve siyasi birlikten mahrumdu. Bu devirde Hindistan'daki yerel Müslüman ve Hint devletleri karışıklık içerisindeydiler. Delhi'deki merkezi hükümet dağıldı gibi eyaletleri kendi idaresi altında toplayabilecek kuvvetli bir hükümdar da yoktu. Müslüman Gücerat Sultanlığı hariç bu dönemde Hindistan, deniz gücüne sahip olamamıştı. Batı Hindistan'ın yerli Müslüman eyalet hükümdarları ilk defa kuzey geçitlerinden, karadan değil de denizden gelen Portekiz tehlikesine karşı koyabilmek için kendilerinde yeterli kuvveti bulamaya-

---

⁵¹ Ertuğrul Önalp, **Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM, S.23, Ankara: 2008, s.197.

⁵² Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s. 996.

⁵³ Mustafa Cezar, a.g.e

rak önce Memluk, daha sonra da Osmanlı Sultanlarından yardım talebinde bulundular.⁵⁴

Hindistan'daki Müslüman devletlerin yardım talepleri, Portekizliler' in tacizleri, ekonomik ve mücbir sebepler Memlukler' in Portekizler ile mücadelesini zorunlu hale getirdi. Daha ziyade bir kara gücü olan Memlukler' in sınırlı deniz gücü; güçlü, açık denizlerdeki dev dalgalara, fırtınalara, okyanus şartlarına dayanıklı, zamanının son yenilikleri ile donatılmış gemilerden oluşan Portekiz donanması karşısında yetersizdi. Bu sebeple Kansu Gavri Osmanlılar' dan yardım istemek durumunda kaldı.

Hindistan'daki Gücerat İslam Devleti Sultanı Birinci Mahmud Han, Memluk Sultanı Kansu Gavri' ye müracaatla yardım istedi. Memluk Sultanı Halifenin vekili ve Mekke ve Medine'nin hadimi olmak sıfatıyla⁵⁵, Osmanlılar' dan aldıkları yardımla oluşturulan bir Memluk donanmasını Hüseyin Bey idaresinde Hindistan'a gönderdi. Yemen Hükümdarı Amir'de Portekizler' e karşı yapılacak bir sefere destek olacağını beyan etmişti. Hüseyin Bey Portekiz umumi valisinin oğlu Lorenzo ile Hindistan'ın Çaul (Chaul)⁵⁶Limanı önünde karşılaştı. Diu Müslüman valisinin desteğiyle Portekizleri mağlup etti (1508). Diu gemilerinin ihtiyata çekilişini gözeten Portekizler Hüseyin Bey'i yalnız yakalayarak filosunun bir kısmını imha ve kalanını Kızıldeniz'e kaçırmaya mecbur ettiler(1509).

Donanmasının Diu'da tahrip edilmesinden müteessir olan Kansu Gavri daha kuvvetli bir filo hazırlayabilmek için çalışmaya başladı, filo için gereken malzemeleri 1510 yılında gönderdiği elçi vasıtasıyla Osmanlı Padişahı II. Bayezid' den (1481-1512) istedi. II. Bayezid, Süveyş' te Osmanlı denizcilerinin nezaretinde 30 harp gemisi yapılması ve Kızıldeniz'de ciddi bir Memluk donanması kurulmasına yardım etmek için Kemal Reis'le beraber Mısır'a gerekli malzemelerden yeterli miktarda top, direk, kürek, yelken, kereste vd. gönderilmesi talimatını verdi ve sekiz harp gemisi hediye etti. Bu

⁵⁴ Yakub Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, İslam Tetkikleri Dergisi, S.1-2, C.6, s.38.

⁵⁵ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.996.

⁵⁶ Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, s.78.

kuvvet Portekizlilere karşı Hint Okyanusu'ndaki Müslüman ticaretini himaye edecekti. II. Bayezid daha sonra Aydın Reis ve Hamid Reis gibi komutanları Mısır donanmasının hizmetine gönderdi. Memlukler gönderilen malzemenin karşılığını vermek istemişlerse de II. Bayezid kabul etmemiştir.⁵⁷

Hint Okyanus'una gönderilmek üzere Süveyş tersanesinde hazırlanmakta olan donanma inşaatına Türk komutanlardan Selman Reis nezaret ediyordu.⁵⁸ Selman Reis riyasetinde hazırlanan ve çeşitli milletlerin oluşturduğu asker sayısı altı bini bulan donanma 1515 yılında Portekiz nüfuzunu kırmak üzere harekete geçti. Emir Hüseyin ve Selman Reis kumandasındaki kuvvetler Yemen'i fethetmeyi hedeflemişler güzergâh üzerinde bulunan Zebid' i zapt etmelerine rağmen Aden' de muvaffak olamayarak buradan geri dönmüşlerdir.⁵⁹

Portekizler' in Hindistan genel valisi Albuquerque Lopo Soares, Memluk kuvvetlerini imha etmek ve Dahlak ve Sevvakin' e birer kale kurmak gayesiyle 1517 yılı Şubat Ayı'nda 37 gemiden oluşan bir donanma ve üç bini aşkın bir kuvvetle Kızıldeniz'e girdi ve Aden'den temin ettiği bazı kılavuzlarla Cidde önlerine geldi. İslam dünyası ve mukaddes topraklar ciddi bir tehlike ile karşılaştı. Fakat o sırada Cidde'de bulunan Selman Reis onlara engel olmaya çalıştı, Cidde kalesinden yapılan şiddetli top ateşi ve gösterilen mukavemet üzerine Portekizler bir şey yapamadan geri çekildiler.⁶⁰

4.3. Osmanlı - Portekiz Mücadelesi

Osmanlı devleti, 1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra karada olduğu kadar denizde de süratle büyüdü. 1517 yılında Mısır'ı topraklarına dahil edince Hint Okyanusu ve çevresiyle tanıştı. Katolik Portekiz ile Müslüman Osmanlı, iki Akdeniz devleti merkezlerinden uzakta, Hint Okyanusunda karşı karşıya geldiler. Osmanlı devleti 1517'de Memluk devletini ortadan kaldıra-

---

⁵⁷ Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, s.369.

⁵⁸ Feyzi Kurtoğlu, **XVI.Asırda Hind Okaynusu'nda Türkler ve Portekizliler**, İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul: 20-25 Eylül 1937.

⁵⁹ Yakub Mughul, **Kanuni Devrinde Osmanlıların Hint Okyanusu Politikası**, s.66.

⁶⁰ Orhonlu, **Osmanlı İmp. Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti**, s.7.

rak Mısır'ı ve onun hâkimiyeti altındaki Kızıldeniz kıyılarını ele geçirince bu ülkenin Portekizlilerle yaptığı mücadeleyi de tevarüs ettiler. XVI. Yüzyılda büyük bir güç haline gelen ve İslam'ın hamisi olarak kabul edilen Osmanlı Devleti, Müslüman tacirlerin gemilerini batıran, ticari emtialarına el koyan, hacca giden savunmasız insanları öldüren ve Kızıldeniz'e girerek Haremeyn'i tehdit eden Portekizlilerin bu saldırgan faaliyetleri karşısında kayıtsız kalamazdı.⁶¹1513'den itibaren Kızıldeniz sahillerine her sene taarruzlarda bulunan Portekizliler,1517'de Mısır'ın Osmanlılar tarafından fethinden sonra daha tedbirli hareket etmeye başlayarak Osmanlılarla doğrudan doğruya çatışmaya girmekten kaçınmışlardır.

Ahmet Paşa'nın Mısır Beylerbeyliği sırasında Selman Reis, ismen Osmanlı hâkimiyetini tanımış olan ve eski Memluk beylerinin elinde bulunan Yemen'e gönderildi. Fetihden sonra Yemen'in durumu Osmanlılara karşı kararsızdı. İdareyi elinde tutan valiler Osmanlı hâkimiyetini tanımakla beraber zaman zaman kendilerini müstakil beyler olarak ilan etmekteydiler.⁶² Selman Reis Cidde'de Hüseyin Bey ile birleştikten sonra Yemen'e geldi. Yemen sahillerinde oturan halkın Kameran adasında bulunan Portekizliler 'den dolayı endişe içinde olduklarını gördü. Selman Reis Bunun üzerine adadaki Portekiz garnizonunu bertaraf etmek için bir kaç gemi ile adaya hücum etti, Kameran' daki küçük Portekiz garnizonunun askerlerini esir alıp oraya muhafız olarak bir miktar asker bıraktıktan sonra geri döndü. Selman Reis bundan sonra Yemen'de Osmanlı hâkimiyetinin kesin olarak yerleşmesine çalıştı, Memluk döneminden kalan beyleri ve taraftarlarını tasfiye ederek buranın idaresini Hüseyin Bey'e bıraktı (1524).

4.4. Selman Reis

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının dördüncü yılı içinde Mısır'da Ahmet Paşa'nın isyan etmesi, bu topraklar üzerinde bir müddet hükümetin dikkatinin toplanmasına yol açmıştı. Sadrazam İbrahim Paşa, bu zat berta-

---

⁶¹ Önalp, **Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi**, s.197.

⁶² Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.41.

raf edildikten sonra, Mısır'a Nisan 1525'de geldi. Mısır'da asayiş tesis ettikten sonra, karışıklıklara yol açan, bu ülkenin bünyesine uymayan ve Mısır'ın ele geçirilmesinden beri yürürlükte olan Osmanlı kanunlarını kaldırarak Memluk devleti zamanında yürürlükte olan uygulamayı tatbik mevkiine koydu.⁶³Onun Mısır'daki önemli icraatlarından birisi de Süveyş Limanı merkez olmak üzere bir "Mısır Kaptanlığı" ihdas etmesidir(1525). Selman Reis'i "Süveyş Kaptanı" yaptı ki, "Mısır Kaptanı, Hint Kaptanı" da denir. Aşağı yukarı Memlûk devletindeki görevini yapacak, Kızıldeniz ve bu denize açılan denizlerden sorumlu Osmanlı komutanı oldu. Bu kaptanlık, Kaptanı Derya' dan müstakil, mali meselelerde Mısır Beylerbeyine, askeri meselelerde doğrudan Divan-ı Hümayün' a bağlıydı. Gerek Sultan Selim, gerek Mısır'ı ıslaha geldiği zaman Sadrazam İbrahim Paşa, Süveyş tersanesini çok genişlettiler, yeni kadırgalar inşa ettirip, donattılar ve Selman Reis'in filosunu takviye ettiler. Kanal olmadığı için Akdeniz'den Kızıldeniz'e gemi geçirilmesi o dönemde imkân dâhilinde değildi bunu unutmamak gerekir.⁶⁴

Selman Reis Yemen'den bu sırada Süveyş'e geldi. İbrahim Paşa onu yanına çağırarak, Yemen ahvali ve civar yerler hakkında görüşlerini dinledi, onun tavsiyelerine uyarak Kızıldeniz için bir donanma inşa edilmesi lüzumuna, Memluk donanması örneğine bakarak inandı ve bunun için derhal icraata geçilmesi emrini verdi. Selman Reis'in 2 Haziran 1525 tarihli Layihası Yemen hadiseleri hakkında geniş malumat verdiği gibi Osmanlı devlet adamlarının Kızıldeniz, Habeşistan ve Hindistan yarım adasındaki hadiselerle yakından ilgilendiklerini de göstermektedir. Layihada ayrıca Kızıldeniz'de inşa edilmekte olan donanmaya dair ve Portekizliler' in Hint Okyanusu'ndaki müstemlekeleri ve oradan uzaklaştırılmaları hakkında malumat bulunmaktadır.⁶⁵

Sadrazam İbrahim Paşa bu hareketiyle Umman ve Hind Denizindeki Portekiz faaliyetlerinin mahiyetini kavradığı, Osmanlı Devleti'nin gücünü buralarda da göstermek ve aynı zamanda Akdeniz limanlarına Doğu ticaretinin

⁶³ Orhonlu, **Osmanlı İmp. Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti**, s.12.

⁶⁴ Yılmaz Öztuna, **Kanuni Sultan Süleyman**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1987, s.96.

⁶⁵ Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.42.

eski canlılık ve zenginliğini yeniden getirmek istediği görülmektedir. Tabii bu işteki muvaffakiyet, Kızıldeniz’de kuvvetli bir donanmaya sahip olmakla mümkündü. “Mısır Kaptanlığı” bunun temeli olacaktı.⁶⁶

İbrahim Paşa Mısır’dan ayrılmadan önce donanmayı dört bin kişilik bir kuvvetle birlikte Portekizliler üzerine göndermiştir. Karadan ve denizden yapılan müşterek hareket neticesinde Yemen tamamı ile Osmanlı hakimiyetine alınmışsa da Hayreddin Hamza ile donanma Komutanı Selman Reis arasında çıkan anlaşmazlık Türkler arasında kanlı hadiselerle sebep olmuştur. Selman Reis’i öldüren Hayreddin Hamza, daha sonra Selman Reis’in yeğeni Emir Mustafa tarafından öldürülmüştür. Portekizlilere karşı bir sefer tasarlandığı sırada Selman Reis gibi Hint Okyanusu ile Portekiz’in durumuna vakıf bir kumandanın öldürülüşü Osmanlılar için büyük bir kayıp olmuştur.⁶⁷

Selman Reis’in ölümünden sonra yeğeni Emir Mustafa Zebid’in idaresini ele geçirdi. Emir Mustafa, Kızıldeniz’in güneyi ve Yemen’in Portekiz tehdidine karşı savunulabilmesi için Kameran Adası’ndaki kale inşaatının tamamlanmasının gerekli olduğuna inanmıştı. Bu amaçla yerine vekil olarak Seydi Ali el-Rumi’yi bırakarak Zebid’den ayrıldı ve Kameran Adası’na geçti. Bir süre kalenin inşasıyla ilgilendikten sonra 1530 yılının ağustos ayında Türkler, Araplar ve Habeşlilerden oluşan yedi yüz kişilik bir kuvvet, on kürekli gemi ve kırk kadar küçük tekneyle Aden’e gelerek şehri denizden ve karadan kuşattı.⁶⁸ Fakat Portekiz filosunun gelmekte olduğunu işitince muhasarayı kaldırıp Şihr’ a gitti. Osmanlılar’dan çekinen Aden Hükümdarı, Portekizliler’le bir dostluk anlaşması yaparak, onlara yılda on bin eşrefi vergi ödemeyi kabul etti. Emir Mustafa Şihr’da bir müddet kaldıktan sonra ufak bir filo ile 4 Aralık 1530’da Hindistan’a hareket etti. Bu sırada Portekiz Valisi Nunha da Cunha, Hindistan’daki Portekiz kolonileri aleyhindeki faaliyetlerin

---

⁶⁶ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, ss. 997-998.

⁶⁷ Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.43.

⁶⁸ Ertuğrul Önalp, **Osmanlı'nın Güney Seferleri**, Berikan Yayınevi, Ankara: 2010, s.105.

merkezi olan ve Türkler için de bir Sığınak teşkil eden Diu' ya hücum etmek için hazırlıklar yapmaktaydı.⁶⁹

4.5. Portekizliler' in Diu'ya Saldırısı

Portekizlilerin Hindistan'a genel vali olarak atadığı Nuno da Cunha, 1529 yılının ekim ayında o zamana kadar Doğu'ya gönderilen en büyük donanmanın başında Hindistan'a gelmişti. Nuno da Cunha'nın ilk icraatı Hindistan'daki Portekizlerin idari merkezini Koçin' den Goa' ya taşımak oldu. Fakat asıl hedefi Diu'yu ele geçirmek ve orada bir kale inşa ettirerek Türklerin bu bölgeye yaklaşmalarına engel olmaktı. Çünkü Diu hem bölgedeki Türkler bir sığınak hem de Portekizlilere karşı mücadelenin merkezi olarak kullanılmaktaydı. Diu' nun ele geçirilmesi için gerekli bütün hazırlıkları tamamlayan genel vali 6 Ocak 1531'de 400 parçadan oluşan ve 3.600 Portekizli, 7.000 Malabarlı asker ve 8.000 esir taşıyan güçlü bir donanmayla Goa'dan hareket etti. Ayrıca donanmaya eşlik eden ticaret gemileri de Diu' nun dillere destan olan zenginliği ve Goa' dan daha elverişli iklimi sebebiyle buraya yerleştirilmek üzere getirilen erkek, kadın ve çocuklardan oluşan 6.000'den fazla insanı taşıyordu. Portekiz donanması son hazırlıkları yapmak amacıyla Bombaim' de sekiz gün kaldıktan sonra, 7 Şubat 1531'de Diu' nun beş mil batısındaki Bete Adası'na geldi.

Bete Adası'nda Türk bir komutanın emrinde bir kale inşa etmekle meşgul olan sekiz yüz kadar asker ve bin civarındaki işçi Portekizliler geldiklerinde onlara karşı cesurca direndiler. Daha sonra Türk komutan şerefli şartlarla, anlaşarak özgürce başka yere gitmek karşılığında teslim olmak istediysede, onları esir etmekte kararlı olan genel vali bu teklifi geri çevirdi. Bu durumda teslim olmaktansa savaşarak ölmeyi yeğleyen Müslüman askerler kadınlarını ve çocuklarını kendi elleriyle öldürdükten sonra son ferdine kadar savaşmaya devam ettiler. Adada gömülmeden bırakılan çok sayıda cesetten Ötürü daha sonraları Portekizliler tarafından buraya Ölümler Adası adı verildi. Nuno da Cunha Goa'dan hareket etmeden önce Diu'yu ele ge-

---

⁶⁹ Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.43.

çirmek üzere donanmayla geleceğini ulaklar aracılığıyla o sıralar Bahadır Şah adına Diu'yu yöneten Melik Togan'a bildirmişti. Portekiz genel valisinin amacı Melik Togan'a gözdağı vererek savaşmaya mecbur kalmadan orada bir kale inşasına razı olmasını sağlamaktı.⁷⁰

Bu sırada Emir Mustafa ufak bir filo ile batı Hindistan'daki Diu Limanı'na geldi. Emir Mustafa, Diu adasına varır varmaz şehri geniş ölçüde tahkim etti.⁷¹ Emir Mustafa'nın cesareti ve gayreti ile Diu şehri Portekizlilerin işgalinden ve yağmasından kurtuldu. Emir Mustafa bu Hindistan seferini Osmanlı Devleti'nden bağımsız olarak düzenlemişse de, onun Osmanlı tabiiyetinde olması hasebiyle bu hareketin Osmanlı Devleti ile Portekiz arasındaki çatışmanın bir parçası olarak telakki edildi.⁷² Diu'ya taarruz eden Portekiz filosu bozguna uğrayarak geri çekildi. Kudretli Portekiz filosunun mağlubiyeti Hintliler nazarında Osmanlı nüfuzunu da artırmıştır.

Gücerat hükümdarı Bahadır Şah tarafından Emir Mustafa'ya mükafat olarak Raner, Surat ve Muhaim'e kadar olan sahiller verilmiştir.1535 de Bahadır Şah ve Delhi'deki Moğol İmparatoru Hümayun arasında ihtilaf çıkmış, Moğollara karşı arka arkaya uğradığı, mağlubiyetlerden sonra Bahadır Şah, Surat hariç hemen hemen bütün topraklarını kaybetmiştir. Bu arada Bahadır Şah'ın Mekke'ye sığınmayı tasarladığı fakat sonradan vazgeçtiği bilinmektedir. Böyle olmasına rağmen haremını ve hazinelerini veziri Asaf Han'a teslim ederek Diu yoluyla Mekke'ye gönderdi ve kendisi de Diu'ya iltica etti.⁷³

Hindistan'daki Gücerat Hükümdarı Bahadır Şah, Kanuni'ye bir elçi ile mektup göndermişti (1535). Gücerat hükümdarı bu mektubunda, memleketinin karadan Moğolların, denizden Portekizlilerin tehdidi altında bulunduğunu, bilhassa Portekiz tehlikesini savuşturabilmek için asker ve gemiye ihti-

---

⁷⁰ Önalp, **Osmanlının Güney Seferleri**, ss.110-112.

⁷¹ Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.42.

⁷² Önalp, **Osmanlının Güney Seferleri**, s.114.

⁷³ Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.43.

yacı olduğunu; Mekke-i Mükerreme' de emanet olarak saklanmak üzere gönderdiği altınlardan lüzumu kadarının yollanacak asker ve geminin masrafına karşılık sarf edilmesini bildiriyordu. Bahadır Şah, Hint Moğol hükümdarı Hümayun Şah' tan ve bilhassa Portekizlilerden korkarak hazinesini Mekke'ye gönderen ve bunun bir kısmı karşılığında Osmanlı hükümdarından yardım istedi.⁷⁴

Diu' da Bahadır Şah, hükümdarlığının iadesi için Portekizlilerin yardımını temin etmek maksadıyla onlarla da görüşmelere başladı, görüşmeler sonunda 25 Ekim 1535 de yapılan bir antlaşmaya göre Portekizliler Diu üzerinde hak iddia etmemek ve vergi toplamamak şartı ile Diu adasında bir kale inşa edecekler ve bir tehlike halinde taraflar birbirlerine yardımda bulunacaklardı. Hakikatte, Bahadır Şah'ın gayesi Portekizlilerin yardımı ile Sultanlığı geri almak, Portekizlilerin ki ise Diu'da bir kaleye sahip olmaktı. Karşılıklı yardımlaşmada Portekizliler gayri samimi idiler. Nitekim, Şir Şah Süri' nin Hümayun'a karşı ayaklanmasından istifade eden Bahadır Şah Portekizlilerden yardım görmeksizin topraklarını geri almaya muvaffak olmuş ve Diu'daki Kale meselesini Portekizliler' le görüşmek maksadıyla oraya giderek Portekiz Valisini de davet etmişti. Diu' ya 300 gemi ile gelen Portekiz Valisi Nuna da Cunha hastalık bahanesi ile karaya çıkmamış Bahadır Şah geçmiş olsun demek maksadı ile valinin gemisine gitmişse de alınan tedbirlerden şüphelenerek kaçmak istemiş, fakat yolda sandalı Portekizliler tarafından batırılarak öldürülmüştür.⁷⁵

Bahadır Şah Osmanlı'dan beklediği yardımın memleketine gelmesini göremedi. Diu limanında kendilerine üs vermiş olduğu Portekizliler tarafından 13 şubat 1537 de hile ile öldürüldü. Onun ölümünün öğrenilmesinden sonra da Mekke'ye emanet bırakılan hazinesi verilen emir üzerine Hadım Süleyman Paşa tarafından İstanbul'a gönderildi. Hadım Süleyman Paşa, bir yandan Mısır'ın ümrânına çalışırken, diğer taraftan da Osmanlı hâkimiyetinin Kızıldeniz etrafında yerleşmesini ve Hint ticaretinin Süveyş'e akmasına engel

---

⁷⁴ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.998.

⁷⁵ Mughul, **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, s.43.

olan Portekizlilerle mücadeleye girişilmesi işini ele aldı. İkinci meselenin başarıyla yürütülmesi donanmaya bağlıydı. Bu meseleyi Memlukler 'de anlamışlar ve Süveyş'te gemi inşa ederek Kızıldeniz için bir donanma meydana getirmişlerdi. Fakat donanmaları Portekizliler karşısında kifayetsiz kaldığı gibi malzeme yetersizliği yüzünden gemi inşa işinde de Memlukler hayli zorluk çekmişlerdi. Mısır'da yapılacak gemiler için kerestenin Anadolu veya Lübnan'dan getirilmesi lazımdı.⁷⁶

4.6. Hadım Süleyman Paşa'nın Hind seferi

Hadım Süleyman Paşa Mısır valisi olduğu sırada (13 Haziran 1525-22 Ocak 1535) Yemen ve Aden'e sefer yapmayı düşünerek, bunun için hükümeti ikna etmeye çalıştı. 1530'da Hadım Süleyman Paşa'ya Süveyş'te gemi inşası hakkında emir verilirken öte yandan da Kaptan Paşa'ya gerekli malzemeyi Mısır'a gönderme emri veriliyordu. Gemi malzemesi temininde Memluklerin maruz kaldığı sorun artık söz konusu değildi. Anadolu ile Mısır toprakları aynı devletin elinde bulunuyordu. Böylece İstanbul ve Anadolu'dan gemi malzemesi teminine başlandı. Malzemesi dışarıdan getirilmek sureti ile Süveyş' de bir donanma hazırlandı. Fakat Süleyman Paşa Bağdat seferi sırasında başka göreve tayin edilerek yerine Hüsrev Paşa getirildiği için sefer bu sebepten akamete uğradı.⁷⁷

Gücerat Sultanı Bahadır Şah'ın elçisinin maruzatı üzerine Kanuni Sultan Süleyman umumi durumu vezirleriyle mütalaa ettikten Sonra Hindistan'a, Bahadır Şah'ın yardımına bir filo gönderilmesi kararını aldı. Mısır Valisi Hadım Süleyman Paşa'ya gönderilen donanma teçhizine dair emir-namede "Mekke' ye giden Hac kervanlarına ve Müslümanların ticaretine zarar veren Portekizlileri denizlerden kovmak" denilmekte idi.

Sultan Süleyman, Hümayun Padişahına karşı değil, Portekizlilere karşı bir sefer tertip etmiştir. Gelen yardım talebi karşılığı, Sultan İskender'in oğlu Burhan Beye üç yüz akçelik bir yevmiye tahsis etmek suretiyle

⁷⁶ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.999.

⁷⁷ Orhonlu, **Osmanlı İmp. Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti**, s.15.

ona şeref verdi, fakat Hümayun Padişah'a karşı tedbirler almaktan imtina etti. Bu karardan Kanuni Sultan Süleyman'ın olaya bakışı anlaşılıyor, bir tarafta Sultan İskender ve Bahadır Şah diğer tarafta Hümayun Padişah yani Hindistan Müslüman hükümdarları arasında meydana gelen ihtilaflara ve harplere karışmak istemedi, çünkü onları Hindistan'ın, Türkleri ilgilendirmeyen dâhili meseleleri olarak görmüştür. Hâlbuki Portekizlilerin rahatsızlık veren faaliyetleri yalnız Hindistan'a değil, Basra Körfezine, Filistin'e, Habeşistan'a ve Arabistan sahillerine kadar uzanıyordu bunlara karşı halife sıfatıyla tedbir almakla mükellef bulunuyordu.⁷⁸

Kanuni Sultan Süleyman'ın bölge siyaseti hususi olarak İslam milletlerinin menfaatlerini önemsiyordu, Osmanlı hayati menfaatleri umumi İslam menfaatleri ile bir ahenge getirilmiş bulunuyordu. Osmanlı hem Asya'ya, hem Avrupa'ya müteveccih bir devlet olduğundan Portekizlilerle ticaret usulleri üzerinde anlaşabilirdi. Portekiz Kralı Joao III, Fransız Kralı Birinci Fransua gibi Sultan Süleyman'ın siyasetinin umumi prensiplerine uygun olarak hareket etseydi bir ticaret anlaşması yapılabilirdi. Fakat Portekizliler Papa'nın umumi siyasetine iştirak ederek Türklere karşı İran Şahı Tahmasb'ı tahrik etmek teşebbüslerine dâhil oldular. Mekke'yi tahrip etmeğe çalıştılar, ticaret yollarını kapatmaya kalkıştılar ve Osmanlı karşısında Hindistan'da ikiyüzlü bir siyaset takip ederek yağma hareketlerinde bulundular. O zamanın şartları altında Kanuni Sultan Süleyman'ın emrettiği Hint Seferinin hakiki sebepleri işte bu esaslara dayanıyordu.⁷⁹

Batı Hindistan sahillerinde bulunan Gücerat, Kaliküt gibi Müslüman yerel devletler, Portekizlilere karşı Osmanlı yardım ve himayesini istiyorlardı. Bağdat ve çevresini ilhak edilmesinin akabinde, Hadım Süleyman Paşa 25 Ekim 1536'da ikinci defa Mısır beylerbeyi olarak tayin edildi. Süveyş tersanesinde yapılmış olan 80 gemiden ibaret donanma, Hindistan'da Gücerat devleti yönüne doğru denize açıldı. 22 Haziran 1538'de hareket eden do-

---

⁷⁸ Herbert Melzig, **Büyük Türk Hindistan Kapılarında, Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Amiral Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi**, Selami Sertoğlu Kitabevi, İstanbul: 1943, s.39.

⁷⁹ Melzig, s.40.

nanmada kale dövmek için büyük toplar da vardı. Hadım Süleyman Paşa emrindeki donanma sırası ile Korondil, Tur, Cidde'ye uğradıktan sonra Yemen sahilindeki Zebid limanı kuzeyinde bulunan Kamran adasına, oradan da Babu'l-mendeb boğazını geçmek sureti ile Hint denizine çıktı ve Aden limanı önlerine geldi. Süleyman Paşa, Aden emiri Davud'u hile ile yanına çağırdı ve onu geminin direğine astırdı. Aden şehri çok kolay bir şekilde ele geçti. Behram Bey Aden'e sancak beyi tayin edildi. Çok önemli bir ticaret şehri olduğu kadar stratejik bir mevki olan bu şehir artık Osmanlı idaresinde olup, bu şehir sayesinde de Osmanlı devleti Hint okyanusunda söz sahibi bir konuma geçti.⁸⁰

Süleyman Paşa Hint denizine doğru açılırken, eş zamanlı olarak Kanuni Süleyman Boğdan seferine, Barbaros Hayreddin Paşa'da Preveze seferine çıkıyordu. Bu durum, Osmanlı devletinin aynı zamanda üç istikamette ordular sevk edecek derecede güçlü olduğunu göstermekteydi. Süleyman Paşanın emrinde seksen gemi, iki bini yeniçeri olmak üzere dokuz bin asker vardı. Kendisinden evvel Kızıldeniz donanması kumandanlığını ilk defa Selman Reis, onun 1527 de öldürülmesini müteakip yeğeni Mustafa Reis deruhte etmişti. Süveyş kaptanlığının tesisinden on bir sene sonra da bu işi Mısır valisi Hadım Süleyman Paşa bizzat deruhte ediyordu.⁸¹

Aden'den hareket eden ve mürettebatı Akdeniz'de yetiştirilmiş ve daha ziyade kürekli gemilerden meydana gelmiş olan Osmanlı donanması on dokuz gün süren bir yolculuktan sonra 4 Eylül 1538'de Hindistan sahillerine vardı. Bu seyir esnasında güçlülere karşılaştı. Gemiciler alışık olmadıkları, Hint denizindeki muson rüzgârlarından çok sıkıntı çektiler. Bu sebeple Batı Hint sahilinin muhtelif yerlerinde donanmanın 4 gemisi kazaya uğradı, Süleyman Paşa ilk olarak Gogala ve Kat kalelerine hücum etti ve ele geçirdi. Portekizlilerin bu kıtadaki en müstahkem kalelerinden biri olan Diu önüne varılınca karaya asker ve toplar çıkarılarak muhasara başladı, Süleyman Paşa, yerli Müslüman halkın kendisini geniş ölçüde destekleyeceklerini ümit

---

⁸⁰ Orhonlu, **Osmanlı İmp. Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti**, s.16.

⁸¹ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.999.

ediyor ve onların yardımı ile kaleyi kolayca ele geçireceğine inanıyordu. Halbuki Aden emiri Amir b. Davud'un sonunu hatırlıdan çıkarmayan Bahadır Şah'ın halefi III. Mahmut ve adamları paşaya yardım hususunda ikili davranarak işi idare etmeye çalışıyorlardı.⁸²

III. Mahmut Şah, selefi gibi Türklere karşı samimi niyetli değildi. Gizliden Portekizlilerle anlaşmış olan Şah, bu durumu Süleyman Paşa'ya sezdirmemeye çalışan bir hıyanet içindeydi. Osmanlı donanması uzun mesafeler kat ederek, yardım niyetiyle buralara geldiği halde, III. Mahmut Şah'ın takındığı tavır, selefi Bahadır Şah'ın yardım talebiyle tezat teşkil etmekteydi.

Hadım Süleyman Paşa Gücerat sahillerine vardığında, Bahadır Şah'ın Portekizlilerden kurtarılmasını rica ettiği Diu kalesi Önüne geldi. Kathivar yarımadasının güneyinde aynı ismi taşıyan küçük bir adanın kuzey doğusunda bulunan Diu kalesi, Portekizliler tarafından zapt edilerek tahkimatı iyice kuvvetlendirilmişti. Süleyman Paşa Diu'ya karşı harekete geçmeden önce buranın civarındaki Kuka ve Kat kalelerini birer hücumla zapt ederek ve Eylül ayının ilk günlerinde karaya asker çıkararak Diu'yu kuşatmaya başladı. Kara ve denizden sıkıştırılarak büyük toplarla dövülen Diu kalesini Antonio de Sylveira isminde bir kumandan müdafaa ediyordu. Yirmi gün kadar süren muhasara esnasında Diu istihkamlarının bir kısmı büyük topların bombardımanına dayanamayarak yıkıldı. Fakat Portekizliler yılmadan savunmaya devam etti. Diu kalesinin sıkıştırılmasına başarıyla devam edilirken Hadım Süleyman Paşa birdenbire muhasarayı kaldırdı. Süleyman Paşa'nın muhasarayı kaldırış sebepleri arasında erzakın azalması, Mahmut Şah'ın erzak yardımını kesmesi ve bilhassa bir Portekiz filosunun imdada gelmekte olduğunun öğrenilmesi gibi meseleler zikredilir.⁸³

Osmanlı donanması Aden'i sınırları içine katmakta güçlük çekmedi fakat kuşatmak için hedef alınan Diu'da muzaffer olamadı. İnsan gücü ba-

---

⁸² Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmp. Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti**, TTK Basımevi, Ankara: 1996, s.16.

⁸³ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.999.

kımından zengin, 'bacaluşka' toplarıyla zamanın en tesirli muhasara kuvvetine sahip Osmanlı ordusu Portekiz üslerinde korkudan başka bir şey bırakmadı. Osmanlılar Hindistan'daki sözde müttefikleriyle de birlik halinde değildi. Süleyman Paşa'nın, sefer dönüşünde, Aden'den 5 Aralık 1538'de III. Mahmut Şah'ın vezirine gönderdiği bir mektupta, Diu'da Hoca Sefer'den hiç yardım alamadığını, kış süresince donanmasının kalabileceği emniyetli bir yerin ayarlanamamış oluşunu dönüş sebepleri olarak gösterirken vezire "eğer uykuda iseniz uyanınız, zira düşmanınızın kim olduğunu bilmiyorsunuz" diyordu. İster Süleyman Paşa'nın ileri sürdüğü sebeplerden olsun isterse Portekizlilerin başarılı müdafaası ve genel valinin Goa'dan büyük bir donanma ile gelmek üzere olduğu haberinin neticesi olsun, Diu muhasarası kuşatmalar içinde önemli bir yer tutmakla kaldı. Söz konusu sefer savunmadaki başarı sebebiyle Portekizlilerde gururla beraber, ondan daha çok, kuşku bırakmıştı. Portekizlilerin Hint Okyanusu'ndaki kalelerinden biri önünde öylesine ihtişamlı bir donanmanın görünmesi, Osmanlı Devleti'nin Portekizlere karşı tam bir gözdağı vermesiydi.⁸⁴

Sefere giderken Aden'i Osmanlı topraklarına katan, dönüşünde Zebid' e hâkim olan Süleyman Paşa'nın Aden'de bölge hakimi Amr Davud'u ve sonra da Zebid'i elinde bulunduran Nahuda Ahmet'i öldürtmesi devrin vezir-i azamı Lütfi Paşa tarafından tenkit edilmişti. Böylece Süleyman Paşa yeni bir vilayetin temellerini attı, daha önce Gazze naibliği yapmış olan Mustafa Bey'i Yemen'e vali tayin etti. Yemen Vilayetinin Kızıldeniz giriş ve çıkışını kontrol edebilecek mevkiye sahip Aden kalesinde 1500 kadar yeniçeri ile limanında birkaç kadirga bırakmıştı. Zebid'de de asker bırakmış olan Süleyman Paşa'nın bu tedbirleri, o anda, ne Portekiz donanmasını durdurabilecek ne de Arap kabilelerini itaat altında tutabilecek boyutlarda değildi. Her şeye rağmen, Osmanlıları Hint Okyanusuna açan, fakat zaman ilerledikçe idaresi

---

⁸⁴ Salih Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, Onaltıncı Yüzyılda Ticaret Yolları Üzerinde Türk-Portekiz Rekabet ve İlişkileri (Doçentlik Tezi). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi-Tarih Bölümü, İstanbul: 1976, s.47.

güçleşecek hatta yakın devirlerde acıklı türkülere konu olacak Yemen Beylerbeyliği kurulmuştu.⁸⁵

Osmanlılar, Basra'yı Ayas Paşa'nın düzenlediği bir askeri seferle 1546 yılında ele geçirdiler. Daha sonraları burası bir beylerbeylik haline getirildi. Osmanlı Devleti, bu şekilde, Kızıldeniz'den başka, kendisini Hint Okyanusu'na taşıyan ikinci bir kapıya sahip oldu. Osmanlılar, Basra Körfezi'nin en dar yerinde bulunan Hürmüz Adasını ele geçirmediği sürece bu körfezdeki ticaretin gelişmesinin imkânsız olduğunu biliyorlardı. Ama Hürmüz'ün fethi için Basra'da kuvvetli bir donanma bulunmadığı gibi, kısa zaman içinde orada kadirga yapımına uygun bir tersane kurulması da mümkün değildi. O halde donanmanın Kızıldeniz'den gönderilmesi gerekiyordu.⁸⁶

4.7. Piri Reis

Osmanlı Devleti, Kızıldeniz'in güvenliğini sağlamak ve Hint Okyanusu'nda Portekizlilere karşı mücadelede edebilmek amacıyla 1525 yılında Süveyş'te bir deniz üssü kurmuştu. Hadım Süleyman Paşa'nın Hind seferinden sonra Osmanlıların Kızıldeniz donanması daha fazla önemiyet kazandı, Süleyman Paşa'nın İstanbul'a gelmesi üzerine Süveyş Kaptanlığı'na Solak Ferhat Bey tayin edilmişti. Ferhat Bey daha sonra Paşa unvanı ile Yemen Valiliği'ne tayin edilince yerine Kızıldeniz donanmasının başına Piri Reis geçirildi. İkinci Bayezid devrinin meşhur denizcisi Kemal Reis'in yeğeni olan Piri Reis tahminen 1470 yılında dünyaya gelmişti. Denizcilik sevgisini ilk defa amcası Kemal Reis'ten alan Piri Reis meslek hayatının asıl büyük tecrübelerini Akdeniz'de geçirmişti. Süveyş Kaptanlığına getirildiği zaman (1547) yaşı hayli ilerlemiş olgun bir denizci idi.⁸⁷Piri Reis'in Süveyş kaptanı olarak tayin edilmesinin sebebi o sıralar, Osmanlıların Hint Okyanusu'ndaki yegâne limanı olan Aden'de Ali b. Süleyman el Tavlaki adındaki bir Arap şeyhinin isyan ederek hâkimiyeti ele geçirmiş olmasıydı. Portekiz'in himayesine girmeye

⁸⁵ Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu, On altıncı Yüzyılda Ticaret Yolları Üzerinde Türk-Portekiz Rekabet ve İlişkileri**, s.48.

⁸⁶ Ertuğrul Önalp, **Piri Reis'in Hürmüz Seferi ve İdamı Hakkındaki Türk ve Portekiz Tarihçilerinin Düşünceleri**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 2010, S.47, C.29, s.11.

⁸⁷ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.999.

niyetli olan asi şeyh, bu amaçla Hürmüz'e bir haberci göndermişti. Piri Reis'in korsanlıktan yetişmiş, deniz savaşlarında tecrübeli biri olarak Aden'de Türk hâkimiyetini tekrar tesis etmesi mümkündür.⁸⁸

Hint Kaptanı olarak tayin edilen Piri Reis altmış gemilik bir donanma ile 29 Ekim 1547 de Süveyş'ten hareket etti. Yemen sahilinde, Moha limanında karaya çıktı ve Yemen Beylerbeyi Ferhat Paşa ile görüştü. Ferhat Paşa içinde asker bulunan beş gemi vererek kuvvetlerini takviye etti. Bunu müteakip, 18 Kasım 1548'de Aden civarında Bire' ye geldi. Donanma gelmeden önce Aden civarında askeri faaliyet başlamıştı. Plana göre, Özdemir Paşa tarafından eski Aden Sancakbeyi Kasım bir kuvvet ile Yemen'den Aden üzerine karadan gönderilecekti. Donanma Aden civarındaki Sıra mevkiine gelince şehir halkına gözdağı vermek için donanma topları ile ateş edildi. O sırada Aden açıklarında üç gemi görüldü, Piri Reis bu gemilerin Portekizlilere ait olabileceğini tahmin ederek yakalanmalarını istedi. O gemileri takip eden askerler Habeşistan'ın Hint okyanusu kıyısında Zeyla' da gemileri ele geçirdiler.⁸⁹ Ele geçirilen her gemide 40'ar denizci olup, bunlar Osmanlı gemilerinde kürekçi olarak kullanıldı, gemilerdeki ganimetler de Osmanlı denizcileri arasında paylaştırıldı. Ele geçirilen gemiler Aden açıklarında ateşe verildi. Bu sırada Kasım Bey Yemen'den bir kuvvet ile Aden civarına ulaşmıştı, Aden'de Sancakbeyliği yaptığı için bölge hakkında bilgi sahibiydi.

Aden'i ele geçirmiş olan Ali b. Süleyman onun yaklaştığını duyunca 3.000 kişilik bir kuvvetin başında Kasım Bey'in üzerine yürüdü. Kasım Bey yeterli miktarda askere sahip olmamasına rağmen mahirane bir taktik kullanarak düşmanın ağır kayıplara uğramasına sebep oldu. Ali b. Süleyman bu mücadelede öldürüldü, adamları panik halinde Aden kalesine kaçtılar. Ali b. Süleyman'ın oğlu Muhammed Aden eşrafı tarafından babasına halef olarak seçildi, aynı zamanda Portekizlilere, Aden'i kurtarmaları şartı ile Aden'e davet eder mahiyette bir haber gönderdiler, bunun yanı sıra bir miktar top ta-

---

⁸⁸ Önalp, **Piri Reis'in Hürmüz Seferi ve İdamı Hakkındaki Türk ve Portekiz Tarihçilerinin Düşünceleri**, s.4.

⁸⁹ Cengiz Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Piri Reis**, Belleten, TTK Yayınları, C.34, S. 133-136, Ankara, 1970, s. 240.

lebinde de bulundular. Bu davet sonucunda hacim bakımından küçük olmakla beraber bazı gemiler gelerek Aden limanına girmeyi başarsalar da Osmanlı donanmasını görerek geriye kaçtılar.⁹⁰

Aden'in denizden ve karadan muhasaraya başlanması bundan sonra olmuştur. Aden şehri çok dik kayalık bir yamaç üzerinde inşa edilmiş olup çok müstahkem bir kaleye sahipti. Limanın doğal durumu da kaleyi savunanlara yardım eden bir etkendi. Aden kalesi denizden de sıkı bir şekilde kuşatıldı. Celbe ve sanbuk gibi küçük gemiler kaleyi savunanlara Osmanlı donanmasının boşluklarından yararlanarak yiyecek ve diğer levazımatı taşımaktaydı. Piri Reis Kapıcı başı Hüseyin'i bir kaç gemi ile bu küçük filonun ele geçirilmesi için görevlendirdi.⁹¹

Donanma kıyıya çok yaklaştığı zaman, Aden'in Yemen kapısı yönünde karaya asker ile birlikte toplar da çıkarıldı. Toplar şehre hâkim tepeler üzerinde mevzilendirilerek askerler için de bir barikat inşa edildi. Bundan sonra üç gün boyunca şehir topa tutuldu. Muhasaranın, dördüncü günü Osmanlıları buldukları mevzilerden geri sürmeye yönelmiş bir Arap hücumu başarısızlığa uğratıldı. On sekiz gün toplarla dövülmesine rağmen kale üzerinde istenen tesir elde edilememiştir.

Kaleye çok hâkim Kuful adlı tepe ele geçirilince üzerine toplar mevzilendirildi ve kale doğrudan doğruya dövülmeye başlandı ve genel bir hücum başlatıldı, yavaş yavaş kalenin burç ve bedenleri üzerinde Osmanlı bayrakları dalgalanmaya başladı. Aden Kalesi 3 Şubat 1549 Cuma günü Feth edildi. Aden ileri gelenleri ve Osmanlı kuvvetlerinin idarecileri namaz için camiye toplandıklarında Kanuni Sultan Süleyman adına okunan hutbeyi dinlediler. Fetih haberi derhal Mısır'a ve buradan da İstanbul'a ulaştırıldı. Bu iyi haber üzerine bu çarpışmada yer almış asker ve denizcilere rütbelere göre terakkiler verildi.⁹²

---

⁹⁰ Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Pîrî Reis**, s.240.

⁹¹ Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Pîrî Reis**, s.241.

⁹² Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Pîrî Reis**, s.241.

4.8. Hürmüz Seferi

Piri Reis'in Süveyş Kaptanlığı sırasında giriştiği en mühim hareket Maskat seferi ve oradan da Basra körfezine kadar uzanmasıdır. Arap yarımadasının güney doğusundaki Umman bölgesinin en mühim şehri ve Basra Körfezi mıntikasından doğu Afrika kıyılarına gidip gelen gemilerin uğrak yeri olan Maskat limanının taşıdığı ehemmiyet, Portekizlilerin dikkatini çekmişti. Bu sebeple Portekizli meşhur kaptan Albuquerque 1506 da Maskat önüne gelerek. Portekiz hâkimiyetinin kabulünü istemişti. Şehir halkı önce yumuşak davranmış, sonra da tavrını değiştirmişti. Bunun üzerine kuvvet kullanarak Maskat'ı zapt etmeyi düşünen Albuquerque 40 gemilik bir filo ile şehrin önüne gelerek burayı zapt etmişti. Kızıldeniz kıyılarına Türklerin indiğini gören Portekizliler Maskat'ı tahkim etmişler ve 1527 yılında da Marani ve Celali isimlerini taşıyan iki kale inşa etmişlerdi.

Portekizliler 1550 ve 1551 yıllarında Basra körfezinde çok faal idiler. Osmanlı nüfuzu altında görünen Bahreyn'e kadar sokulup, Lahsa' da bulunan Katif kalesini ele geçirdiler. Basra eyaletinde bataklık bir bölge olan, adalardan müteşekkil Cezair bölgesinde de faal olup bu bölgede yaşayan halkı da Osmanlı Devleti aleyhine isyana teşvik ediyorlardı. Portekizlilerin bu gibi aleyhte faaliyetleri Osmanlı Devleti'nin onları bu bölgeden çıkarmaya karar vermesine sebep oldu; bu karar derhal fiiliyata geçirildi. Bu maksatla Piri Reis Süveyş'ten, 24 kadırga, 4 barça olmak üzere 30 gemiden mürekkep bir donanma başında 23 Nisan 1552 de hareket etti. Donanma Bab-ul-mendeb' i geçerek Hint Okyanusu'na çıktı ve Aden Limanı'na ulaştı. Burada gerekli ikmal yapıp, eksiklerini tamamladı. Aden Limanı'ndan Hint Okyanusu'na açıldıktan sonra Arap yarımadasının Aden'den sonra diğer önemli bir ticaret şehri olan Şihr Limanı'na yöneldi. Şihr Limanı'ndan sonra kuzey doğusundaki Zafar Limanı'na doğru yelken açtı; fakat burada pek durmayarak Re's al-Hadd'e geldi; buradan sonra donanmanın rotasını kuzeye yöneltti. Böylece, donanma Umman körfezine girdi.⁹³

---

⁹³ Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Piri Reis**, s.242.

Bu filonun zayıf tarafı ana kuvvetinin kürekli Akdeniz muharebe gemilerinden teşekkül etmesi idi. Kürekli muharebe gemileri Hint denizinde emniyetle seyrüsefer edemiyor ve kalyonlara karşı muvaffakiyetle çarpışmıyordu. Hint Kaptanlığının personel kadrosu Akdeniz’de yetişmiş denizcilerden olduğundan Süveyş filosunu az bir zamanda yelkenli harp gemilerine çevirmek kolay değildi.⁹⁴

Re’s al-Hadd geçildikten sonra, donanmadaki gemiler sisli hava sebebiyle bir kazayı önlemek için birbirlerinden ayrıldılar. Buraya gelmeden önce Şihr yakınlarında donanmanın bir gemisi karaya oturarak tahrip olmuştu. Hürmüz’deki Portekiz kumandanı D.Alvaro de Noronha, Osmanlı donanmasının durumunu öğrenmek için Simon de Costa idaresinde bir kaç gemiyi keşif maksadı ile gönderdi. Bu sırada harekâta devam eden Piri Reis de Maskat kalesi önlerine gelmişti. Maskat kalesi 1506 yılından beri Portekiz hâkimiyeti altında idi. Osmanlı donanması Maskat kalesini 6 gün bombardıman etti; yedinci gün kale teslim oldu, 128 asker esir alındı. Piri Reis Maskat kalesini muhafaza etmek niyetinde değildi. Elinde kalenin savunmasına bırakacak sayıda askeri olmamakla birlikte Maskat, diğer Portekiz üsleri olan Hürmüz, Diu ve Goa’ya çok yakın ve her an yardım alabilmekte idi. Bu sebeple kaleyi tahrip ederek Hürmüz istikametine doğru denize açıldı.

Bu sırada İstanbul’dan 16 Ekim 1552 (26 Şevval 959) tarihli bir emir Basra Beylerbeyi Kubat Paşa’ya gönderilmişti. Bu emirnamede Hint donanmasının Basra’ya varıp varmadığı sorulmakta olup, vardı ise kaç gemi ile ne zaman vasıl olduğu, eğer Basra’ya hala gelmedi ise donanma nerelerde bulunabilir; bu hususta herhangi bir haber duyulursa derhal İstanbul’a bildirilmesi, aynı zamanda Basra ve Lahsa hakkında da haberlerin ulaştırılması istenmekte idi. Bu hüküm Basra’ya gönderilmiş iken Piri Reis de Mehmet Bey idaresinde bir kaliteyi önden göndererek 11 Ekim 1552 de Basra’ya varmasını temin etti. Mehmet Bey Piri Reis’in tayin beratını Kubat Paşa’ya gösterdi

---

⁹⁴ Piri Reis, **Kitab-ı Bahriye**, Mukaddime Türk Tarihi Araştırma Kurumu,1935.

ve yazdığı mektubu teslim etti; böylece onu verilen görevden haberdar etti.⁹⁵

4.9. Hürmüz Muhasarası

Batı Asya ülkeleri ile Hindistan arasında bir ticaret merkezi olması hasebiyle Hürmüz Hint okyanusunun en önemli limanlarından biri idi. Aden gibi bir ticaret yeri olan Hürmüz büyük ölçüde deniz ticaretine dayanan bir hükümet tarafından yönetiliyordu. Tacirler bu devlette büyük nüfuz sahibi idiler; halbuki hükümdar aynı derecede bir nüfuza sahip değil idi. Hürmüz hâkimleri, Basra körfezinde, İran ve Arap sahillerinde ki muayyen topraklarda hüküm sürmekte idiler. Büyük Portekiz denizcisi Albuquerque Hürmüz'ü 1507 yılında ele geçirdi ve burada bir üs tesis etti. Piri Reis muhasaraya teşebbüs ettiği sırada Hürmüz muhafızı D. Avaro de Noronha idi. Kalede çok iyi yetişmiş asker ve uzun bir muhasaraya dayanacak derecede cephane ve yiyecek mevcut idi.

Piri Reis, 20 Ağustos'ta Maskat'tan ayrıldıktan üç gün sonra, Hürmüz Adası önüne gelerek karaya asker çıkardı. Piri Reis'in oğlunun elinden kaçırıldığı *fusta* bu zaman zarfında Hürmüz'e ulaşmış, Türk kadırgalarının gelişini haber vermişti. Bu haber şehir halkı arasında büyük bir panik yarattı. Hürmüz şeyhi haremîni ve hazinesi yanına alarak Portekiz kalesine sığındı. Hürmüz'ün zengin tüccarları Keşim (Kışm) Adası'na kaçmışlardı, halk ise paha ağır yükte hafif neyi varsa yanına alarak adanın iç kısımlarına kaçtı. Kalede, Hürmüz'de yaşayan dokuz yüz civarında Portekizli bulunuyordu. Ayrıca 1551 yılında Portekiz'den gelerek kışı orada geçirmekte olan büyük bir kalyondaki üç yüz Portekizli de kaleye sığınmıştı. Kale altı aylık bir kuşatmaya direnebilecek kadar yiyecek, su, odun, silah ve cephaneye sahipti. Limanda, bahsi geçen kalyondan başka muson mevsiminin bitmesini bekleyen kırk civarında ticaret gemisi de bulunuyordu.⁹⁶

⁹⁵ Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Piri Reis**, s.242.

⁹⁶ Önalp, **Piri Reis'in Hürmüz Seferi ve İdamı Hakkındaki Türk ve Portekiz Tarihçilerinin Düşünceleri**, s.9.

Piri Reis 28 gemiden mürekkep donanma ve içinde bulunan 850 asker ile Hürmüz muhasarasına başladı. Karaya çıkarılan ve mevzilenmiş toplarla gerek karadan ve gerekse denizden başlayan bombardıman kale bedenleri üzerinde hayli tahribat yaptı. Piri Reis bu arada Hürmüz'de çarpışan askerlerin ulufeleri için Basra Beylerbeyi Kubat Paşa'ya müracaat etti. Kaleye karşı yapılan bombardımanı takiben birbiri ardına düzenlenen hücumlar kalenin mukavemet etmesi karşısında başarılı olamadı. Portekiz müdafileri teslim olmayı kabul etmeyerek iç kaleye çekildiler. Muhasaranın ümit edileenin aksine uzun sürmesi, Osmanlı askerlerinin cesaretini kırmaya başladı. Piri Reis'in en büyük endişesi Hürmüz'ü muhasara ederken üstün bir Portekiz donanması tarafından bastırılmak idi. Yanında esir olarak bulunan Maskat Kalesinin kumandanı Jean Lisbao'yu Portekiz faaliyeti hakkında fikir ve bilgi almak için bir nevi danışman gibi kullanmaktaydı, onun verdiği Portekiz deniz faaliyeti hakkındaki bilgiler Piri Reis'in endişesini daha da arttırdı. Bununla beraber Piri Reis Kişm (Ceziret al-Tavile), iç kalesi hariç bütün Hürmüz adası ve Hürmüz'e tabi birtakım küçük adaları ele geçirmişti. Fakat bütün bu yerlerin merkezi demek olan kale hala direnmekte idi ve aldığı haberler muvacehesinde de ele geçirilmesi mümkün olamayacaktı. Muhasara devam ederken Piri Reis kaledekilere Maskat'ta aldığı bütün esirleri serbest bırakacağı hususunda teklifte bulundu, bu arada Jean de Lisbao'nun karısını, iki ihtiyar Portekizli ve iki askeri serbest bıraktı. Bundan anlaşılıyor ki diğer askerleri ve Maskat kale kumandanını bırakmadı. Karadaki bütün ağırlıkları kadırgalara yükledikten sonra denize açıldı ve Basra körfezine girdi, Basra'ya doğru giderken yerli gemicilerden Portekiz donanmasından haber aldıkları takdirde onu haberdar etmelerini de tembihledi.

Hürmüz'de bu olaylar yaşanırken, Goa'da Türklere karşı büyük bir donanmanın hazırlığı devam ediyordu. O sıralar Hindistan'daki Portekizliler, gemi ve asker sayısı ve cephane bakımından güçlerinin zirvesindeydiler. Afonso de Noronha 1550 yılında Hindistan'da genel vali olarak göreve başladığında Portekizlilerin buradaki asker sayısı 20.000'e ulaşmıştı, bunların on beş bini maaşlıydı. Genel vali, ekim ayı sonunda 30 adet kalyon ve karavelden ve 70 kadar *fusta* ve *catur* türünden oluşan bir donanmayla Hürmüz'e

doğru hareket etti, Diu'ya vardığıında Türklerin kuşatmayı kaldırarak Basra'ya yöneldikleri haberini alınca donanmanın önemli bir kısmıyla Goa'ya dönmeye karar verdi. Bununla birlikte yeğeni Antão de Noronha'yı beş kalyon, yedi karavel ve yirmi *fusta*'yla Hürmüz'e gönderdi, bu şekilde Basra Körfezi'nde deniz üstünlüğünü Türklere karşı korumayı amaçlıyordu.⁹⁷

Gerçekten de Hint donanması Basra'ya ulaştığı sırada bir Portekiz donanmasının da Hürmüz önlerine geldiği haberi Piri Reis'e ulaştı. Hürmüz muhasarasını zamanında kaldırmakla Piri Reis'in basiretli davrandığı bu olayla anlaşılmaktadır. Piri Reis'in bu faaliyetleri Portekiz ticaretine büyük darbeler indirmiştir. 1552 yılında Lizbon'dan gelmiş olan 6 ticaret gemisinden mürekkep bir konvoy mutat olduğu halde Hürmüz'e uğrayamayarak doğrudan doğruya Diu'ya yöneldi. Fakat Hürmüz'deki Osmanlı başarısızlığı duyulunca ticari seyahatlerle ilgililer eski rotayı takip etmeye başladılar.⁹⁸

4.10. Piri Reis'in İdamı

Yukarıda anlatıldığı gibi Piri Reis'in Hürmüz muhasarasını kaldırması ve Basra körfezine doğru çekilmesi tam zamanında olmuştur. Zira herhangi bir gecikme, Osmanlı Hint donanmasının, üstün vasıflı Portekiz donanması tarafından kısıtılması sonucu belki de Osmanlı deniz tarihi bakımından çok kötü bir akıbete uğraması mukadder olacaktı. Fakat şimdi yeni ve sıkıntılı bir durum ortaya çıkmıştı çünkü Basra körfezinin bir Portekiz donanması tarafından kapatılması söz konusu idi. Piri Reis'in danışmanı durumunda olan eski Maskat kumandanı Jean de Lisboa bir Portekiz donanmasının Hürmüz boğazını kapatması halinde donanmanın Süveyş'teki üssüne dönebilmesinin çok güç olabileceğini beyan ederek bu tehlikeli duruma karşı Piri Reis'i ikaz etti. Piri Reis bu durumda endişelendi, mukabil çareler aramaya başladı. Bu konuda Kubat Paşa ile görüştüğü ve daha sonra tatbik mevkiine koyduğu planını tartıştığı düşünölmektedir. Bilinene göre donanmadan 3 gemiyi yanı-

---

⁹⁷ Önalp, **Piri Reis'in Hürmüz Seferi ve İdamı Hakkındaki Türk ve Portekiz Tarihçilerinin Düşünceleri**, ss.11-12.

⁹⁸ Orhonlu, **Hint Kaptanlığı ve Piri Reis**, s. 243.

na alarak Basra'yı terk etti ve süratli bir Şekilde Süveys'e vasıl olmaya gayret etti.

Gemilerden biri yolda kayalara oturup parçalandı. Süveys'e iki kadirga ile gelen Piri Reis oradan karayolu ile Kahire'ye vardı. Fakat Mısır beylerbeyi Davud Paşa tarafından iyi karŐılanmadı. Hint donanması Piri Reis'in sorumluluğu altında idi; O bu hareketi ile ordusunu savaş meydanında bırakıp kaçmıŐ bir kumandan gibi algılandı. Bu bakış aşıyla suçlu bulunarak hapse atıldı. Davud Paşa bu durumu ayrıntılı olarak İstanbul'a bildirdi. Basra Beylerbeyi Kubat Paşa ondan çok önce Piri Reis'in hareket tarzını İstanbul'a bildirmıŐti. İstanbul'dan gelen emirle "siyaseten" Divan-ı Mısır'da katledildi. Katl tarihi muhtelif eserlerde farklı olarak yazılmıŐtır. Katl olayı Mustafa Ali tarafından 961 hicri yılı olayları arasında yazılmıŐ olup, Peçuyulu İbrahim'de aynı Şekilde kaydetmiŐtir. Türkçe İslam ansiklopedisinde ki Piri Reis maddesinde ise hicri 960 veya 962 de katledildiği kaydedilmiştir. Piri Reis'in katlin-den sonra Hürmüz'den bir grup İstanbul'a gelerek onun Hürmüz' muhasara ettiği sırada mülklerini ve mallarını gasp ettiğini iddia ederek mallarının beldelini istediler. Fakat iddia ve ithamlarını destekleyen bir delil gösteremedikleri için Őikâyetlerine itibar edilmedi. Piri Reis'in sahip olduğu her Şey Mısır'daki mahalli idareciler tarafından, verilen emre uyularak müsadere edildi ve İstanbul'a gönderildi.

Piri Reis'in idamı meselesini Denizci Sait Talat ise aşağıdaki Şekilde deđerlendirmiŐtir: *"Piri Reis Portekizliler' in büyük bir donanma ile Hürmüz Boğazı'nı kapatmak üzere olduklarını haber aldı. Basra'da kapalı kalmamak ve Portekiz donanması ile çarpıŐmak üzere denize açılmak istedi; fakat çoğu Araplardan mürekkep bulunan kürekçiler yeni sefer haberini alınca yorgunluklarından bahisle karaya ıktılar. Valinin dikkatsizliği ve ahalinin yardımı neticesinde memleketin içeri taraflarına kaçtılar. Ali Bey kumandasındaki kara askerleri ise, Umman denizindeki fırtınalardan yılmıŐ olduklarından denize çıkmak istemediler. Piri Reis, kendine sadık kalan mürettebat ile ancak üç gemi donatabildi ve iş bu üç kadirga ile denize açılıp çok fazla olan Portekiz filosuna karşı kuvvetli bir donanma tedariki için Süveys'e gitmeğe karar*

verdi. Bu kadirgalardan biri Bahreyn adaları civarında kayalara çarparak parçalandı. Basra Valisi Kubat Paşa Piri Reis'in bu hareketini düşman karşısında donanmayı bırakarak kaçmak suretinde göstererek idamına ferman aldı. Piri Reis iki kadirga ile Mısır'a ulaştığında idam ve bütün malları zapt edildi. Deniz ve kara kumandanlarının birbirine yardım ederek bu uzak denizlerde devletin safvetini idame etmeleri lazım gelirken Kubat Paşa bu hareketi ile düşmana yardım etti; Portekizlilerin Hint sularına yerleşmelerine sebep oldu. Hal bu ki Kubat Paşa denizin sevkulceyi ehemmiyetini takdir ederek Piri Reis gibi çekirdekten yetişmiş, İspanya ve Portekizlerle Akdeniz'de birkaç defa çarpışmış zamanın en malumatlı bir deniz kumandanını tali vazifelere sevk ederek işinden alıkoymasa ve asıl maksat ve hedefin elde edilmesi için ona yardım etse idi, Piri Reis'in yeni bir donanma tedariki ile her iki filoyu birleştirip Portekizleri Hindistan'dan sürüp atması ve Umman Denizi hakimiyetini temin etmesi pek muhtemel idi. Barbaros Hayrettin Paşa'nın Cezayir ve Berberiyeye sahillerinde İspanyollara ve bütün Avrupa'ya karşı kurduğu deniz ocağı, nasıl asırlarca yaşamış ise, burada da Piri Reis'in, Aden ve Somal Berbere sahillerinde kuracağı ocağın da öylece yaşaması imkan dâhilinde idi.⁹⁹

4.11. Murat Reis

Piri Reis'in Basra'dan, uzaklaşması üzerine, Süveyş kaptanlığı, eski Katif (Bahreyn) sancak beyi Murad Reis'e verildi. Bu görevlendirme ile beraber mevcut gemilerden iki barça, beş kadirga ve bir kalitanın Basra'da kalması bildirilmişti. Yeni Süveyş kaptanına böyle bir emir verilisinin sebebi, o sırada Portekizlilerin Hint denizinde ve Basra körfezi önlerinde faaliyette bulunmalarından ileri gelmekteydi. Murad Reis donanmayı Süveyş'e götürmek istediğinden, fırsat kollayarak on beş kadirga ve iki barça ile yola çıktı. Hürmüz adası civarında Portekiz donanması ile karşılaştı, şiddetli bir harbe tutuştu. Kuvvetli Portekiz donanması karşısında muvaffak olamayan Murat Reis gece karanlığının bastırmasından faydalanarak tekrar Basra körfezine döndü. Çarpışmalar sırasında önemli kaptanlardan Süleyman ve Recep Reis-

⁹⁹ Sait Talat, **Umman ve Hint Denizleri Hâkimiyeti ve Türkler**, Deniz Matbaası, İstanbul: 1934, ss.115-116.

ler şehit düştü, asker arasında da zayıat vardı. Ayrıca bir gemi de Portekizliler tarafından zapt edilmişti. Basra'ya vardığında vaziyet derhal İstanbul'a bildirildiği cihetle Murad Reis görevden alındı.¹⁰⁰

4.12. Seydi Ali Reis

Kanuni Sultan Süleyman, Doğu Seferine çıkarken (28 Ağustos 1553) Seydi Ali Reis' de yanında idi. Ramazan Bayramını Bursa' da geçiren kabile Seyitgazi, Konya, Kayseri üzerinden Halep'e ulaştı.¹⁰¹ Burada Murat Reis idaresindeki gemilerin Portekizliler tarafından bozguna uğratıldığı haberi Basra Beylerbeyi vasıtasıyla padişaha arz edilince, Tersane-i Amire reislerinden ve gemicilik ilimlerine vakıf, tersane kethüdası Hızır kethüda beyin oğlu Seydi Ali Reis'e gemilerin Süveys'e getirilmesi vazifesi verildi. Seydi Ali Reis donanma seferlerinde çok bulunmuş, Barbaros Hayrettin Paşa ile savaşlara girmiş cesur, kozmografya ve astronomiye dair eserler vermiş bilgili bir kimse idi.¹⁰² Seydi Ali Reis bu seferde yaşadıklarını Mir'atü'l-Memalik adlı eserinde anlattığı için seferin seyir detaylarını buradan öğreniyoruz.

Seydi Ali Reis, (7 Aralık 1553) donanmayı Mısır'a götürmek için Halep'ten Basra'ya doğru yola çıkarak, Birecik'te Fırat'ı geçip Urfa, Nusaybin, Musul, Tikrit, Samiri ve Semeke yoluyla Bağdat'a oradan gemilerle Basra'ya ulaştı.¹⁰³ Basra beylerbeyini ziyaret ederek donanmaya tayin emrini gösterdi. Basra beylerbeyi olan Mustafa Paşa Basra limanında duran 15 gemiden mürekkep donanmayı teslim etti, bu Süveys'e götürülecek olan donanma idi. Seydi Ali Reis gemileri elden geçirerek tamirlerini ve bir deniz seferi için gerekli ikmallerini yaptırttı. Fakat deniz mevsimi donanmanın hareketine müsait olmadığı için Beş ay kadar daha Basra'da beklemek zorunda kaldı. Deniz mevsimi yaklaştığı için Basra Beylerbeyi Mustafa Paşa denizde Portekiz donanmasının olup olmadığını ve diğer hususları öğrenmek için Şerif adlı

¹⁰⁰ Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.1000.

¹⁰¹ Seydi Ali Reis, **Mir'atü'l-Memâlik**, TDK Yayınları, (Çev. Mehmet Kiremit), Ankara: 1999, s.19.

¹⁰² İbrahim Peçevi, **Peçevi Tarihi**, (Çev. Murat Uraz), Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul: 1988, s.198.

¹⁰³ Seydi Ali Reis, s.20.

bu denizleri çok iyi bilen bir yerli kılavuzu bir firkate ile Hürmüz taraflarına gönderdi. Bu kılavuz o taraflarda araştırma yapmak suretiyle dolaşarak bir ay kadar sonra geriye Basra'ya döndü ve dört barçadan başka Portekiz gemisi görmediğini ifade etti. Bunun üzerine donanmanın hareket üssü olan Süveyş'e doğru hareketine karar verildi.¹⁰⁴

Seydi Ali Reis 2 Temmuz 1554'te Basra'dan donanması ile hareket etti, donanma Şattü'l-Arap'tan Basra körfezine çıktıktan sonra bir müddet İran'ın Şiraz sahilleri boyunca ilerledi. Daha sonra Lahsa taraflarında önemli bir liman olan Katif'e vardı. Buradan sırasıyla Bahreyn, Eski Hürmüz ,Keşim ve diğer adalara uğramak suretiyle Hürmüz boğazı geçildi.¹⁰⁵ 9 Ağustos 1554'te Horfekan yakınlarına gelindiğinde, ansızın yirmi beş parçalık bir Portekiz Donanması ile karşılaşıldı. Her iki taraf da derhal harp düzeni aldı ve yatsıya kadar süren şiddetli muharebe sonunda Portekiz Donanması'ndan bir kalyon, top ateşi ile batırıldığından düşman donanması geri çekilmek zorunda kaldı. Deniz daha önce sülümanken aniden çıkan bir fırtına ve yağmur başlamasıyla zor şartlar altında ertesi gün Horfekan'a ulaşıldı burada su ikmal yapılarak yola devam ettiler.¹⁰⁶

Seydi Ali Reis varılacak yere gecikmemek için savaştan çekilen düşmanı takip etmediği gibi fırtınalı havanın sakinleşmesini de beklememişti. Umman havalisinde Sohar'a uğradı, oradan denize açıldıktan ve 17 gün denizde seyirden sonra 26 Ağustos 1554'te Maskat kalesi ile Kalhat civarına geldi. Seher vakti limanda D. Fernando' nun kumandası altında 34 gemiden mürekkep bir Portekiz donanması karşısına çıktı. Portekiz donanması yelken üzerine gelince Seydi Ali Reis çok isabetli bir görüşle gemilerini denize dik inen kayaların uzandığı kıyı ile düşman donanması arasında safa soktu. Ganyesi hemen hemen tamamı yelkenli olan düşman gemilerini sahil sırtlarının kestiği rüzgâr sebebi ile hareketsiz bırakmaktı; böylece, teknik bakımdan kendi gemilerinden üstün olan Portekiz gemilerini ölü bölgeye alıp hareketsiz

---

¹⁰⁴ Cengiz Orhonlu, **Seydi Ali Reis**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul: 1 Ekim 1970, s.43.

¹⁰⁵ Orhonlu, **Seydi Ali Reis**, s.44.

¹⁰⁶ Seydi Ali Reis, s.21.

hale getirerek bir denge sağlamaktı. Karşılıklı başlayan top ve tüfek ateşı gittikçe şiddetlendi, savaşta Portekiz barçaları kadirgalarla karşılaştı; bir zaman sonra savaş rampa savaşına döndü. Bir Osmanlı kadirgası atılan top ateşı ile tutuştu. Fakat onunla rampa rampaya gelmiş olan Portekiz barçası da tutuştu, ikisi birden yanarak battılar.¹⁰⁷

Beş Portekiz kalyonu sahile yaklaşarak beş Türk kadirgasına rampa oldular, bu suretle kanlı bir muharebe başladı. Alaca karanlıktan yatsıya kadar süren bu kanlı muharebede Portekizler' in 7 kalyonu batmış ve Türkler' in ise 6 kadirgası batmış veya harap olmuştu. Özellikle Osmanlı gemilerindeki kürekçiler kürek çekmekten, top salvo etmekten yorgun düşmüşlerdi. Zaruri olarak demir bırakılarak, cenge demirli vaziyette devam ettiler. Demirler gemilerin kıçlarına alınmıştı, zira rüzgâr sahilden esiyordu. Sandallar indirilerek batan kadirgaların denize dökülen mürettebatı toplandı. Kadirga reisleri, askerler ve aletçi olan 200 kadar kimse denizden toplandı. Sahile gelen Araplar da Türklere yardım ettiler. Her iki taraf kürekçilerinin çoğu yerli Arap olduğundan denize dökülenler sahile çıkıp kurtuldular. Mürettebat pek ziyade yorgun düşmüş olduğundan Portekiz gemileri de yollarına devam edemeyerek Türk gemilerinin biraz uzağına demirlediler. Portekiz kalyonlarının yarından fazlası batmıştı, fakat diğer çektirilerle üstünlük yine onlarda idi. Türk filosu 9 kadirgadan ibaret almıştı; bununla beraber mevkiinde sebat ediyordu.¹⁰⁸

Gece çok kuvvetli bir rüzgâr çıktı, bütün gemiler demir taramağa başladılar. Portekiz gemileri karaya düşmemek için demirlerini keserek rüzgârın önüne düştüler. Türk gemileri ikinci demirlerini attılsa da bazı gemiler, her iki demirini de kestirdiklerinden denize açılmağa mecbur oldular. Son zamana kadar mevkie hâkim olan Türk gemileri de, rüzgâra tabi olarak seyre başladılar, rüzgârın önünde bir iki gün seyr ettikten sonra Mekran sahilinde Cask hizasına geldiler; Şahbar limanından su alıp Belücistan sahilinde Gevader limanına uğradılar. Belücistan hâkimi Melik Dinar'ın oğlu

---

¹⁰⁷ Orhonlu, **Seydi Ali Reis**, s.45.

¹⁰⁸ Talat, **Umman ve Hint Denizleri Hakimiyeti ve Türkler**, s.117.

Melik Celalettin Padişaha arzı tabiiyet etti ve donanmaya lazım gelen şeyleri tedarik ile açık deniz kılavuzları verdi. Donanma tekrar Arabistan sahillerine geçmek üzere Umman denizine açıldı; Portekiz donanmasından hiç bir haber yoktu, Portekiz donanması çok zedelenmiş olduğundan takip yapacak halde değildi.¹⁰⁹

Türk gemicileri burada kısa bir müddet istirahatle kendilerine gelince yola çıkıldı. Seydi Ali Reis Guvader limanından hareket ettiği zaman gemilerin sayısı dokuz taneden ibaretti. İstikamet Arabistan sahilleri idi, Lakin birkaç gün iyi hava ile seyirden sonra çıkan müthiş fırtına yüzünden her şey altüst oldu. Mevsim rüzgârlarının kaldırdığı dağlar gibi dalgalar, aslı kürekli gemiler olan narin tekneleri rüzgâr istikametine doğru sürüklemeye başladı.

110

Umman'da bulunan Res'el-had geçilip Güney Arabistan sahillerinde bulunan Zufar daha sonra Şihr limanları istikametine kadar donanma ilerlemişti. Fakat günbatısı yönünden fil tufanı denen mevsimlik fırtına başladı. Devamlı yağın şiddetli yağmur ve büyük dalgalardan yelken açmaya fırsat olmuyordu. Gece ve gündüz ayırt edilemiyordu. Gemiler daima dalgaların getirdiği sularla doluyordu. Gemilerdeki ağırlıklar atılarak gemileri hafifletmeye teşebbüs edildi. Fakat çaresiz yapılacak bir şey kalmadığı için rüzgâra tabi olundu. On gün bu şekilde denizde mücadele edildi. Bu şekilde gemiler Arabistan sahillerinden uzaklaşarak aksi istikamette Gücerat'a tabi Çeked körfezine geldi. Sabahleyin rüzgâr yavaşladı ve denizde cezir zamanı başladı. Derhal yelken açılıp sahil boyu gidildi. Sumnat'a varıldı, oradan Diu kalesi önlerinden geçildi. Portekizlilerin en büyük deniz üslerinden olan Diu önlerinden geçerken bir endişe duyuldu. Bu bakımdan yelken açmadan açıktan geçilmek yolu seçildi. Fakat deniz tekrar şiddetli bir hal aldı. Gemilerin bir başından diğer başına gitmeye imkân yoktu. Dümeni dört kişi ancak idare edebiliyordu. Bu şekilde tehlikeler içinde Hindistan'daki Güceret Sultanlığı

---

¹⁰⁹ Talat, **Umman ve Hint Denizleri Hakimiyeti ve Türkler**, s. 118.

¹¹⁰ Mustafa Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C. II, TTK Basımevi, Ankara: 2011, ss. 1007-1008.

sahillerine yaklaşıldı. Nihayet havanın biraz müsait olması ile Demen (Daman) kalesi önüne varılıp demir atıldı.¹¹¹

Böyle günlerce azgın dalgalarla boğuşuldu. Bu kadar Şiddetli fırtınada arzulanan istikamete gitmek mümkün olmayıp batmamaya çalışmak esas mücadeleyi teşkil etti. Rüzgâr ve dalgaların emrine tabi vaziyete düşen Türk filosu nihayet Hindistan'ın Gücerat sahiline kadar geldi. Fırtınanın şiddeti azalmamıştı, sahilde iki mil kadar açığa demir atıldı. Bu sırada gemilerden üç tanesi karaya vurup parçalandı. O aralık Portekiz gemilerinin gelmekte olduğu haber verildiğinden, Seydi Ali Reis yanında kalan 6 adet gemisiyle yine O sahillerdeki Surat limanına geldi. Artık ne gemilerde ne de mürettebatta harp edecek takat kalmamıştı. Zaten altı adet geminin kendisini takip eden Portekiz filosu ile mücadeleyi göze alıp Süveyş yolunu açmasına imkan yoktu.

Osmanlı gemileri aşırı derecede hırpalandıklarından alet edevat olmadığı ve tamir edilecek halleri de kalmadığı için denizden Mısır'a dönme ihtimali kalmamıştı. Seydi Ali Reis'in emrinde bulunan denizcilerden çoğunluğu Gücerat Sultanlığı hizmetine girince eldeki gemiler tayfasız kalmıştı. Gemilerdeki top vesairenden ibaret malzeme de karaya çıkarılıp Gücerat hükümdarı İkinci Sultan Ahmet'in o bölgedeki memurlarına bırakılıp satıldıktan sonra bedellerinin İstanbul'a gönderilmesi kararlaştırıldı. Seydi Ali Reis'de kendisinden ayrılmayan 50 kadar adamı ile karadan İstanbul'a gitmek üzere 26 Kasım 1554'te yola çıktı. Surat'tan itibaren Gücerat, Sind, bugünkü Afganistan, Maveraünnehir, Harezmi, Horasan, İran ve Anadolu üzerinden üç sene süren bir yolculuğu müteakip İstanbul'a geldi (1556).¹¹²

Seydi Ali Reis'in öldüğü haberi İstanbul'a gelince Süveyş Kaptanlığı Hızır Reis'e verildi. Bu sıralarda Portekizliler, doğudan gelecek tehlikelere karşı Hint Denizindeki adaları zapt etmeye başladı, Açın (Açe) İslam devletine ait Sumatra adası ile Malaka yarımadasına saldırdılar. Açın hükümdarı Sultan Alaüddin, Kanuni 'den yardım istedi (1565). Elçi, İstanbul'a geldiği

---

¹¹¹ Orhonlu, **Seydi Ali Reis**, s.45.

¹¹² Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, ss. 1007-1008.

zaman Kanuni, Zigetvar seferinde vefat etmişti fakat yine de Hint Denzine yardım için donanma gönderilmesi kararlaştırıldı. Kurdoğlu Hızır Reis komutasında yirmiden fazla gemi donatıldı ve gemi yapan, top dökten ustalarla birlikte hareket etti fakat donanmanın hareketi sırasında Yemen’de isyan çıkınca Donanma Yemen’e gönderildi. Açe İslam devletine de yardım olarak iki gemi ile malzeme ve ustalar gönderildi, böylece Hindistan’a yapılması düşünölen son Osmanlı seferi de gerçekleştirilemedi.¹¹³

1554 Ağustos Ayında 5 kadirga ile Süveys’ten ayrılan Sefer Reis, Hürmüz Diu yolunda bazı Portekiz gemilerine zarar verirken, eskiden beri yapılagelen amma artık devletlerce de planlanan ve desteklenen korsanlık hareketlerine örnek teşkil ediyordu. Osmanlıların elinde büyük ölçüde deniz seferi yapabilecek kadirgaları kalmadı. Portekizli kumandan D.Alvaro da Silveria’ nın 1556 yılında Basra’ya yaptığı sefer de sonuçsuz kaldı.¹¹⁴

Bu bölgelerde Portekiz donanmasının haşmeti zirveden inerken Osmanlıların da Hint Okyanusu’nda büyük donanma hareketleri sona eriyordu. Gerçi 1554 yılından sonra Süveys’te gemi inşaatı devam etmişti ve güneyde, Süveys’e ilaveten, Moha Kaptanlığı tesis edilmişti, amma esas hedef Bab-ül mendeb boğazını korumak ve Habeşistan hareketinde bir üs olarak kullanabilmektir. Cengiz Orhonlu, Osmanlıların bu defa Habeşistan’ı hedef olarak seçmelerinin sebeplerini, Piri Reis, Murad Reis ve Seydi Ali Reis gibi denizcilerin Hint Okyanusu’nda Portekiz donanmasına karşı başarılı olamadıklarını ve on altıncı yüzyılın ilk yarısında Amerika’dan Avrupa’ya taşınan kıymetli madenlerin Osmanlı ekonomisinde meydana getirdiği değişikliklerin zorlaması olarak göstermektedir.1500 ile 1650 yılları arasında Amerika’dan Avrupa’ya ulaşan 181 ton altın yanında 16.000 ton gümüş ve ayrıca kaçak olarak getirilen miktar Avrupa’nın sadece para sisteminde değil aynı zamanda Avrupa’nın yeni dünyaların iktisadi ilişkisinde etkili oldu. Osmanlı devleti bu

---

¹¹³ Seydi Ali Reis, s.9.

¹¹⁴ Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, ss.127-128.

etkinin dışında kalamadı. 1550 lerden itibaren fiyat hareketleri yanında altın sıkıntısı belirdi, bu da Osmanlıları Sudan ve Habeşistan'a itti.¹¹⁵

Osmanlılar, bütün bu donanma faaliyetlerinde çok büyük bir başarı kazanıp Portekizlileri uzaklaştıramadılar fakat Portekizliler de bu sulara rahat hareket edemediler. Osmanlıların ısrarla mücadeleyi sürdürmeleri Portekizlilerin ticaretlerine darbe vurduğu gibi eski tarihi ticaret yolları yeniden canlandı, mallarına ve baharatlarına kavuştu. Akdeniz ticareti yeniden hareketlendi, Bağdat, Halep, Trablusşam, İskenderiye, Kahire gibi liman ve şehirler gelişti. Baharat ticaretinin yeniden Akdeniz'i canlandırmasına karşılık Portekizliler, 1554-1559 devresinde buna mani olmak istedilerse de başarılı olamadılar. Kızıldeniz limanlarına bu devrede 20-40 bin kantar baharat taşınmıştı. Bu ticareti daha da akışkan hale getirmek yanında Osmanlılar Portekizlilerin İslam'ın mukaddes yerlerini hedef alan dini misyonlarına da engel oldular. Basra, Yemen ve Habeşistan'ın kuzeybatı kesiminde beylerbeyilikler kurularak hem Basra'nın hem de Kızıldeniz'in giriş kapıları emniyet altına alınmış oldu. Osmanlıların Hint sularındaki etkileri, XVI. yüzyılın sonlarında Portekizlilerin devre dışı kalıp onların yerlerini Hollanda ve İngilizlerin almasıyla zayıflamaya başladı.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, s.138.

¹¹⁶ Feridun Emecen, **Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti** - Türkler, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: 2014, s.515.

5. BÖLÜM

UMMAN EKONOMİSİ VE TÜRKİYE UMMAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

5.1. UMMAN EKONOMİSİNİN GENEL YAPISI

Umman'ın coğrafi konumu, iklimi ve tarıma elverişli arazisinin sınırlı olması nedeniyle tarih boyunca balıkçılık, denizcilik ve ticaret en önemli sektörler olmuşlardır. Geçen yüzyıllarda yalnızca Arabistan'ın güney kıyıları ile değil, Hindistan alt kıtası ve Afrika'da da ticari faaliyette bulunan ve koloniler kuran Umman, bölgenin Avrupalıların etkisi altına girmesinden sonra uzun yıllar kapalı ve kısmen kendisine yeterli bir ekonomi olmuştur.¹¹⁷ 1960'lı yılların ikinci yarısında ülkede petrolün bulunması, akabinde 1970'de Sultan Kabus'un hükümdar olmasıyla hızla modernleşme sürecine giren Umman ekonomik ve toplumsal altyapı için gerekli atılımları yapmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda petrol ihraç etmeye başlayan Umman'da yapısal dönüşüm başlamış, petrol ekonominin temeli ve esas gelir kaynağı olmuştur.

Tablo 1

Temel Ekonomik Göstergeler¹¹⁸

Temel Ekonomik Göstergeler	2013	2014	2015	2016
GSYİH (Milyon USD)	78,784	81,076	68,905	66,824
GSYİH kişi başına düşen milli gelir (USD)	41,687	42,11	42,668	42,907
GSYİH (Reel Büyüme) %	4,4	2,8	4,7	5,4
Enflasyon (TÜFE)	2,1	1,0	0,1	1,1
İhracat (Milyon USD)	56,429	53,566	35,682	27,544
İthalat (Milyon USD)	32,043	27,889	26,564	21,287
Döviz Kuru OR:US\$	0.385	0.385	0.385	0.385

¹¹⁷ **Oman Sultanlığı (Umman) Ülke Etüdü**, İTO Yayınları, (Haz. Muhsin Akgür, Tezer Palacıoğlu), İstanbul: Aralık 1999, s.22.

¹¹⁸ <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Umman> Erişim Tarihi:25.04.2018.

Umman, ekonomisinin salt petrole bağımlı olmasını istemediğinden petrol dışındaki sektörleri geliştirerek, ekonomiyi petrol gelirleri olmadan istikrar içerisinde yaşayabilecek duruma getirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla imalat sanayii geliştirilmekte, önemli potansiyele sahip balıkçılık sektörünün ekonomiye katkısı artırılmakta, ülkenin coğrafi konumunun verdiği avantajlar kullanılarak deniz taşımacılığı ve transit ticaretin geliştirilmesi çalışmaları yapılmaktadır. Petrol ihracatına olan bağımlılığın azaltılarak, turizmin geliştirilmesi, limanların genişletilerek uluslararası transit deniz taşımacılığından pay alınması, serbest bölgeler kurulması ve hafif sanayi yatırımlarının artırılması, madenciliğin geliştirilmesi Umman'ın öncelikli ekonomik amaçlarıdır. Tüm bunların özel sektörün katkısıyla gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.¹¹⁹

5.2 SEKTÖRLERE GÖRE EKONOMİK DURUM

5.2.1. Enerji (Petrol ve Doğalgaz) Sektörü

Umman ekonomisinin temel dayanak noktasını hidrokarbon ve ağırlıklı olarak petrol oluştursa da komşu körfez ülkeleri ile karşılaştırıldığında Umman mütevazı bir petrol üreticisidir. Umman, petrol üretimindeki düşüş eğilimi ve azalan rezervlere alternatif olarak, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) üretim ve petrokimya endüstrileri işleme kapasitesini artırmaya ve ekonomiyi çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Umman'da petrol üretiminin % 90'ı, doğalgaz üretiminin tamamı PDO (Petroleum Development Oman) şirketince yapılmaktadır. PDO'nun % 60 hissesi Umman devletine aittir. Geriye kalan hissesinin % 34'ünü Royal Dutch Shell, % 4'ünü Total ve % 2'sini ise Partex paylaşmaktadır.¹²⁰

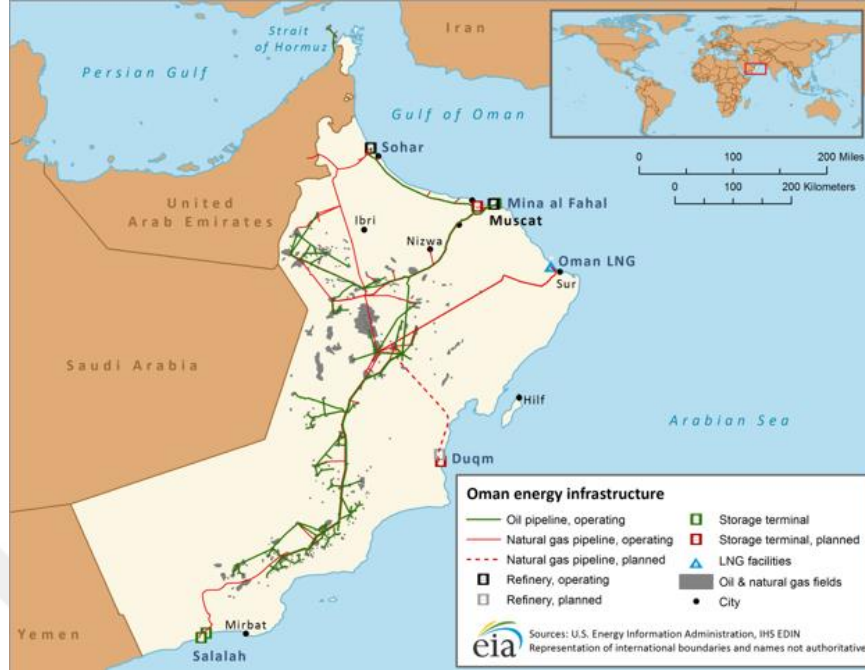
Şekil 3

¹¹⁹ **Oman Sultanlığı (Umman) Ülke Etüdü**, s.26.

¹²⁰ <http://www.pdo.co.om/en/about/Pages/default.aspx> Erişim Tarihi: 15.09.2017

Umman'ın başlıca petrol ve doğal gaz altyapısı¹²¹

5.2.2. Petrol

Umman'da ilk petrol arama imtiyazı 1925 yılında D'Arcy Araştırma Firması'na verilmiş ancak olumlu bir sonuç elde edilememiştir. 1937 yılında Irak petrol firmasına yeni bir imtiyaz verilmiştir. Ciddi araştırmalar ancak İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra başlamıştır. Elde edilen sonuçlar yine hayal kırıcı olmuş, Shell ile Pertex dışında ki bütün firmalar 1960 yılında ortaklıktan ayrılmıştır. Petrol 1962 yılında Yibal'de, 1963'te Natih'te bulunmuştur. 1964 yılında da Fahud bölgesinde bulununca işletilmesine karar verilmiş, ilk ticari ihracat 1967 yılında başlamıştır.¹²²

Umman'ın petrol rezervleri diğer bölge ülkelerine göre daha derinde olup, ekstraksiyonu ve çıkarma maliyetleri daha yüksektir. Ağır petrol olarak da tanımlanan ülke petrolü, yetkililerin ve piyasa uzmanlarının ifadesiyle derinden ve doğrusal olmayan hatlar üzerinden modern teknikler (Enhanced Oil Recovery-EOR) kullanılarak çıkarılmakta ve bu durum maliyetleri arttır-

¹²¹ <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=OMN> Erişim Tarihi: 15.09.2017

¹²² **Umman 2000** Otuz Yıllık Sadakat, Çeviren: Rauf İsaoglu, Umman Tanıtma Bakanlığı, 2000, s.88.

maktadır. Bununla birlikte ülkenin bilinen petrol rezervlerinin 20-25 yıl içerisinde biteceği tahmin edilmektedir. Bu tahminler arama, çıkarma teknolojilerindeki değişikliklerle farklılaşmaktadır. Ülkenin petrol rezervleri diğer petrol ihracatçısı ülkelere göre sınırlı olup, 2013 yılı itibariyle keşfedilmiş petrol varlığı 5,2 milyar varildir.

2015 yılında Umman'ın ham petrol üretimi günlük 981.000 varil seviyesinde gerçekleşmiştir. Yıllık ham petrol üretim miktarı bir önceki yıla göre % 4 artış göstererek 358,10 milyon varile ulaşmıştır. 2015 yılında bir önceki yıla göre günlük 38.000 varil fazla ham petrol üretmesine rağmen, ham petrol ihracatından bir önceki yıla oranla 14,5 Milyar ABD Doları daha az gelir elde etmiştir. Bu rakamlar değerlendirmeye alınca Umman'ın ham petrolünü yıl içinde ortalama 56,5 ABD Dolarına sattığı ve varil başına değerinin 2014 yılına göre % 45 oranında azaldığı görülmektedir. Ülkenin petrol ihracatı Mina al-Fahal limanından yapılmakta ve çoğu Uzak Doğu piyasalarına gitmektedir. Umman'dan petrol ithal eden ülkeler arasında; Çin, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Hindistan ve Singapur başta gelmektedir.¹²³

Tablo 2

Umman Petrol Üretimi¹²⁴

	2008	2009	2010	2011	2012
Kanıtlanmış Petrol Rezervi (milyar bbl)	5,5	5.5	5.6	5.6	5.6
Petrol Üretimi (günlük/ varil)	754.000	810.000	870.000	915.000	920.000
Petrol Tüketimi (günlük/ varil)	63.000	64.000	67.000	71.000	74.000
Petrol İhracatı (günlük/ varil)	691.000	746.000	803.000	844.000	846.000
Petrol İhracatından Sağlanan Gelir (milyar dolar)	23,7	16,5	22,5	24,6	26,2

5.2.3. Doğalgaz

Umman ekonomisine büyük katkı sağlanması beklenen doğalgaz 1990 yılında keşfedilmiştir. 2012 yılı itibariyle Umman'ın kanıtlanmış doğal

¹²³ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2016, s.13.

¹²⁴ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Oman Ülke Bülteni Şubat 2014

gaz rezervi 950 milyar m³ olup; yıllık doğal gaz üretimi 31 milyar m³'tür. Bu miktarın 1,5 milyar m³'lük kısmı ihraç edilmektedir. Diğer yandan, Umman'ın doğal gazı hem sanayi de hem de petrol çıkartmada kullanması doğalgazın ihtiyaca karşılık veremeyeceğini düşündürmektedir. Bu gelişmeler, Umman'ın yeni kaynaklar bulamaması halinde doğalgaz ithal eden bir ülke olabileceğini göstermektedir.¹²⁵

Tablo 3

Umman Doğalgaz Üretimi ¹²⁶

	2008	2009	2010	2011	2012
Kanıtlanmış Doğalgaz Rezervi (milyar m ³)	980	980	960	950	950
Doğalgaz Üretimi (milyar m ³)	24.1	24.8	26.5	29.0	31.0
Doğalgaz Tüketimi (milyar m ³)	13.5	13.8	15.0	16.5	18.0
Doğalgaz İhracatı (milyar m ³)	10.6	11.0	11.5	12.5	13.0
Doğalgaz İhracatından Sağlanan Gelir (milyar dolar)	3.7	2.7	3.6	4.1	4.5

Umman'ın doğalgaz üretiminin 2012 yılında 31 milyar m³ iken, 2015 yılında %32 oranında artarak 35 milyar m³ olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Doğalgaz tüketiminin ise 2012 yılında 18 milyar m³ iken, 2015 yılında %40 oranında artarak 21 milyar m³ olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

1982 yılında kurulan ORC (Oman Refinery Company) Mina al-Fahal bölgesinde faaliyet göstermekle birlikte kapasitesi günlük 106.000 varildir. 2007 yılında Sohar Bölgesi'nde kurulan rafinerinin kapasitesi ise günlük 116.400 varildir.¹²⁷

5.2.4. Tarım

¹²⁵ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2015, s.8.

¹²⁶ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Oman Ülke Bülteni Şubat 2014

¹²⁷ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Oman Ülke Bülteni Şubat 2014

Tarım ve balıkçılık geleneksel, istihdam yoğun, kısmen zorunlu ve teşvik edilen, gelişen bir sektördür. Ekonomi çeşitlenirken bir çok alanda yeni sektörler, branşlar, iş imkanları oluşurken nüfusun büyük bir kısmı tarım ve balıkçılık sektörleri ve bunların oluşturduğu iş olanaklarına (depolama, satış, nakliye gibi.) bağımlıdır.

Tarımsal sulama için kullanılabilir suyun yetersizliği ve ülkenin coğrafi yapısı tarımsal üretim önündeki başlıca engellerdir. Bu nedenle, dışa bağımlılık büyük miktardadır. 2014 yılında tarım ve balıkçılığın GSYİH içindeki payı sadece % 1,6 olmuştur. "Vision 2020" kapsamında payın % 3,1'e çıkarılması hedeflenmektedir.

2014 yılında ülkedeki tarım alanlarının büyüklüğü 68.880 hektardır. Tahmini 1.514 bin ton üretim gerçekleştirilmiştir. 2014 yılı tarım üretiminde en önemli kalemleri; hurma, Hindistan cevizi, domates, muz, biber, patlıcan, mango, limon, tütün, kavun ve karpuzdur. Buhur, Umman'ın geleneksel ürünü olup Dofar bölgesinin kırsalında yetişmektedir. Hükümet gıda güvenliği ve kırsal kesimde istihdama katkı amacıyla tarım ve balıkçılığın gelişimine önem vermektedir. Tarımsal üretimin modernize edilmesi, çağdaş sulama teknikleri, yeni üretim tür ve teknikleri başlıca hedeflerdir.¹²⁸

Ayrıca, üretilmekte olan ürünlerin pazara ulaştırılmasındaki eksiklikler, yeterli gelirin elde edilmesini engellemektedir. Yine sık olmasa da yaşanan seller ekili ve dikili alanlara zarar verebilmektedir. Umman Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı tarımsal istatistiklerine göre ülkedeki deve sayısı yaklaşık 247,7 bin, keçi sayısı 2.126,9 milyon, koyun sayısı 559 bin, büyükbaş hayvan sayısı ise 366,7 bindir. Aynı verilere göre yerli üretim; kırmızı et 42 bin ton, kümes hayvanları eti 43 bin ton, taze süt 91 bin ton sofralık yumurta 236 milyon adet olmuştur. Avustralya, Somali, İran, Hindistan, Yeni Zelanda ve Türkiye'den kırmızı et alımı ve canlı hayvan ithalatı yapılmaktadır.¹²⁹

---

¹²⁸ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2016, s.14.

¹²⁹ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2016, s.15.

5.2.5. Balıkçılık

Balıkçılık Umman ekonomisinin en eski ve önemli sektörlerinden olup kültürel ve sosyal önem taşımaktadır. Ummanlı kimliği, balıkçılıkla ayrılmaz bir biçimde bağlantılıdır. Umman'ın Hint Okyanusu, Umman Denizi ve Basra Körfezi girişindeki uzun kıyı şeridi balıkçılığı ülkedeki en eski mesleklerden yapmıştır. Geleneksel yöntemlerde balıkçılık küçük ölçekli ve yerel hane tüketimine yönelik olup balık tedarik etmek için ahşap ve yelkenli gemiler kullanılırdı. Büyük miktarda yakalandığında, tuzlama ve kurutma yöntemleriyle saklanıp develer ve eşeklerle ülkenin iç kesimlerine ulaştırılırdı. 1960'larda petrol keşfedilmeden önce, nüfusun yaklaşık yüzde 80'i tarım ve balıkçılıkla geçiniyordu.

Ülke geleneksel olarak denizci bir millete sahip olmakla birlikte, unutulmuş bu özelliğini geliştirmeye çalışmakta, bunu vatandaşları için bir gelir ve istihdam kaynağı olarak görmektedir. Balıkçılık Umman'ın ekonomik açıdan en fazla ümit bağladığı sektörlerin başında gelmektedir. Ülke suları çok zengin balık kaynaklarına sahiptir. Umman sularında bulunan başlıca deniz ürünleri; ton balığı, kerevit, kaya balığı, ıstakoz, sardalye ve karidestir. Tarım ve Balıkçılık Bakanlığının açıklamalarına göre 2014 yılında 207.825 bin ton balık üretimi sağlanmış, bu rakamın önemli bölümü ihraç edilmiştir. Halen yakalanan balıkların büyük bir bölümü geleneksel yöntemlerle yakalanmaktadır. Yerel olarak en fazla uskumru ile hani balığı tüketilmektedir. Ülkedeki avlanma kapasitesi yeterli düzeyde olmadığından zaman zaman çeşitli ülkelere ait balıkçılık şirketlerine ülke sularında avlanma hakkı verilmektedir.

Bununla birlikte şu anda balıkçılığın ekonomiye katkısı oldukça düşüktür. Umman devleti balıkçılık sektörünün gelişimi için yeni limanlar, balıkçı barınakları, soğuk hava depoları, buz fabrikaları, balık işleme fabrikaları, soğuk dağıtım zinciri gibi fiziksel; avlama, pazarlama ve ticaret içinde yönetsel belli kurallar koyarak, balıkçılık sektörünün ekonomik yönetimini iyileştirme, istihdam olanaklarını artırma, ekolojik olarak sürdürülebilir ve Umman ekonomisine katkıda bulunan bir sektör oluşturmayı hedeflemektedir.

dir. Umman sularında bulunan başlıca deniz ürünleri; ton balığı, kerevit, kalya balığı, istakoz, sardalya ve karidestir. Tarım ve Balıkçılık Bakanlığının açıklamalarına göre 2015 yılında 257.172 bin ton balık üretimi sağlanmış, bu rakamın 111 Bin tonu ihraç edilmiş ve bu işlemlerden re-eksport hariç 126.9 milyon ABD Doları gelir elde edilmiştir.¹³⁰

5.2.6. Turizm

Ülke ekonomisinin petrole bağımlılığını azaltılmasında önemli rol üstlenen turizm sektöründe yabancı yatırımlar Umman devleti tarafından teşvik edilmektedir. Umman 1980'li yılların başından beri adım adım çöllerini, dağlarını ve kıyılarını turizme açmaya başlamıştır.

Turizm sektöründe büyük projeler başlatan Umman'ın en büyük projesi 15 milyar dolar değerinde olan Al Madina Al Zarqa Mavi Şehir (Blue City) projesidir. Proje sayesinde 200.000 kişinin yaşayabileceği ve Dubai'ye alternatif bir merkez oluşturulması hedeflenmiştir. Mavi Şehir projesi dışında, diğer önemli turizm projeleri Wave Muscat, Sama Dubai, ITC Turizm Kompleksleri, 7000 kişilik toplantı ve fuar merkezi projesi, Crown Plaza oteli inşası ve golf merkezleri projesi olarak sıralanmaktadır.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (World Travel & Tourism Council, WTTC) verilerine göre 2012 yılında turizm sektörünün Umman GSYH'ndeki payı %3,1 olmuştur. Söz konusu oranın 2020 yılında %9,2'ye çıkarılması hedeflenmektedir. 2009 yılında Umman'ı ziyaret eden turist sayısı 1,3 milyon olarak kaydedilmiştir. Bu rakam 2010 yılında %6 oranında artarak 1,4 milyona çıkmıştır. Business International Monitor (BMI) verilerine göre 2011 yılında turist sayısının %5 artarak 1.5 milyon, 2012 yılında ise %6 artarak 1.6 milyon olarak gerçekleşmiştir.¹³¹

¹³⁰ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2017, s.13.

¹³¹ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Oman Ülke Bülteni Şubat 2014

5.2.7. Madencilik

Umman'da madencilik yaklaşık beş bin yıl evvel bakır madeninin elde edilmesiyle başlamıştır. Yapılan jeolojik araştırmalar ülkede bakır madenine ilave olarak altın, gümüş, krom, manganez hammaddelerinin bulunmaktadır. Ayrıca, kömür, alçı taşı, mermer ve silikat da çıkarılmaktadır. Sur bölgesine yakın Al-Kamil havzasında elektrik üretimi için uygun kömür yatakları vardır. Başlıca madenleri bakır, krom, nikel, demir, altın ve gümüşdür. Ayrıca ülkede metalik olmayan alçıtaşı, kireçtaşı ve kaliteli mermer yatakları da bulunmaktadır. Ancak söz konusu sektörün GSYİH'e katkısı son derece düşüktür. 2015 Umman İstatistik Yıllığı verilerine göre Umman'da maden üretimi 2013 yılında 381 Milyon ABD Doları iken 2014 yılında 370 Milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Ülke açısından önem taşıyan madenler içinde bakır cevherleri başta gelmektedir. Çıkarılan bakır madeninden üretilen 2.300 ton katot bakırın tümü ihraç edilerek ekonomiye yaklaşık 15,9 Milyon ABD Doları gelir kazandırılmıştır. Bunun dışında ülkede az da olsa altın (165 kg) ve gümüş (3.285 kg) üretimi de yapılmaktadır. Son yılda olumlu gelişme seyri izleyen en önemli maden üretimi alanı ise mermerdir. Ülkede 2014 yılında bir önceki yıla göre % 15 oranında artışla, toplam değeri 56,4 Milyon ABD Doları olan mermer üretimi yapıldı.¹³²

5.2.8. İmalat Sanayi

Hükümet, ekonominin petrole bağımlılığının azaltılması için 1995-2020 arasında imalat sanayinin GSYİH içindeki payının % 5'ten % 15'e çıkarılmasını hedeflemektedir. 2011-2015 yıllarını kapsayan Sekizinci 5 Yıllık Plan döneminde petrol dışı aktivitelerin cari fiyatlarla % 10 oranında büyümesi beklenmektedir. Bunun başlıca yapı taşı olarak KOBİ'ler görülmektedir. İstihdama katkısı, petro-kimya ve ağır metal ürünlerinin alt sanayi ürünlerine dönüştürülmesi ve ithalata bağımlılığın azaltılması noktalarında KOBİ'lere önemli bir misyon yüklenmiş, eğitim ve kredi çalışmaları hızlanmıştır. Bununla birlikte, pratikte Ummanlı nüfusun inovasyon ve girişimcilik noktalarında bakış açısının hangi hızla değişeceği belirsizdir. KOBİ'lerin çoğunda da

¹³² T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2016, s.15.

ucuz işgücü olarak Asyalı göçmen işçiler istihdam edilmektedir. 2012 yılında imalat sanayi büyümesi % 2,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl, petrol dışı aktivitelerde imalat sanayinin payı % 61,2, bina ve inşaat sanayinin % 29,3, elektrik ve su tedarikinin payı % 7,4 ve madencilik ve taş ocakçılığının payı % 2,0 olmuştur. ¹³³

Ülkenin sanayi ve üretim faaliyetleri 8 sanayi bölgesinde (industrial estate) yoğunlaştırılmıştır: Bunlar Rusayl, Sohar, Raysut, Sur, Nizwa, Buraimi ve Al Mazunah, Sumail ve Knowledge Oasis Muscat'tır. Bunun yanı sıra, Duqm bölgesinde kurulan Özel Ekonomik Bölgesine ülke yönetimi çok büyük önem vermektedir. Gemi inşa tesislerinin faaliyete geçtiği bölgede yatırım yapacak şirketlere önemli teşvik unsurlarından faydalanmaları sağlanmaktadır. Duqm Special Economic Zone Authority, Duqm bölgesinin ekonomik kalkınmasından sorumlu kamu idaresi olup, bölgede yatırım yapmak isteyen yabancı firmaların başvuru ve bilgi taleplerine tek noktadan hizmet vermek üzere yetkilendirilmiştir. ¹³⁴

5.3. DIŞ TİCARET

Yirmi yıldan fazla süredir her yıl dış ticaret fazlası veren Umman'ın ithalat ve ihracat değerleri, uluslararası petrol fiyatlarından etkilenecek yıllar itibarıyla değişkenlik göstermektedir. Petrol, Umman'ın son on yıldır ihracat gelirlerinin yaklaşık % 70'ini oluşturmaktadır. Umman hızla büyüyen bir ekonomi olduğu için buna paralel olarak ithalatı ve ihracatı da artmaktadır. 2014 yılında ihracatı 51 milyar dolar, ithalatı da 29,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında ham petrol ihracatındaki azalıştan dolayı Umman'ın ihracatı 32 milyar dolara gerilemiştir. Umman'ın 2015 ithalatı 29 milyar dolar olmuştur. 2016 yılında Umman'ın ihracatı 24, 5 milyar dolar ithalattı ise 23,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Hızlı nüfus artışı ve coğrafi koşulların elverişsizliği nedeniyle özellikle gıda ve tarım ürünleri ithalatında daha da fazla artış yaşanacağı tahmin edilmektedir.

¹³³ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2015, s.10.

¹³⁴ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2016, s.16.

Tablo 4
Umman dış ticaret göstergeleri¹³⁵

Dış Ticaret Göstergeleri (Milyon Dolar)						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
İhracat	47,092	52,138	55,497	50,718	31,927	24,455
İthalat	23,619	28,118	34,331	29,303	29,007	23,260
Dış Ticaret Hacmi	70,711	80,256	89,828	79,481	60,934	47,715
Dış Ticaret Dengesi	23,472	24,021	21,166	21,415	2,92	1,195

5.3.1. İhracat

Umman'ın başlıca ihraç ürünleri arasında petrol yağları ilk sırada yer almaktadır. Demir cevherleri, gübreler ve işlenmemiş alüminyum Umman'ın diğer önemli ihraç ürünleridir. Umman'ın en çok ihraç ettiği ürünler sırasıyla ham petrol, doğalgaz, madenler ve kimyasal ürünlerdir. Ülkede ayrıca önemli miktarda gübre, alüminyum, plastik ürünler ile balık ihracatı gerçekleştirilmektedir. 2016 yılında Umman'ın en çok **ihracat yaptığı ülkeler ise; ÇHC (% 50.6), Güney Kore (% 8.6), BAE (% 7.3), Japonya (% 5.7), Hindistan (%4.2), Tayvan, ABD, Suudi Arabistan, Yemen, Kuveyt, Malezya, Singapur, Katar, Vietnam ve Pakistan'dır.** Ülkemiz ihracat listesinde 29. sırada (% 0.16), gelmektedir.

Tablo 5
Umman ihracat verileri¹³⁶

İHRACAT	ABD Doları (Milyon)		
	2014	2015	2016
Petrol ve Gaz	34.556	20.072	15.185

¹³⁵ <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Umman>
Erişim Tarihi: 25.04.2018.

¹³⁶ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2018, s.36.

Ham Petrol	29.906	17.138	12.835
Rafine Petrol	799	470	485
LNG	3.852	2.463	1.864
Petrol Dışı	10.644	7.750	6.237
Maden Ürünleri	3.242	1.478	1.254
Kimya Sanayi Ürünleri	2.440	1.807	1.501
Plastik ve Kauçuk San. Ürünleri	919	717	367
Temel Metaller ve Ürünleri	1.976	1.678	1.321
Diğerleri	2.067	2.071	1.793
Re-Export	7.596	6.635	5.347
Mineral Ürünler	1.332	1.459	1.704
Ulaştırma Ekipmanları	4.867	4.168	2.581
Diğerleri	1.397	1.008	1.062
Toplam Mal İhracatı	52.796	34.456	26.768

Tablo 6

Umman'ın genel ihracatı ve başlıca ihracat yaptığı ülkeler¹³⁷

Umman'ın genel ihracatı başlıca yaptığı ülkeler (Değer: ABD, Bin \$)				
	2013	2014	2015	2016
Genel (Diğer ülkeler dahil)	55.497.131	50.718.324	31.926.531	24.454.713
Çin	1.502.101	22.347.792	14.070.669	10.664.824
Bilinmeyen ülke	32.087.123	804.989	4.330.297	2.519.630
Birleşik Arap Emirlikleri	5.018.420	2.018.267	2.050.237	1.841.395
Hindistan	1.263.974	1.537.782	1.088.234	924.006
Tayvan, Çin	120.087	3.806.563	1.705.008	881.463
Amerika Birleşik Devletleri	557.325	582.155	514.601	811.702
Irak	236.674	131.194	461.775	75.913
Suudi Arabistan	2.363.384	1.135.635	1.014.278	709.551
Japonya	2.175.239	3.652.379	635.024	608.124
Güney Kore Cumhuriyeti	2.722.686	7.496.885	565.665	560.303
Yemen	235.058	98.999	562.983	517.903
Pakistan	1.073.758	1.217.074	436.102	331.403

137

http://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|512|||TOTAL|||2|1|1|2|2|1|2|1|1 Erişim tarihi:02.10.2017

Güney Afrika	357.185	216.302	335.368	306.987
Singapur	25.684	445.643	626.625	276.597
Malezya	248.809	225.188	308.957	255.053
Katar	396.267	250.596	272.175	242.407
Kuveyt	461.812	446.106	191.483	23.208
İran	323.176	2.929	228.412	224.268
Somali	321.158	162.523	182.824	175.552
Hollanda	350.555	15.809	227.616	139.818
Fransa	50.681	8.179	10.491	124.501
Vietnam	66.523	47.365	53.005	11.711
Arjantin	1.111	1.613	47.833	114.327
Kenya	106.773	81.864	59.252	93.055
Brezilya	9.681	233.215	9.078	75.543
Hong Kong, Çin	12.051	12.102	42.378	7.196
Bahreyn	122.536	106.381	80.126	70.697
İtalya	102.044	36.453	67.402	60.743
Mozambik	353.093	3.373	65.947	55.679
Tayland	112.481	1.653.697	594.127	49.941
Bangladeş	43.241	49.636	60.323	49.873
Mısır	157.812	201.837	80.821	45.184
Tanzanya	47.365	152.883	39.856	39.536
Endonezya	100.269	69.402	89.514	39.246
Cibuti	39.613	26.034	24.167	38.353
Türkiye	180.898	131.841	58.904	3.827
İngiltere	84.029	61.273	46.739	36.275
Sri Lanka	160.729	48.828	103.092	3.318
Ürdün	34.217	31.879	4.292	33.016
Avustralya	80.586	63.621	60.701	27.568
Almanya	76.426	4.101	40.325	27.321
Lübnan	28.305	18.263	16.826	18.989
Cezayir	20.189	22.467	28.115	15.003
İspanya	70.488	47.992	22.195	14.903
Madagaskar	11.777	313	214	14.455
Fas	9.524	17.952	25.727	12.553
Filipinler	137.005	8.328	14.073	1.174

Tablo 7

Umman'ın ihracatı ve başlıca ihraç ürünleri¹³⁸

Umman'ın ihracatı ve başlıca ihraç ürünleri (Değer: ABD,Bin \$).					
Kod	Ürün etiketi	2013	2014	2015	2016
	Tüm ürünler genel toplam (diğer ürünler dahil)	55.497.131	50.718.324	31.926.531	24.454.713
709	Ham petrol, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar.	32.087.130	34.834.486	17.425.800	12.867.990
999	Başka yerde belirtilmeyen emtia.	4.543.616	1.466	4.215.413	2.462.410
710	Bitümenli minerallerden elde edilen yağlar ve petrol yağları.	4.959.758	2.217.298	2.256.038	2.356.935
102	Mineral kimyasal azotlu gübreler.	905.855	657.516	683.571	502.384
601	İşlenmemiş alüminyum	691.184	770.501	621.033	477.458
902	Döngüsel hidrokarbonlar	380.187	959.860	417.418	463.613
905	Asiklik alkol ve bunların halojenlenmiş, sülfolanmış, nitrolanmış veya nitrozolanmış türevleri.	609.408	615.845	543.806	358.153
207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller.	25.352	71.723	250.023	273.191
544	İzoleli tel kablo, koaksiyel kablo ve diğer yalıtımlı iletkenler.	333.670	368.661	343.960	257.950
707	Yüksek sıcaklıkta kömür katranı damıtılmasından üretilen yağlar ve diğer ürünler.	67.017	3.560	869	213.064
02	Konsantre edilmiş tatlandırıcı ilaveli süt ve krema.	250.754	284.574	272.441	175.308
407	Kıvılcım ile ateşlemeli içten yanmalı döner pistonlu motorlar.	3	0	14.474	162.222
902	Birincil formlarda propilen veya diğer olefinlerin polimerleri.	233.102	316.924	233.547	133.705
402	Tütün veya tütün yerine sigara, purolar, sigarillolar.	165.062	0	162.342	112.601
905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer fırın mamulleri.	67.645	80.033	106.716	108.861
920	Plastikten plakalar, levhalar, filmler, folyo ve şeritler	290.093	305.608	256.858	108.139
802	Yapı taşları, inşaat taşı, doğal taşlar (kayrak hariç),mozaik küpler .	111.048	119.409	118.219	106.617
07	Ördek, kaz, hindi ve diğer kümes hayvanları yenilebilir etleri ve sakatları.	34.199	35.909	72.609	90.511
03	Dondurulmuş balık (balık filetosu ve 0304 pozisyonundaki diğer balık etleri hariç).	51.776	76.690	63.592	89.110
308	Demir veya çelikten inşaatta kullanılmak üzere hazırlanmış inşaat aksamı.	19.613	6.731	16.260	88.919
601	Demir cevheri ve konsantreleri.	1.259.636	619.546	293.689	81.293

04	Canlı koyun ve keçiler.	35.168	23.013	27.402	75.391
101	Buğday unu veya mahlut unu.	189.531	76.306	74.688	72.589
523	Çimento.	75.863	67.912	68.086	69.302
803	Hava araçları; Uçak, helikopter, uzay aracı parçaları veya aksamı.	64.447	0	30.973	68.615
06	Canlı diğer hayvanlar.	21.742	46.737	81.195	64.103
304	Demir veya çelikten ince ve kalın boru, içi boş profiller.	10.285	1.054	5.641	63.621
103	Karışık baharat ve karışık çeşniler; hardal unu ve irmiği, sos ve müstahzarları.	58.476	72.797	77.184	62.783

5.3.2. İthalat

Petrolün Umman ihracatındaki önemi nedeniyle dış ticareti, petrol satışlarının fazla olduğu Asya ülkelerine yönelmiştir. LNG satışlarının da Asya ülkelerinde yoğunlaşması bölgenin önemini artırmakta olup, bu tablonun uzun vadede değişmeyeceği düşünülmektedir. Umman, Japonya ve Güney Kore'ye temel olarak petrol satmakta ve bu ülkelerden, özellikle de Japonya'dan ağırlıklı olarak taşıt ve bazı elektrikli ve elektronik eşyalar almaktadır. BAE, 1984 yılından bu yana Umman'ın ithalatını gerçekleştirdiği başlıca ülke gibi görünmesine rağmen, bu veri yanıltıcı olabilmektedir. Nitekim BAE'den ithal edilen malların çok azı BAE orijinli olup; çoğu Jebel Ali Serbest Bölgesi'nden gerçekleştirilen reeksportlardan oluşmaktadır. 2016 yılında, Türkiye, Umman'ın ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 27. sırada yer almaktadır. Umman İthalatındaki başlıca kalemler ise sırasıyla taşıtlar, elektrikli makineler, temel metaller, madenler ve kimyasal ürünlerdir. Umman'ın ithal ettiği diğer ürünler arasında; demir-çelik ürünleri, teraftalik asit ve tuzları, süt ve krema, altın mücevherat ve pirinç bulunmaktadır.

2016 yılında en çok ithalat gerçekleştirilen ülkeler; BAE (% 48.5) , ÇHC (%5,1), Hindistan (%5,0), ABD (%4.7), Japonya (4,5) Suudi Arabistan (%3.6) , İran, Almanya, Birleşik Krallık, Brezilya, Belçika, Singapur, G. Kore ve Yemen' dir. Ülkemiz bu ülkelerin ardından 27. (% 0.48) sırada gelmektedir.

Tablo 8
Umman ithalat verileri¹³⁹

İTHALAT	ABD Doları (Milyon)		
	2014	2015	2016
Canlı Hayvanlar ve Ürünleri	1.220	1.161	1.141
Maden Ürünleri	3.349	4.341	2.861
Kimya Sanayi Ürünleri	2.563	2.465	1.751
Temel Metaller ve Ürünleri	3.407	3.242	3.018
Elektrikli Makine ve Mekanik Ekipman ve Parçaları	5.012	5.781	4.856
Ulaştırma Ekipmanları	6.627	4.587	2.868
Diğerleri	6.894	6.051	6.646
Toplam Mal İthalatı	29.071	28.776	23.141

Tablo 9
Umman'ın genel ithalatı ve başlıca ithalat yapılan ülkeler¹⁴⁰

Umman'ın genel ithalatı ve başlıca ithalat yapılan ülkeler (Değer: ABD, Bin \$)				
	2013	2014	2015	2016
Genel (diğerleri dahil)	34.331.193	29.303.100	29.007.335	23.260.012
Birleşik Arap Emirlikleri	10.171.534	9.513.477	10.159.886	10.480.471
Bilinmeyen ülke	4	0	4.232.423	2.609.714
Çin	1.048.136	1.405.898	1.456.449	1.125.243
Hindistan	3.117.137	1.265.663	1.564.069	1.121.930
Suudi Arabistan	2.023.711	1.201.445	1.173.375	813.247
Amerika Birleşik Devletleri	1.514.645	1.264.733	1.051.493	766.927
İran	561.183	346.319	29.768	642.237
Japonya	3.323.032	3.579.155	446.782	506.319
Brezilya	1.234.984	1.139.543	623.005	375.135
Singapur	277.232	447.623	132.373	356.371
İngiltere	516.233	514.468	446.822	34.246
Belçika	387.737	34.396	279.913	340.211
Yemen	63.307	29.599	24.124	296.667
Almanya	938.521	863.386	523.892	293.277

¹³⁹ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Umman Ülke Raporu 2018, s.37.

¹⁴⁰

http://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|512|||TOTAL|||2|1|1|2|1|2|1|1 Erişim tarihi:02.10.2017

İtalya	638.139	572.896	526.821	260.645
Katar	1.235.159	44.181	528.169	222.561
Fransa	346.845	258.908	259.302	182.771
Avustralya	332.561	319.392	226.136	18.102
Güney Kore Cumhuriyeti	960.055	1.073.445	529.478	169.237
Bahreyn	250.761	200.295	256.474	163.087
Malezya	267.524	248.546	219.771	161.078
Somali	112.777	137.079	140.849	151.101
Hollanda	494.286	42.545	672.222	131.559
Mısır	111.909	99.288	112.434	124.879
Endonezya	214.659	233.233	203.535	11.829
İsviçre	1.887	176.278	176.571	110.542
Türkiye	386.875	332.359	235.884	110.108
Rusya Federasyonu	333.642	362.399	267.971	105.842
Tayland	680.257	482.625	199.821	100.444
Pakistan	258.072	221.134	220.055	87.301
İspanya	171.895	21.871	196.935	72.268
Kuveyt	269.676	158.432	203.206	59.632
Ukrayna	72.525	30.491	34.984	53.249
Kanada	98.244	9.026	88.367	52.221
Ürdün	30.147	51.237	56.071	50.091
Irak	225.823	73.125	135.486	47.028
Arjantin	40.829	38.317	37.369	46.072
Vietnam	2.399	60.837	54.286	44.103
Tayvan,Çin	158.777	123.592	42.498	35.911
Danimarka	117.588	141.705	79.503	34.159
Hong Kong Çin	6.849	78.536	99.787	34.129
Polonya	66.788	4.093	2.174	2.122
Romanya	63.422	32.125	37.002	19.739
İrlanda	37.145	33.549	53.588	19.371
Sri Lanka	12.608	10.057	10.415	18.508
Meksika	25.871	20.242	1.321	18.403
Tanzanya	22.567	19.156	17.044	18.236

Tablo 10 Umman'ın ithalatı ve başlıca ithal ürünler¹⁴¹

Umman'ın ithalatı ve başlıca ithal ürünler (Değer: ABD, Bin \$).					
Kod	Ürün etiketi	2013	2014	2015	2016
	Tüm ürünler genel toplam (diğer ürünler dahil)	34.331.193	29.303.100	29.007.335	23.260.012
999	Başka yerde belirtilmeyen emtia.	17.283	10.053	4.242.136	2.617.713
710	Bitümenli minerallerden elde edilen yağlar ve petrol yağları.	7.184.253	1.547.063	3.071.361	1.860.830
108	Altın (işlenmemiş,yarı mamul).	224.692	207.855	414.159	558.942
517	Telefon setleri, hücresel şebekeler için telefonlar ve diğer kablosuz ağlar için telefonlar	376.428	427.772	461.089	507.694
523	Çimento.	290.997	328.638	356.444	415.201
113	Mücevher eşyalar ile bunların parçaları, kıymetli metal.	397.140	231.616	413.450	373.479
601	Demir cevheri ve konsantreleri.	1.235.858	938.759	437.957	337.704
481	Musluk, tıkaç, vana ve boru, kazan gövdesi, tank, fiçı ve benzeri aletler.	325.197	281.456	342.626	335.183
511	Rafine edilmiş palm yağı ve fraksiyonları (kimyasal olarak modifiye hariç).	148.383	147.155	114.061	314.652
02	Konsantre edilmiş,tatlandırıcı ilaveli süt ve krema.	363.380	396.596	325.253	290.413
004	İlaçlar, Terapötik veya profilaktik kullanımlar için karışık veya karışmamış ürünlerden oluşan.	256.928	299.999	324.513	277.895
415	Klima,motorlu fan içeren makina ve ısı değiştirme elemanları.	238.858	279.241	298.256	277.611
308	Demir,Çelik yapılar ve parçaları.	253.837	189.088	238.831	250.823
402	Tütün veya tütün yerine sigara,purolar,sigarillolar.	165.608	186.190	249.808	248.985
431	8430 ile 8425 kodunda yer alan makine ile kullanıma uygun aksam ve parçaları.	441.565	367.911	457.531	246.711
304	Demir veya (dökme demir ürünleri hariç) çelik borular, dirsekler ve içi boş profiller.	527.588	291.553	386.527	246.571
411	Turbojetler,turbo propulsörler ve diğer gaz türbinleri.	150.810	81.455	124.682	228.763
414	Hava ve vakum pompaları.	133.204	130.556	158.248	228.507
802	Helikopter,uçaklar,hava taşıtları.	0	0	227.024	204.997
413	Sıvılar için pompalar.	192.240	187.621	235.607	195.087

¹⁴¹ http://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm Erişim tarihi:02.10.2017

407	Bakırdan çubuklar ve profiller.	405.952	308.968	203.769	194.275
214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar.	297.473	322.955	226.191	186.626
07	Ördek, kaz, hindi ve diğer kümes hayvanları yenilebilir etleri ve sakatları.	225.220	198.392	210.570	173.905
901	Birincil formlarda etilen polimerleri.	157.221	161.540	197.653	168.451
011	Kauçuktan mamul yeni pnömatik lastikler	195.409	201.434	199.230	166.066
544	İzoleli emaye yapılmış veya anodize tel, kablo,koaksiyel kablo ve diğer yalıtımlı iletkenler.	278.574	204.675	187.996	165.332
04	Canlı koyun ve keçiler	90.904	125.042	129.161	161.062
307	Demir veya çelikten boru bağlantı parçaları.	164.454	131.100	146.867	156.158

5.4. YAKIN DÖNEM TÜRKİYE-UMMAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Umman arasındaki ticaret hacmi, iki ülke arasındaki tarihi ve sosyal ilişkilere bakıldığında ihmal edilmiş ve olması gereken seviyeden çok uzak olsa da son on yılda önemli ölçüde artış ivmesi yakalamıştır. Böyle olmakla birlikte küresel petrol fiyatlarına bağlı olarak 2016 yılında düşüş yaşanmıştır. 2014 yılında 592 milyon ABD Dolarına ulaşan ikili ticaret hacmi (ihracatımız 491 milyon, ithalatımız 101 milyon Dolar), küresel ölçekli sıkıntılarının da etkisiyle 2016 yılında yaklaşık 300 milyon Dolar seviyesine gerilemiştir. Petrol yağları, demir-çelik ürünleri, kimyasal maddeler, makine ve ekipman ile inşaat malzemeleri Umman'a ihracatımızın başlıca kalemlerini oluşturmaktadır. İthal ettiğimiz ürünler arasında ise sanayimizin ihtiyaç duyduğu petrol bazlı ara maddeler, diğer ham maddeler ve alüminyum yer almaktadır.

Türkiye'nin Umman ile geçmiş yıllarda gerçekleştirdiği ticarete bakıldığında, dış ticaret dengesinde her yıl fazla verildiği ve 2003 yılında Umman'a ihracatta yakaladığımız artış trendinin 2008 yılında da devam ettiği görülmektedir. Ancak 2009 yılında %51 oranında bir düşüşle 106 milyon dolara gerilemiştir. 2010 yılında ise tekrar canlanıp 129 milyon dolara yükselmiştir. Türk ürünlerini tanıtıcı fuar ve ticaret heyeti gibi etkinlikler olmama-

sına rağmen Umman'a ihracatta son yıllarda kayda değer bir artış görülmektedir. 2012 yılında ihracatımızın 268 milyon dolara 2013 yılında 374 milyon dolara 2014 yılında da 491 milyon dolara çıkması bunun en güzel göstergesidir. 2007 yılında tek seferlik yapılan büyük alımlarla 2 milyon dolardan 24 milyon dolara çıkan ithalatımız, 2012 yılında da 53 milyon dolar 2013 yılında 150 milyon dolar 2014 yılında da 101 milyon dolar olmuştur.

Ancak 2014 yılında Umman'ın petrol gelirlerindeki azalma ekonomisini olumsuz etkilemiş ve 2014 yılı ithalatında bir önceki yıla göre %15 azalma gerçekleşmiştir. Bu süreç 2015 ve 2016 yılında da devam etmiştir. Umman'ın 2015 yılı ve 2016 yılı ithalatı incelendiğinde düşüşün devam ettiği görülmektedir. Umman'ın ithalatındaki düşme Türkiye'nin Umman'a olan ihracatını da etkilemiş 2015 yılında 325 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracatımız, 2016 yılında % 24 azalarak 245 milyon dolara gerilemiştir.¹⁴²

Tablo 11
Türkiye - Umman ikili ticareti¹⁴³

Türkiye - Umman ikili ticareti (Değer: ABD Bin \$)				
Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2016	243.798	49.087	292.885	194.712
2015	324.571	60.169	384.740	264.402
2014	491.049	101.364	592.413	389.685
2013	373.988	150.394	524.382	223.593
2012	268.460	52.849	321.309	215.611
2011	214.651	56.558	271.209	158.093
2010	129.311	39.464	168.775	89.846
2009	105.518	16.584	122.102	88.934
2008	215.755	10.611	226.366	205.144

¹⁴² <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Umman> Erişim Tarihi: 25.10.2017.

¹⁴³ www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=624 Erişim tarihi:15.10.2017.

2007	91.831	24.334	116.166	67.497
2006	71.000	2.113	73.113	68.888
2005	39.959	3.871	43.831	36.088
2004	29.119	1.387	30.506	27.732
2003	22.484	1.293	23.776	21.191
2002	31.373	72	31.445	31.301
2001	30.682	224	30.906	30.458

Türkiye-Umman Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantıları her iki yılda bir gerçekleştirilmektedir. Umman'da, çoğunluğu müteahhitlik ve mühendislik sektöründe olmak üzere 30'dan fazla Türk şirketi mevcuttur. Bu şirketlerin Umman'daki toplam iş hacmi 2016 yılı sonu itibariyle 6,5 milyar Dolar civarındadır. Öte yandan, Türkiye'de emlak, madencilik, ticaret ve inşaat alanlarında 17 Ummanlı şirketin faaliyet göstermektedir.

Umman'da yaklaşık 3000 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yaşamaktadır. Umman'da ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çoğunluğu bu ülkede iş yapan müteahhitlik firmalarının personeli ile ailelerinden oluşmaktadır, küçük bir kısmı ise, kamu ve özel sektör ile ülkede yerleşik uluslararası şirketlerde çalışmakta, lise ve üniversitelerde akademik personel olarak görev yapmaktadır, geri kalan kısmını ise restoran işletmecisi, berber, oto tamircisi gibi hizmet, inşaat ve perakende sektöründe çalışan esnaf, küçük ve orta ölçekli girişimciler grubu oluşturmaktadır.¹⁴⁴

5.4.1. Türkiye ile Umman arasında yapılan ikili anlaşmalar ve protokoller

¹⁴⁴ <http://muskat.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/217861> Erişim Tarihi 05.10.2017

Tablo 12
Türkiye ile Umman arasında yapılan ikili anlaşmalar ve protokoller¹⁴⁵

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi
Ticaret ve Ekonomik, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması	24 Aralık 1995
TOBB ile Umman Ticaret ve Sanayi Odası Arasında İkili İşbirliği Protokolü	1 Aralık 1997
Sivil Havacılık Anlaşması Değişiklik Protokolü	21 Eylül 1999
Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	21 Eylül 1999
Kültür, Eğitim, Enformasyon, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı	21 Eylül 1999
Ticaret ve Ekonomik, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması (Revize)	13 Ocak 2004
Uluslararası Kara Yolu Taşımacılığı Anlaşması	13 Ocak 2004
Çevre Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması	13 Ocak 2004
İGEME ile Umman Yatırımların Teşviki ve İhracatı Geliştirme Merkezi (OCIPED) Arasında Mutabakat Zaptı	13 Ocak 2004
Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ve Umman Sultanlığı, Spesifikasyonlar ve Ölçümler Genel Müdürlüğü (DGSM) Arasında Teknik İşbirliği Programı	13 Ocak 2004
T.C. Tarım Bakanlığı ile Umman Sultanlığı Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı Arasında Mutabakat Zaptı	13 Eylül 2005
T.C. Sağlık Bakanlığı ile Umman Sultanlığı Sağlık Bakanlığı Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Zaptı	24 Aralık 2005
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	31 Mayıs 2006
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	4 Şubat 2007
KEK 9. Dönem Protokolleri	2 Ekim 2012
KEK 10. Dönem Protokolleri	10 Mayıs 2017

¹⁴⁵ T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği **Umman Ülke Raporu** 2018, s.38.

5.4.2. Türkiye'nin Umman'a İhracatı

2016 yılında Türkiye'nin Umman'a gerçekleştirdiği ihracatta ilk sıraya demir çelik çubuk ihracatımız yerleşmiştir. Söz konusu ihracat 57,4 milyon dolar olmuştur. Umman'a 14 milyon dolarla ikinci sırada demir çelik inşaat aksamı, üçüncü sırada 12 milyon dolarla mobilya ihracatımız yer almaktadır.

Tablo 13
Türkiye'nin Umman'a ihracatı ve başlıca ihraç ürünleri¹⁴⁶

Türkiye'nin Umman'a ihracatı ve başlıca Ürünler (1.000 \$)				
Ürün Kodu	Ürün etiketi	2014	2015	2016
	Tüm ürünler	491.049	324.914	243.824
214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş)	88.814	73.297	57.391
308	Yapı aksamı,yapılarda kullanılmak üzere demir veya çelikten hazırlanmış levha, çubuk, köşebent, şekil, kesit, boru vb.	8.891	17.017	13.918
403	Mobilya ve parçaları	4.041	8.375	11.713
702	Dokuma halı diğer tekstil yer kaplamaları	9.932	10.555	9.446
544	İzole edilmiş tel, fiber optik kablolar, elektrik iletkenleri	16.667	10.746	7.689
905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer fırıncılık ürünleri	1.249	2.630	6.194
923	Plastiklerin malların taşınması veya ambalajlanması için kullanılan malzeme, tıplar, kapaklar	3.123	3.689	5.374
916	Plastikten monofilament, herhangi bir enine kesit boyutu > 1 mm olan çubuklar, çubuklar ve profil şekiller	1.257	2.268	4.029
002	Domatesler, sirke veya asetik asitten başka şekilde hazırlanmış veya korunmuş	8.969	2.818	4.006
401	Yataklar (yataklara dönüştürülebilir olsun olmasın) ve bunların parçaları	1.381	1.713	3.927
537	8535 veya 8536 kodunda yer alan iki veya daha fazla cihaz ile teçhiz edilmiş elektrik panoları, paneller, konsollar, masalar, dolaplar ve diğer bazlar	2.291	6.807	3.841

146

http://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|792||512||85||4|1|1|1|2|1|1|1|1
- Erişim tarihi:29.09.2017

437	Tohum, tahıl veya kurutulmuş baklagil sebzelerin temizlenmesi, sınıflandırılması veya derecelendirilmesi için makineler ve parçaları	758	973	3.529
414	Hava veya vakum pompaları ,hava veya diğer gaz kompresörleri ve fanları	264	271	3.459
806	Kakao içeren çikolata ve diğer gıda müs-tahzarları	3.061	2.571	3.355
217	Demir veya alaşımsız çelik teller, rulolar halinde (çubuklar ve çubuklar hariç)	534	1.047	3.255
802	İnşaat taşı, doğal (kayrak hariç), işlenmiş doğal taşlar,kaldırım taşları, döşeme taş-ları.	3.754	4.010	3.159
925	Plastikten inşaat malzemesi.	1.402	2.106	2.517
403	Kauçuk, plastik, deri veya kompozisyon deri dış tabanları ve deri üstleri olan ayakkabılar	2.590	3.830	2.402
474	Toprak, taş, cevher veya diğer mineral maddeleri ayırma, eleme, ayırma, yıka-ma, öğütme, öğütme, karıştırma ve92 ya yoğurma makineleri ve parçaları.	7.308	5.479	2.299
325	Demir veya çelikten diğer eşya.	15	790	2.272
455	Metal haddehaneleri ve ruloları; metal haddeleme makineleri, parçaları.	2.276	2.897	2.022
425	Kasnak takımları ve vinçler,krikolar.	3	10	1.859
302	Mobilya, kapılar, merdivenler, pencereler, panjurlar, sandıklar, çekmeceler vb. İçin uygun metal montaj parçaları, bağlantı parçaları vb.	805	1.270	1.775
902	Makarna, erişte, lazanya, kuskus	132	460	1.721
619	Bebekler için sıhhi havlular (pedler) ve tamponlar, peçete ve benzeri eşyalar.	3.443	2.823	1.692
321	Demir veya çelikten ocaklar, ızgaralar, barbeküer, mangallar ve benzeri elekt-rikli olmayan ev aletleri ile bunların ak-sam veya parçaları.	1.681	2.099	1.566

5.4.3. Türkiye'nin Umman'dan İthalatı

Umman'dan ithalatımız genel olarak petro-kimya sanayi ürünleri ile bazı hammaddelerden oluşmaktadır. İthalatın büyük bir bölümünü işlenmemiş alüminyum oluşturmaktadır.

Tablo 14

Türkiye'nin Umman'dan ithalatı ve başlıca ithal ürünleri¹⁴⁷

Türkiye'nin Umman'dan ithalatı ve başlıca Ürünler (1.000 \$)				
Ürün Kodu	Ürün etiketi	2014	2015	2016
	Toplam (Diğer ürünler dahil)	101.364	60.159	49.087
7601	İşlenmemiş alüminyum	75.351	46.499	21.204
3907	Poliasetaller,polieterler ve epoksit reçineler, polikarbonatlar, alkid reçineleri, polialil esterler ve diğer polyesterler.	7.469	3.202	12.891
3102	Mineral veya kimyasal azotlu gübreler.	0	0	8.940
3902	Propilen veya diğer olefinlerin polimerleri, birincil formlarda.	399	4.763	2.686
5508	Suni kesikli elyaftan dikiş ipliği.	1.284	817	1.359
3920	Plastikten tabaka, film, folyo, şerit, hücresel olmayan ürünler ve 3918 pozisyonundaki zemin, duvar ve tavan kaplamaları.	2.180	1.899	620
7307	Demir veya çelikten boru veya boru bağlantı parçaları (kaplinler, dirsekler, kovanlar)	0	1	407
2103	Sos,karışık çeşniler ve karışık baharatlar,hardal unu.	104	624	291
307	Yumuşakçalar (canlı, taze, soğutulmuş, dondurulmuş, kurutulmuş, tuzlanmış).	0	0	167
7308	Demir veya çelikten inşaat aksamı, kapılar, panjurlar, korkuluklar, levha, çubuk, köşebent, boru vb.	0	30	105
3303	Parfümler.	47	98	95
3917	Plastik borular ve hortumlar ve bunun için bağlantı parçaları, örneğin plastiklerin eklemeleri, dirsekleri.	5	271	88
7606	0,2 mm kalınlığa sahip alüminyum levhalar, levhalar ve şeritler (genişletilmiş plakalar hariç)	3.104	1.744	76

¹⁴⁷ http://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|792||512||85|||4|1|1|1|2|1|1|1|1
- Erişim tarihi:29.09.2017

3901	Etilen polimerleri, birincil formlar	0	0	25
5509	Sentetik elyaftan iplikler (dikiş ipliği ve perakende satış için kullanılan iplik hariç)	0	0	24
2530	Vermikülit, perlit ve diğer mineral maddeler	1	14	19
8708	Traktörler, on veya daha fazla kişinin taşınması için motorlu taşıtlar, motorlu araçlar.	11	1	17
4820	Defterler, hesap defterleri, makbuz, klasörler, dosya kapakları, kırtasiye ürünleri, kitap kapakları, kağıt ve mukavvadan.	0	0	14
7326	Demir veya çelikten diğer eşya (döküm ürünler hariç)	0	0	8
8507	Elektrik akümülatörleri.	32	0	4
3304	Güzellik veya makyaj müstahzarları ve cilt bakımı için müstahzarlar.	8	2	1
7616	Alüminyumdan diğer aletler	12	0	0

SONUÇ

Umman, ekonomisinin salt petrole bağımlılığını azaltmak için petrol dışındaki sektörleri geliştirerek, ekonomiyi petrol gelirleri olmadan istikrar içerisinde yaşayabilecek duruma getirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla imalat sanayii geliştirilmekte, önemli potansiyele sahip balıkçılık sektörünün ekonomiye katkısı artırılmakta, ülkenin coğrafi konumunun verdiği avantajlar kullanılarak deniz taşımacılığı ve transit ticaretin geliştirilmesi çalışmaları yapılmaktadır. Petrol ihracatına olan bağımlılığın azaltılarak, turizmin geliştirilmesi, limanların genişletilerek uluslararası transit deniz taşımacılığından pay alınması, serbest bölgeler kurulması ve hafif sanayi yatırımlarının artırılması, madencilik geliştirilmesi Umman'ın öncelikli ekonomik amaçlarıdır. Dokuzuncu Beş Yıllık Planında hükümet gelir kalemlerini farklılaştırmak, ihracatı artırmak, daha fazla ve daha iyi istihdam olanakları sunarak, ekonomik çeşitlendirme için gelecek vaat eden beş ana sektörde büyük yatırımlar planlamaktadır, bu sektörler: imalat, nakliye ve lojistik, turizm, balıkçılık ve madencilik sektörleridir.

Umman Petrolden elde ettiği kaynakları, halkın, ülkenin ve bölgenin kalkınmasına ayırmaktadır, son yıllarda dinamik inşaat sektörü şirketler için hem iyi bir yatırım yeri hem de ilgili firmalar için iyi bir saha ve pazar olmuştur. Umman devleti ekonominin çeşitlendirilmesi ve altyapının güçlendirilmesi için birçok büyük çaplı turizm, sanayi, elektrik ve su, karayolları, savunma ve havaalanları projeleri başlatmış ve yürütmektedir.

Tarihi ve köklü ilişkilere sahip olan Türkiye ile Umman arasında siyasi olarak bir problem bulunmamaktadır. Sosyal olarak ilişkilerin tarihi derinliğinin farkında olan halkların birbirlerine bakış açısı pozitifdir. Bununla birlikte İki ülkenin bölgesel sorunlara bakışı, sorunların çözümü için çaba gösterme iradesi ve sorunların diyalog ve karşılıklı iyi niyetle çözümünde birbirlerine yakın bir bakış açısı vardır.

Türkiye Umman ekonomik ilişkilerine baktığımızda ise iki ülke arasındaki ticaret hacmi, tarihi, siyasal ve sosyal ilişkilere rağmen yeterince gelişmemiş olmakla beraber son on yılda önemli bir artış ivmesi yakalamıştır.

Tüketim ürünlerinin %80 kadarını yurtdışından ithal eden Umman, Türk ihracatçılar için önemli bir pazar konumundadır. Türk firmaları gıda sektöründe; canlı hayvan, et ve et mamulleri, süt ve süt ürünleri, buğday, un, pirinç, taze veya dondurulmuş sebze ve meyveler, alkolsüz içecekler, bitkisel yağlar ihraç edebilirler. İhraç edilecek diğer ürünler ise; kağıt ürünleri, lastik tekerlekler, demir ve çelik ürünleri, ısıtma ve havalandırma ekipmanları, taşıt araçları ve yedek parçaları, mobilya ve döşeme malzemeleri, inşaat malzemeleri ve aksesuarları, pompalar, plastik borular, aydınlanma cihazlarıdır.

Umman'ın Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde öngördüğü alt ve üst yapı projeleri Türk müteahhitlik sektörü için cazip fırsatlar oluşturmaktadır.

Umman pazarının önemli bir özelliği de, ülkenin coğrafi konumu ve tarihsel geçmişi çerçevesinde sadece Arap Yarımadası için değil, Hint alt kıtası ve Doğu Afrika pazarları için uygun bir giriş kapısı teşkil etmesidir. Bu çerçevede, Ummanlı tüccarların, Zanzibar, Kenya, Yemen, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka'daki bağlantılarının kullanılması ile birlikte çok daha geniş bir pazara ulaşma imkanı vardır.

EK: MASKAT MESELESİ¹⁴⁸

---

¹⁴⁸ Maskat meselesi / Fahreddin Rumbeyoğlu, Mehmed Nabi. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1334/1918. 6 s. ; 30 cm. Maskat (Umman) Tarihçe /Osmanlıca, Kaynak Adres: <http://isamveri.org/pdfrisaleosm/R178077.pdf>

502

مسقط مسئلہ سی

2348

11344

استانبول — مطبعہ حاضرہ

۱۳۳۴

مسقط مسقطی

مسقط جزیره العربک جنوب شرقی مندمه بر شهر اولوب عمان ایالتک پایتختیدر. بصره کورفزی نیک مدخله حاکم اولسی حسیله بر موقع بحری اوله رق حائر اهمیتدر. (مقرعا) نیک باشلیجه لیمانی اولان (گوادار) شهری مسقطه عاندر؛ و مسقط حاکمی ایله عقد ایدیلان بر ائتلاف موجنبجه بولیمان انکلتزه طرفدن اشغال ایدلمش درکه ایران و هندستانه کیدن تلغراف خطوطنک موقفیدر. مسقطه بر هندستان مأمور سیاسی بولمقددر. موقع جغرافیسی حسیله جزیره العربک داخاندن تجرید ایدلمشدر. مسقطک آرقه جهتده عادتاً دیوار کبی طاغیر موجود اولوب هیچ بر بولی یوقدر. جزیره العرب ایله ارتباطی یالکز (مطراح) جهت شمالیسندن دکره اینن بر طرفدن عبارتدر. کرک مسقط و کرک مطراح قره جهندن قلهلی دیوار لاله مدافعه اولمقددر.

مسقطک اهمیتی ۱۵۰۶ تاریخده پورتکیز لک (هرمز) حوالیسنی و مسقط ایله عمان سواحلی ضبط و اشغالری ایله باشلامشدر. ۱۵۰۸ ده (البوکرک) اولا (قریاط) ی تخریب ایتدیکی وقت (قلخط) بتون ساحلک اک اهمیتی لیمانی ایدی؛ مسقط اصلاً حائر اهمیت دکلدی. بو تاریخدن اعتباراً یوز اون درت سنه دوام ایدن پورتکیز اشغالی انسانده مسقط بر موقع بحری حالی کسب ایتمش و اختلالات داخلیه، عربلرک تجاوزلری و عثمانیلرک استیلالری آواننده بر عامل اوله رق اهمیتی تزیاید ایلشدر.

پورتکیز لک ۱۶۲۲ تاریخده هرمنی غائب ایتدکلری وقت مسقط پورتکیز دونناسنک قرار کاهی اولمش وانلرک عربستان ساحلنده اشغال ایتدکلری مواقعک اک اهمیتیسی حالی ایشدر.

۱۶۵۰ تاریخده پورتکیز لک عمان دن تمامیه دفع ایدلمشدر.

مسقط ۱۶۴۸ تاریخده عمان امامی طرفدن ضبط و تسخیر ایدلمش و پورتکیز لک اورادن کلیاً تنکیل ایدلمشدر. عمان پورتکیز لری متعاقب ایرانیلر طرفدن اشغال ایدلمشده ۱۷۴۱ تاریخده بونلرده ترک ایدوب چکلمشدر. ۱۸۰۴ دن ۱۸۵۶

تاریخچه قدر اجرای حکومت ایدن عمان حاکی س سعید امین سلطان زماننده مسقط
ثروت معموریتك اوج بالاسنه واصل اولمشدر. سعیدك ایلک آوان حکومتنده وهابیلرله
متمادیا محاربه ایدلمش و عمان ویرکو تأدیسه مجبور اولمشدر .

او حوالیده عربلر طرفدن ایقاع ایدیلان قورصانلق انکلترونك مداخله سنی انتاج
ایتمش و ۱۸۱۰ ده قوت وشوکتلری انکلترونه وهندستاندن کوندریلان قوای عسکریه
طرفدن تخریب ایدلمشدر .

۱۸۱۷ ده وهابیلرک هزیمتدن صکره سعید تکرار اعاده استقلال ایتمشدر مومی الیه
هندستان لیاندریدن انشا و تسلیح ایتدیردیکی غرب اصولنده دونما الیه (سقوطره)
و (زنکبار) ی ضبط ایتدیکی کبی هرمن بوغازینک شمانده کی ایران سواحلی و (گوادین)
ی استیلایه موفق اولمش وامور داخلیه سنده کی سیاست اهرارانه سی سایه سنده (صوخار)
(بارقه) و (مسقه) موقعلری غایت معمور برر تجارت لیانی حالی آلمشدر . سعید
۱۸۵۶ سنه سنده وفات ایلمش و حکومتی منقسم اوله رق اک کوچک اوغلی ماجد زنکباری
آلمش و ایکی بیوک برادرلری عمانه صاحب اولمق ایستدکلرندن آره لرنده اختلاف ظهور
ایتمشدر . بیوک اوغلی (تونی) انکلترونه معاوتیله نهایت الامر غلبه ایدرک عمانه صاحب
اولمش و ۱۰ مارت ۱۸۶۲ ده عمان سلطانلرینک استقلاللارینی تصدیق ضمننده انکلترونه
و فرانسه حکومتلری آره سنده بر ائتلاف عقد اولمشدر .

مومی الیه تونی ۱۸۶۶ ده قتل اوله رق خاننی سعید ترکی ۱۸۸۸ سنه قدر اجرای
حکومت ایتمشدره ترکی نک وفاتندن متعدد اشخاص حکومته ادعای حق ایتمشدره . نهایت
انکلترونه حکومتی طرفدن اوغلی (فیصل) طاتمش و کندیسنه انکلترونه هندستان وارداتندن
تخصیصات تأمین اولمشدر .

عمان قطعه سنک باب المندب بوغازینه قدر جنوب ساحلی اشغال ایدن قبائل ایله دخی
عین صورته عقد ائتلاف ایدلمشدر .

هندستان مأمور سیاسی میرآلای (میلس) عمانده برسیاحت اجرا ایدرک قطعه
مذکورهنک قوه انباتیه و ثروتی حقنده بر لایحه تقدیم ایتمشدره . ۱۸۹۸ سنه سنده فرانسرلر
مسقطی کور استاسیونی اوله رق استعمال ایتک حقی کسب ایتمشدره .

مسقط حقیقه ۱۹۰۴ سنه سی تشرین اولنده انکاتره ایله فرانسه آره سنده تکون
ایدن اختلافدن طولایی لاهی حکم محکمه سی بر قرار اعطا ایلمش و بو قرار هر ایکی
دولت طرفدن قبول اولمشدر . اساس اختلاف ایسه بروجه آتیدر :

انکاتره و فرانسه دولتلی ۱۸۶۳ سنه سی مارتنک اوننده عقد ایتدکلی ائتلاف ایله
مسقط (سلطانک) استقلالنه رعایت ایتکی تمهد ایتمشدری . فرانسه حکومتی طرفدن
کندی مستملکاتی کذرکاهنده و بحر محیط هندی ده سیر و سفر ایدن مسقط تبعه سنندن
بعضارینک متصرف اولدقلمی بطس (بونلر اوتوزدن ایکوز و بشیوزه قدر طونیا تویی
حامل قبودان و طاقه سی یرلی اهلیدن متشکل سفینه در) لردن بعضارینه فرانسه بایراغی
چکمه که مساعده ایلمی انکاتره طرفدن مسقط امامنک استقلالنی مخل و مذکور ائتلافه
مخالف تلقی ایلمشدر . زیرا اشبو یلکنیلیر فرانسه بایراغی حامل اولقله عمان کورفرزنده
فرانسه نک حمایه سنندن مستفید اولدیلیر و عمان سواحلنده طولاشان انکایز سفائن حریبه سنک
زیارتندن بونلری مصون براقان بوحمایه انکایز لیرک عدم خوشنودیسینی موجب اولیوردی ؟
بونک اوزینه ایکی دولت آره سنده بعض اختلافات سرزده ظهور اوله رق عمانده بولنان
انکاتره قونسلسونک تشویقی اوزرینه مذکور یلکنیلیرک صاحب لردن بعضاری توقیف
و تجریم ایلمش و بو سبیدن طولایی اختلاف کسب جدیت ایتش ایدی .

بواننده انکاتره قرالی ادوار پارسه کلدیکنندن مسئله نی حکم طریقیه حل ایتک اوزره
۱۹۰۳ سنه سی تشرین اولنک اون درنده بعض مذاکراتدن صکره لوندرده بر مقاوله نامه
امضالشمشدر .

انکاتره حکومتی مسقط (سلطان) نی مذاکراته اشتراک ایتدیرمک ایستدیگی حالده
فرانسه حکومتی امامک ۱۹۰۴ ائتلافنده و ۱۸۶۳ بیاننامه سنده واضع امضا اولماسی
حسیله مسئله بیگانه اولدیغنی ادعا ایتش ایسه ده مومی الیه دخی محکمه یه وکیل کوندره رک
مسئله نک صورت حلنه اشتراک ایتشدر . لاهی حکم محکمه سی ایسه مسئله نی هر ایکی طرفک
موجب ممنونیتی اوله جق بر صورتده حل ایتشدر .

مهد اسلامیت اولان جزیره العربک تمامیه حکومت سنیه یه عائدیتی اوتهدنبرو باب عالی
طرفدن ادعا اولنمقده اولدیغنی حالده مسقط حاکمنک استقلالنی حقیقه انکاتره و فرانسه
حکومتلی آره سننده عقد اولنان ائتلاف و مقاولاته اعتراض اولدیغنه دائر دوسیه لرده

برکونا وثائقه تصادف اولئمدینی کبی مسقط حا کیمله اشبودولئر آره سندہ تأسس ایدن مناسبات
سیاسیه اصله ایدلامشدر. فقط حکومت سنیه دول معظه یه قارشو بیاتندہ دائمًا
جزیره العربک یدتصرف وحا کیتندہ اولدیفندہ اصرار ایدوب مسقط امامک استقلالنی هیچ
بروقتده طانیامشدر .

باب عالی سا ۲۷ تشرین ثانی سنہ ۱۹۱۶

روما سفیر کبیری
محمد نابی

سفرای سلطنت سنیه دن
روم بک اوغلی فخرالدین

TRANSKRİPSİYON

MASKAT MESELESİ

Maskat, Arap Yarımadası'nın güney doğusunda bir şehir olup, Umman Eyaleti'nin başkentidir. Basra Körfezi'nin girişine hâkim olması hasebiyle önemli bir deniz mevkiidir. Mukraa'nın başlıca limanı olan Gevader şehri Maskat'a aittir ve Maskat Hâkimi ile akdedilen bir anlaşma mu'cibince bu liman İngiltere tarafından işgal edilmiştir ki, İran ve Hindistan'a giden telgraf hududundadır. Maskat'ta bir Hindistan siyasi memuru bulunmaktadır. Coğrafi konumu hasebiyle Arap Yarımadası'nın iç bölgelerinden tecrid edilmiştir. Maskat'ın arka cihetinde adeta duvar gibi dağlar mevcut olup, hiçbir yolu yoktur. Arap Yarımadası ile irtibatı yalnız Mutrah'ın kuzey tarafından denize inen bir yoldan ibarettir. Gerek Maskat ve gerek Mutrah kara tarafından kaleli duvarlarla müdafaa olunmaktadır.

Maskat'ın ehemmiyeti 1506 tarihinde Portekizlilerin Hürmüz yöresi ve Maskat ile Umman sahillerini zapt ve işgalleriyle başlamıştır. 1508'de Portekizli komutan Albuquerque evvela Karyat'ı tahrip ettiği vakit Kalhat bütün sahilin en ehemmiyetli limanı idi. Maskat asla ehemmiyetli değildi. Bu tarihten itibaren 114 sene devam eden Portekiz işgali esnasında Maskat bir deniz mevki halini kazanmış ve dâhili karışıklıkla, Arapların saldırıları ve Osmanlıların yayılcılığı zamanında ehemmiyetini giderek artırmıştır.

Portekizliler 1622 tarihinde Hürmüz'ü kaybettikleri vakit, Maskat Portekiz donanmasının karargâhı olmuş ve onların Arabistan sahilinde işgal ettikleri yerlerin en ehemmiyetlisi halini almıştır.

1650 tarihinde Portekizliler Umman'dan tamamiyle def' edilmişlerdir. Maskat 1648 tarihinde Umman İmam'ı tarafından ele geçirilmiştir. Umman Portekizlileri müteakip İranlılar tarafından işgal edilmişse de 1741 tarihinde bunlarda terk edip çekilmişlerdir. 1804'den 1856 tarihine kadar hüküm süren Umman Hâkimi Sait Emin Sultan zamanında Maskat, servet ve zenginliğinin zirvesine ulaşmıştır. Said'in ilk hükümeti zamanında, Vahhabilerle mütemediyen muharebe edilmiş ve Umman vergi ödemeye mecbur olmuştur.

Umman yöresinde Araplar tarafından icra edilen korsanlık İngiltere'nin müdahalesini netice vermiş ve 1810'da İngiltere ve Hindistan'dan gönderilen askeri kuvvetler tarafından tahrip edilmiştir.

1817'de Vehhabiler'in hezimetinden sonra Said tekrar bağımsızlığını kazanmıştır. Hindistan limanlarından inşa edip, silahlandığı garp usulünde donanma ile Sokotra ve Zengibar'ı zapt ettiği gibi Hürmüz Boğazı'nın kuzeyindeki İran sahillerini ve Gevadin'i istilaya muvaffak olmuş ve iç siyasetteki gayreti sayesinde Sohar, Barka ve Meska mevkileri gayet mamur birer ticaret limanı halini almışlardır. Said 1856 senesinde vefat eylemiş ve yönetimi kısmi olarak, en küçük oğlu Macid Zengibar'ı almış ve iki büyük biraderleri Umman'a sahip olmak istediklerinden aralarında ihtilaf zuhur etmiştir. Büyük oğlu Tuveyni İngiltere'nin yardımıyla, nihayetinde galebe gelerek Umman'a sahip olmuş ve 10 Mart 1862'de Umman Sultanlarının bağımsızlıklarını tasdik hususunda İngiltere ve Fransa hükümetleri arasında bir anlaşma yapılmıştır.

Tuveyni 1866'da katl olununca halefi Said Türki 1888 senesine kadar icra-yı hükümet etmiştir. Türki'nin vefatını müteakip pek çok kimse yönetimde hak iddia etmişlerdir. Nihayet İngiltere tarafından oğlu Faysal tanınmış ve kendisine İngiltere ve Hindistan varidatından tahsisat verilmiştir.

Umman bölgesinden Babu-l Mendeb Boğazı'na kadar güney sahilini işgal eden kabileler ile dahi aynı surette anlaşma yapılmıştır. Hindistan siyasi memuru Miralay Mils Umman'da bir seyahat icra ederek bölgenin doğal kaynakları ve serveti hakkında bir layiha takdim etmiştir. 1898 senesinde Fransızlar Maskat'ı kömür istasyonu olarak kullanma hakkını elde etmişlerdir.

Maskat hakkında 1904 senesi Teşrin-i Evvel'inde İngiltere ile Fransa arasında oluşan ihtilaftan dolayı Lahey hüküm mahkemesi bir karar almış ve bu karar her iki devlet tarafından kabul edilmiştir. Esas ihtilaf ise bir yönüyle gelecektir. İngiltere ve Fransa Devletleri 1862 senesi 10 Mart'ında yaptıkları anlaşma ile Maskat Sultanının bağımsızlığına riayet etmeyi taahhüt etmiş-

lerdir. Fransa Hükümeti tarafından kendi müstemlekeleri güzergâhında ve Hint Denizi civarında seyr-ü sefer eden Maskat tebaasından bazılarının mu-tasarıf oldukları Batslerden(Bunlar otuzdan iki yüz ve beş yüze kadar tani-latoyu taşıyabilen kaptan ve tayfası yerli ahaliden müteşekkil gemidir.) bazı-larına Fransız Bayrağı çekilmesine müsaade edilmesi, İngiltere tarafından Maskat İmamının bağımsızlığına ve mezkûr anlaşmaya muhalif telakki edil-miştir. Zira iş bu yelkenliler Fransa Bayrağını taşımakla Umman Körfezi'nde Fransa'nın himayesinden müstefid oldukları ve Umman sahillerinde dolaşan İngiliz savaş gemilerinin ziyaretinden bunları koruyan bu himaye İngilte-re'nin hoşnutsuzluğuna sebep oldu, bunun üzerine iki devlet arasındaki bazı anlaşmazlıklar zuhur etti. Umman'da bulunan İngiltere konsolosunun teşviki üzerine zikredilen yelkenlilerin sahiplerinden bazıları tutuklanarak cezalandı-rıldı, bu sebepten dolayı ihtilaf yeni bir hal kazanmıştır.

Bu esnada İngiltere Kralı Edvard Paris'e geldiğinden meseleyi hakem yoluyla halletmek üzere 1903 senesi Teşrin-i Evvel 'inin on dördünde bazı müzakerelerden sonra Londra'da bir mukavelename imzalanmıştır.

İngiltere Hükümeti Maskat Sultanını görüşmelere iştirak ettirmek is-tediği halde, Fransa Hükümeti imamın 1904 anlaşmasında ve 1862 beyan-namesinde imza koyanlardan olmaması hasebiyle meseleye bigâne oldu-ğu iddia etmiş ise de imam mahkemeye vekil göndererek meselenin halle-dilmesine iştirak etmiştir. Lahey Hüküm Mahkemesi ise meseleyi her iki ta-rafı memnun edecek şekilde halletmiştir.

İslamiyet'in beşiği olan Arap Yarımadası'nın tamamıyla hükümeti se-niyyeye aidiyeti öteden beri Bab-ı Ali tarafından iddia olunmakta olduğu hal-de Maskat hâkiminin bağımsızlığı hakkında İngiltere ve Fransa Hükümetleri arasında yapılan anlaşma ve mukavelelere itiraz olunduğuna dair dosyalarda bir belgeye rastlanmadığı gibi Maskat hâkimi ile işbu devletler arasında tesis edilen siyasi münasebetlere asla müdahale edilmemiştir.

Fakat Hükümet-i Seniyye düvel-i muazzamaya karşı beyanatında da-
ima Arap Yarımadası'nın kendi tasarruf ve hakimiyeti altında olduğuna ısrar
edip Maskat imamının bağımsızlığını hiçbir vakit tanımamıştır.

Bab-ı Ali 27 Teşrin-i Sani Sene 1916

Seferay-ı Saltanat-ı Seniyyeden Rumbeyoğlu Fahreddin

Roma Sefir-i Kebir-i Mehmed Nabi

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar

Al-Faruqi, Isma'il R., Al-Faruqi Lois Lamia, **The Cultural Atlas of Islam**. New York: 1986. Türkçe Baskısı, İnkılap Basım Yayın, 3.Baskı, İstanbul: 1999.

Cengiz, Hatice. **Umman Sultanlığı**, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul: 2018.

Cezar, Mustafa. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C. II, TTK Basımevi, Ankara: 2011.

Çağatay, Neşet. **İslam Dönemine Dek Arap Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,1989.

Ebu Zehra, Muhammed. **İslam' da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi**, (Çev. Sıbğatullah Kaya), Yeni Şafak Yayınları, Ankara:2004.

El-Belazuri, **Fütuhu'l-Buldan/Ülkelerin Fetihleri**, (Çev. Prof. Dr. Mustafa Fayda, İstanbul: Siyer Yayınları,2013.

Günaltay, Mehmet Şemsettin. **İslam Öncesi Arap Tarihi**, Mehmet Mahfuz Söylemez (Sadeleştiren) Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.

Hamidullah, Muhammed. **İslam Peygamberi**, (Çev. Salih Tuğ), C.1,Yeni Şafak Yayınları, Ankara: 2003.

Köksal, Asım M. **Peygamberler Tarihi**,18.Baskı, C.1,Ankara: TDV, 2013.

Kurşun, Zekeriya. **Modern Orta doğu Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 2013.

Melzig, Herbert. Büyük Türk Hindistan Kapılarında, **Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Amiral Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi**. Selami Sertoğlu Kitabevi, İstanbul:1943.

Oman Sultanlığı (Umman) Ülke Etüdü, İTO Yayın No: 1999/78 (Haz. Muhsin Akgür, Tezer Palacioğlu), İstanbul: Aralık 1999.

Orhonlu, Cengiz. **Osmanlı İmp. Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti**, TTK Basımevi, Ankara: 1996.

Önalp, Ertuğrul. **Osmanlı'nın Güney Seferleri**, Berikan Yayınevi, Ankara: 2010.

Özey, Ramazan. **Ülkeler Coğrafyası**, İstanbul: Aktif Yayınevi,2010.

Öztuna, Yılmaz. **Kanuni Sultan Süleyman**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1987,

Öztuna, Yılmaz. **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.2,Ötüken Neşriyat, İstanbul:1994.

Peçevi, İbrahim. **Peçevi Tarihi**, (Çev. Murat Uraz,) Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul:1988.

Piri Reis, **Kitab-ı Bahriye**, Mukaddime Türk Tarihi Araştırma Kurumu,1935.

Reis, Seydi Ali. **Mir'atü'l-Memalik**, (Çev. Mehmet Kiremit), TDK Yayınları, Ankara:1999.

Talat, Sait. **Umman ve Hint Denizleri Hakimiyeti ve Türkler**, Deniz Matbaası, İstanbul: 1934.

Umman 2000 Otuz yıllık sadakat,Sayfa:88,Uzman Tanıtma Bakanlığı, Printed at Pelin Printing Press Ltd.Com, Yıl: 2000, Çev:Rauf İsaoglu

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı **Osmanlı Tarihi**, C. II, TTK Yayınları, Ankara:1995.

Tezler

Ateş, Orhan. **Günümüz Umman İbadiyyesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, 2007).

ÖZBARAN, Salih. **Osmanlı İmparatorluğu Ve Hindistan Yolu**, On altıncı Yüzyılda Ticaret Yolları Üzerinde Türk-Portekiz Rekabet Ve İlişkileri (Doçentlik Tezi). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi-Tarih Bölümü, İstanbul: 1976.

Makaleler

Akkaya, Gülşah Neslihan. **"Körfez İşbirliği Konseyi: Krallar Kulübü Ve Değişen Bölgesel Düzen"**, SETA Analiz, Ağustos 2013.

"Umman" **Ana Britannica Ansiklopedisi**, C.31, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1994.

Ataöv, Türkkaya. **Vasco da Gama mı, Ahmet Bin Macid mi?** Tarih Vakfı Toplumsal Tarih Dergisi, S.25, Ocak 1996,

Avcı, Casim. "Ya'rubiler", **DİA**, C.43, Ankara: TDV, 2013.

Bilge, Mustafa L. "Uman", **DİA**, C.42, Ankara: TDV, 2012.

Bilge, Mustafa L." Batine", **DİA**, C.5, Ankara: TDV,1992.

Dursun, Davut. "Körfez İşbirliği Konseyi" **DİA**, C.26, Ankara: TDV, 2002.

Emecen, Feridun. **Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti** - Türkler, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara:2014.

Fiğlalı, Ethem Ruhi. " Hariciler 1.Bölüm", **DİA**, C.16, Ankara: TDV, 1997.

Kurtoğlu, Feyzi. **XVI.Asırda Hind Okaynusu'nda Türkler ve Portekizliler**, İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul :20-25 Eylül 1937.

Mughul, M. Yakub. **Kanuni devrinde Osmanlıların Hint Okyanusu politikası**

Mughul, M. Yakub. **Portekiz Tehlikesi Karşısında Osmanlı-Müslüman Hind Münasebetleri (1517-1538)**, İslam Tetkikleri Dergisi, Sayı:1-2,C.VI.

Orhonlu, Cengiz. **Hint Kaptanlığı ve Piri Reis**, Belleten, TTK Yayınları, C.34.sayı: 133-136, Ankara, 1970.

Orhonlu, Cengiz. **Seydi Ali Reis** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası İstanbul: 1 Ekim 1970.

Önalp, Ertuğrul. **Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM, Sayı:23, Yıl:2008.

Önalp, Ertuğrul. **Piri Reis'in Hürmüz Seferi ve İdamı Hakkındaki Türk ve Portekiz Tarihçilerinin Düşünceleri**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 2010 **Sayı: 47 C.29.**

Özaydın, Abdülkerim. "ARAP" (İslam'dan Önce Araplar' da Sosyal ve İktisadi Hayat)" **DİA**, C.3,Ankara: TDV,1991.

ÖZBARAN, Salih. **Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi, İstanbul: Mart 1977.

Tekindağ, M. C. Şehabeddin. **Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış**, Tarih Dergisi, Sayı:25,Sayfa:33,1971.

Üzüm, İlyas " Siffin Savaşı", **DİA**, C.16, Ankara: TDV,: 2009, cilt: 37.

İnternet Kaynakları

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/dostluk_gruplari.ulkeler?pUlkeNo=86
Erişim tarihi:14.02.2018

http://whc.unesco.org/en/list/1207/multiple=1&unique_number=1384
(06.08.2017).

<http://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa> Erişim
Tarihi:20.09.2017.

<https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Umman>

Erişim Tarihi:25.04.2018.

T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği **Umman Ülke Raporu 2015**

T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği **Umman Ülke Raporu 2016**

T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği **Umman Ülke Raporu 2017**

T.C. Muskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği **Umman Ülke Raporu 2018**

Deik Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu **Oman Ülke Bülteni** Şubat 2014

http://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|512|TOTAL||2|1|1|2|2|1|2|1|1 Erişim tarihi:02.10.2017